

Welstandsnota gemeente Groningen

Inhoudsopgave

pag

Deel 1. Uitleg: De Welstandsnota Groningen	4
Deel 2. Basis: De Algemene Groninger Criteria	7
Deel 3. Verdieping: De Legenda van de Stad	8
3.1 Gebiedsgerichte criteria	9
1. Historische binnenstad	10
2. Historische fragmenten	12
3. Organisch ontwikkelde uitbreidingen van de tweede helft van de negentiende eeuw	14
4. Vroege planmatige uitbreidingen van de eerste helft van de twintigste eeuw	17
5. Stempel- en strokenbouw van de jaren vijftig tot zeventig van de twintigste eeuw	19
6. Planmatige woonwijken van het laatste kwartaal van de twintigste eeuw	21
7. Recente uitbreidingen van en grootschalige transformaties in de stad	23
8. Bedrijventerreinen en kantoorlocaties	25
9. Groen	27
3.2 Beschermdde Stadsgezichten	29
1. Binnenstad	30
2. Verlengde Hereweg	33
3. Schildersbuurt	35
4. Zuiderpark	37
5. Oosterpoort-Oost	39
6. Bloemenbuurt	41
7. Petrus Campersingel - S.S. Rosensteinlaan	44
8. Korrewegwijk	47
3.3 Beeldkwaliteitsplannen	51
1. Westpoort (januari 2008)	52
2. Poelestraat achterzijde (februari 2009)	53
3. Peizerhoeve (maart 2010)	55
4. Bedrijventerrein Roodehaan (januari 2013)	56
5. Europapark (juli 2013)	58
6. Grote Markt Oostzijde herziening (juni 2014)	60
7. Meerstad (2011-2016)	63
Deel 4. Versnelling: De Sneltoets-criteria	76
1. Dakkapellen	78
2. Dakopbouwen en afscheidingen rond dakterrassen	79
3. Daglicht-voorzieningen in een dak	80
4. Zonnepanelen en –collectoren	81
5. Technische installaties	82
6. Kozijn- en gevelwijzigingen	83
7. Zonweringen	84

8. Rolhekken, luiken en rolluiken	85
9. Erf- en perceelafscheidings	86
10. Reclame (naar reclamenota)	87

Deel 5. Rem: De Excessen-regeling	92
-----------------------------------	----

Deel 1. De uitleg: Welstandsnota Groningen

Wie in Nederland wil bouwen of verbouwen, moet voldoen aan landelijke bouwregelgeving. Of het nu om een huis of bedrijf, een dakkapel of kozijn gaat: om de kwaliteit van bebouwing te garanderen heeft de rijksoverheid regels in de Woningwet (2015) vastgelegd. Zo moeten bouwwerken passen in hun omgeving en mogen ze bijvoorbeeld geen gevaar opleveren voor de veiligheid en gezondheid van gebruikers. Voor het bouwen, verbouwen, slopen en gebruiken van gebouwen is daarom een *omgevingsvergunning* nodig. Kleine, ondergeschikte bouwwerken en ingrepen kunnen in sommige gevallen vergunningsvrij worden gebouwd.

Redelijke eisen van welstand

Aanvragen voor een omgevingsvergunning moeten volgens de Woningwet voldoen aan uiteenlopende regelgeving, zoals vastgelegd in bijvoorbeeld het bestemmingsplan (functie, plaats, afmetingen), het bouwbesluit (bouwtechniek), de bouwverordening⁴ (gemeentelijk beleid), het welstandsbeleid (uitstraling) en, in het geval van een beschermd monument, de Monumentenwet of gemeentelijke erfgoed-verordening (bescherming). Ook stelt de Woningwet dat elke gemeente de samenstelling, inrichting en werkwijze van de *welstandstoetsing* in de bouwverordening moet vaststellen. In Groningen is de stadsbouwmeester verantwoordelijk voor de welstandstoets. Deze werkwijze is gebaseerd op artikel 6.2 lid 1 van het *Besluit omgevingsrecht* waarin staat dat het college alleen een onafhankelijk welstandsadvies hoeft te vragen indien het dit noodzakelijk acht. De stadsbouwmeester is een door de gemeenteraad benoemde onafhankelijke deskundige, die het college van burgemeester en wethouders adviseert of aanvragen voldoen aan redelijke eisen van welstand.

Vier gradaties criteria

Om een transparante en toegankelijke welstandstoetsing te stimuleren, zijn gemeentes verplicht het welstandsbeleid waaraan zij aanvragen toetsen, in beleid vast te leggen: *de welstandsnota*. De welstandsnota heeft als doel om de welstandsbeoordeling binnen een inhoudelijk en objectief kader te plaatsen, waarmee de rechtszekerheid van initiatiefnemers wordt gediend. Daarnaast waarborgt de welstandsnota de kwaliteit van de welstandstoetsing en biedt deze samenhang in gemeentelijk beleid, dat zich richt op de kwaliteit van het stadsbeeld. De welstandsnota van de gemeente Groningen bestaat uit vier gradaties criteria. Aan de basis liggen drie algemene criteria, waarmee zowel de kwaliteit van bouwwerken als ook de relatie van bouwwerken met de omgeving wordt getoetst (Deel 2. De basis: Algemene Groninger Criteria). Ook bevat de nota criteria die op het specifieke karakter van verschillende gebieden zijn gericht (Deel 3. De verdieping: legenda van de stad) en criteria die aanvragen van kleine ingrepen en verbouwingen vergemakkelijken (Deel 4. De versnelling: sneltoets-criteria). Tenslotte zijn er criteria waarmee wordt beoordeeld of bouwwerken, ook vergunningsvrije, op buitensporige wijze afwijken van de omgeving, een negatieve invloed hierop hebben en dus in ernstige mate strijdig zijn met redelijke eisen van welstand (Deel 5. De rem: excessen-regeling).

Balans tussen individueel en algemeen belang

Natuurlijk beoogt het welstandsbeleid zo veel mogelijk aan individuele plannen en aanvragen tegemoet te komen. De criteria in de nota geven een richting aan: ze zijn geformuleerd als *hulpmiddelen* om aanvragen een bepaalde basiskwaliteit te geven, passend bij de omgeving waarin ze worden gebouwd - ze zijn geformuleerd kortom, om aanvragen tot op het niveau van *redelijke eisen van welstand* te brengen. Boven dit *niveau van redelijkheid* uitstijgen mag natuurlijk altijd! Tegelijkertijd probeert de gemeente echter het bestaande, unieke karakter van Groningen te behouden en versterken, zodat er een leefklimaat ontstaat waarvan iedereen de vruchten kan plukken en de kwaliteit van de stad als geheel bijdraagt aan de waarde van individuele projecten. Het welstandsbeleid vertegenwoordigt dus een balans tussen individueel en algemeen belang: het beoogt een stad die meer is dan som van onze gedeelde, individuele inspanningen.

Drie vakkundige basiscriteria: context, gebouw en uitwerking

De basis van de Groninger welstandsnota wordt gevormd door drie Algemene Groninger Criteria: vakkundige richtlijnen die gezamenlijk het algemene denkkader vormen voor de beoordeling van aanvragen. De Algemene Groninger Criteria liggen dus ten grondslag aan elke planbeoordeling en worden dan ook, bij verschil van mening, gehanteerd als ultieme argumentatie. De Algemene Groninger Criteria 'bevragen' bouwplannen op drie schaalniveaus, van groot naar klein: (1) is het ontwerp-idee helder en is de relatie van het bouwwerk met de

omgeving positief, (2) is de uitstraling van het bouwwerk zelf van voldoende kwaliteit en (3) ondersteunt de wijze waarop het bouwwerk is gemaakt het beoogde ontwerp-idee (materiaalgebruik en detaillering)?

Samenhangend ontwerp-idee

Kort samengevat bestaat een kwaliteitsvolle omgeving volgens de Algemene Groninger Criteria uit samenhangende ruimtes en nooit uit losse elementen zonder onderling verband. Een bouwplan wordt daarom getoetst op de eenduidigheid, structuur en logica van het ontwerp-idee van de aanvraag zelf, als ook op de relatie van het plan met de omgeving en de te verwachten ontwikkeling daarvan. Aanvragen dienen helder en logisch volgens dit ontwerp-idee te worden uitgewerkt: materiaalgebruik, kleur en detaillering moeten het ontwerp ondersteunen. De Algemene Groninger Criteria hebben een algemeen karakter, maar vormen als het ware de kapstok voor de beoordeling van aanvragen. Ze staan voor globale, meer alomvattende ontwerp-principes, die bijdragen aan de basiskwaliteit van de bebouwing. De algemene criteria worden vooral toegepast bij belangrijke, publieke en ingrijpende bouwplannen, als de zorgvuldige inpassing van een plan in de omgeving tot een complexe architectonische ontwerp-opgave leidt.

Eenvoudige basis, bijzondere afwijking - van legenda tot sneltoets

Hoewel de algemene criteria ruim en abstract van karakter zijn, is het basisidee van het welstandsbeleid in Groningen eigenlijk heel helder en eenvoudig: past een bouwplan goed bij de omgeving waarin het wordt gerealiseerd, gaat het bouwwerk op in de omringende bebouwing? Dan is het al snel goed! De criteria geven een richting aan die er vooral op uit is de kwaliteit van de bestaande situatie te handhaven of verbeteren. Aanvragen die dus overtuigend aansluiten op de *ruimtelijke context*, voldoen dan al snel aan redelijke eisen van welstand. De omgeving van een bouwwerk verschilt echter van plek tot plek: de historische binnenstad heeft een ander karakter en andere kenmerkende kwaliteiten dan een nieuwbouwwijk aan de rand van de stad. 'Goed aansluiten op de ruimtelijke context' betekent dus in principe voor elke aanvraag iets anders.

De legenda is specifiek

Om het principe van 'bouwen in de context' te verhelderen is een *legenda* van gebieden en bouwperiodes opgesteld, bestaande uit *gebiedsgerichte criteria* (3.1), *beschermd stadsgezichten* (3.2) en *beeldkwaliteitsplannen* (3.3). Ook zijn er voor verschillende typen, veel voorkomende kleine ingrepen *sneltoets-criteria* opgesteld, die de basisprincipes van het welstandsbeleid begrijpelijker en inzichtelijker maken. Naast de Algemene Groninger Criteria bestaat de nota dus uit criteria die *specifiek* ingaan op verschillende gebieden en typen aanvragen - criteria die de uitgangspunten van de Algemene Groninger Criteria naar specifieke gebieden en ingrepen vertalen en die dus als *hulpmiddelen* dienen, om aan te geven wanneer aanvragen *in elk geval* goed passen bij de omgeving waarin ze worden gerealiseerd en op basis van het welstandsbeleid derhalve geen bezwaar opleveren.

De gebieden op de welstandskaat

De welstandskaat toont de verschillende gebieden zoals die op basis van het welstandsbeleid zijn onderscheiden. Hoewel de welstandskaat een *geografische* indeling heeft, worden de gebieden grotendeels bepaald door het *tijdperk* waarin ze zijn ontstaan en is de stad daarom een 'lappendeken' van gebiedsgerichte criteria. Door het gebruik van verschillende kleuren voor bouwperiodes zijn er duidelijk *ruimtelijke eenheden* in de kaart te herkennen, maar praktisch elke wijk of buurt heeft een 'gemengde' legenda - vooral omdat de gebouwen van deze gemengde gebieden in verschillende periodes zijn ontstaan en daarmee verschillende architectuurstijlen vertegenwoordigen, of omdat ze verschillende functies hebben (en dus verschillende criteria behoeven voor de welstandstoets). Waar het om gaat is dat de gebieden van de gebiedsgerichte criteria een herkenbare groep bebouwing vertegenwoordigen, bijvoorbeeld omdat er een bepaald type huizen uit een bepaalde periode staat, of omdat het merendeel van de bebouwing uit bedrijfspanden bestaat. Elk gebied, elke bouwperiode heeft dus specifieke kenmerken en een eigen identiteit. De gebiedsgerichte criteria zijn gebaseerd op deze gedetailleerde kenmerken en bestaan uit richtlijnen op de drie schaalniveaus van de Algemene Groninger Criteria (context, gebouw en uitwerking), aangevuld met beschrijvingen en verbeeldingen van de stedenbouwkundige en architectonische kenmerken van elk gebied.

Afwijken tot op grote hoogte

Binnen de legenda van de stad nemen de beschermde stadsgezichten en beeldkwaliteitsplannen een bijzondere plaats in. Bij de eerste zijn de bestaande kenmerkende kwaliteiten van de omgeving zo specifiek en van een dusdanig niveau, dat ze van algemeen belang worden geacht en wettelijk zijn beschermd. Bij beeldkwaliteitsplannen geldt daarentegen niet de bestaande maar juist de gewenste toekomstige situatie als vertrekpunt van de welstandstoets. Nog specifiekere dan de beschermde stadsgezichten en de beeldkwaliteitsplannen zijn echter de criteria die zijn opgesteld voor veel voorkomende, kleine ingrepen: de

sneltoets-criteria. De sneltoets-criteria vormen concrete richtlijnen waaruit blijkt welke aanvragen *in elk geval* kunnen voldoen aan redelijke eisen van welstand en op basis van het welstandsbeleid geen bezwaar opleveren. Maar hoe specifiek de criteria ook zijn, allemaal zijn ze ter *ondersteuning* van de Algemene Groninger Criteria opgesteld - moeten ze het principe van 'bouwen in de context' bevorderen. Met afwijkende aanvragen boven de basis van deze gebiedsgerichte en sneltoets-criteria uitstijgen mag altijd, zolang de Algemene Groninger Criteria worden gerespecteerd. Ook van architectonisch bijzondere projecten die hun context overstijgen mag immers worden verwacht dat zij de omgeving niet ontkennen.

Welstand en handhaving

De welstandsnota vormt het vertrekpunt voor de toetsing van het welstandsbeleid maar de gemeente ziet er natuurlijk op toe dat dit beleid wordt nageleefd en gehandhaafd. Als er onterecht zonder vergunning is gebouwd of als er tijdens de uitvoering in afwijking van de vergunning wordt gebouwd, gebeurt dit in de vorm van 'toetsing achteraf', of met behulp van de repressieve criteria van de excessen-regeling. De excessen-regeling is van toepassing op bouwwerken waarvoor geen vergunning nodig is, maar die toch ernstig in strijd zijn met redelijke eisen van welstand. Dat is het geval wanneer iedereen kan zien, dat het uiterlijk of de positie van een bouwwerk buitensporig afwijkt en grote afbreuk doet aan de ruimtelijke samenhang, kwaliteit en eigenheid van een plek. De repressieve criteria bestaan uit een reeks richtlijnen die de absolute ondergrens van redelijke eisen van welstand vormen.

Een soepele afhandeling

Voor het aanvragen van een omgevingsvergunning zijn indieningsvereisten vastgelegd. Goede ruimtelijke analyses en een zorgvuldige verbeelding van het ontwerp in relatie tot de omgeving vormen daarbij een wezenlijk onderdeel van de welstandstoets. In de welstandsnota staan criteria waaraan aanvragen moeten voldoen om positief beoordeeld te kunnen worden. Aanvragers zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van zowel het ontwerp als de verbeelding van het ontwerp en de toelichting daarop. Het is aan aanvragers om te laten zien dat een plan aan de criteria en dus aan redelijke eisen van welstand voldoet. Om een overtuigend ontwerp-idee te verbeelden en onderbouwen kunnen onder andere schetsen, tekeningen, 3D-visualisaties, fotomontages, maquettes en uitgewerkte details worden gebruikt. Hoe zorgvuldiger de indiening, hoe soepeler doorgaans de afhandeling.

Deel 2. De basis: Algemene Groninger Criteria

De drie Algemene Groninger Criteria zijn vakkundige richtlijnen die gezamenlijk het algemene denkkader van de welstandsnota vormen. De Algemene Groninger Criteria liggen aldus ten grondslag aan elke planbeoordeling en worden dan ook, bij verschil van mening, gehanteerd als ultieme argumentatie. De Algemene Groninger Criteria zorgen voor een toets op drie schaalniveaus: *context*, *gebouw* en *uitwerking*. Kort samengevat bestaat een kwaliteitsvolle omgeving volgens de Algemene Groninger Criteria uit *samenhangende* ruimtes en nooit uit losse elementen zonder onderling verband. Aan bouwwerken moet een overtuigend ontwerp-idee ten grondslag liggen, passend bij het ontwerp-vraagstuk en de omgeving. Een bouwplan wordt daarom getoetst op de eenduidigheid, structuur en logica van het ontwerp-idee van de aanvraag zelf, als ook op de relatie van het plan met de omgeving en de te verwachten ontwikkeling daarvan. Aanvragen dienen helder en logisch volgens dit ontwerp-idee te worden uitgewerkt: materiaalgebruik, kleur en detaillering moeten het ontwerp ondersteunen.

1. Bouwwerken hebben een overtuigend ontwerp-idee en leveren een positieve bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving (en de te verwachten ontwikkeling daarvan).

Bouvvolumes vormen met hun gevels de wanden van de openbare ruimte en leveren daarmee een essentiële bijdrage aan de kwaliteit van de gebouwde omgeving. Naarmate de openbare betekenis van een bouwwerk of een plek groter is, worden er daarom hogere eisen gesteld aan de kwaliteit van de bebouwing. Een kwaliteitsvolle omgeving bestaat uit samenhangende ruimtes - ruimtes die een overtuigende relatie met elkaar aangaan en die nooit zijn opgebouwd uit een opeenvolging van losse elementen zonder onderling verband. Van elk gebouw, ook van een gebouw dat contrasteert met de omgeving, mag worden verwacht dat het zorgvuldig is ontworpen, dat het een helder, geloofwaardig ontwerp-idee heeft en dat het de omgeving niet ontkent. Als een gebouw of ingreep bewust wil contrasteren met de omgeving, dient het op alle schaalniveaus (context, gebouw en uitwerking) van buitengewoon hoge architectonische kwaliteit te zijn.

2. De schaal en schaalbeleving van een bouwwerk passen bij het ontwerp-vraagstuk en bij de omgeving waarin het wordt gerealiseerd. Als er binnen een bestaande (monumentale) context wordt gebouwd, bestaat er een duidelijk idee over de relatie tussen het ontwerp en de omgeving.

Bouwwerken beschikken over een beheerst, weloverwogen en samenhangend stelsel van maatverhoudingen. De afmetingen en verhoudingen van de verschillende gevelonderdelen vormen samen een doeltreffende gevel- en gebouw-compositie, ze sluiten aan op de schaal en schaalverhoudingen van de ruimtelijke context. De compositie van het ontwerp wordt getoetst op de eenduidigheid, de structuur en de logica van het concept binnen de context van de bestaande en de te verwachten situatie. Het ontwerp van de gevel past bij het ontwerp-vraagstuk en legt zodoende een relatie met het gebruik van het bouwwerk. De gevelcompositie representeert kortom de functie (of functieverandering) van het bouwwerk.

3. Bouwwerken zijn in architectuurstijl, vorm, maatverhoudingen, materialisatie en detaillering consequent uitgevoerd. Materiaalgebruik, textuur, kleur en lichtwerking zijn oprecht, ze ondersteunen het karakter van het bouwwerk en zijn in overeenstemming met het ontwerp-idee.

Verwijzingen naar stijlen en associaties met bepaalde bouwperiodes, gebouw-typen en architectuurprincipes worden consequent, bewust en zorgvuldig toegepast. Bij welstandstoetsing wordt gekeken naar de architectonische kwaliteit als uitgangspunt van vormgeving. Ontwerpen is een proces, waarin verschillende ontwerp-onderdelen samen leiden tot het definitieve plan. Als voorwaarde stelt de welstandsnota dat elk onderdeel mede op grond van vormgeving wordt bestudeerd. Een materiaal wordt bijvoorbeeld nooit alleen vanwege bouw-fysische aspecten geaccepteerd, of een massa alleen vanwege programmatistische eisen. De uitwerking en detaillering van een ontwerp moeten helder en logisch zijn en het gebouw-concept ondersteunen.

Deel 3. De verdieping: legenda van de stad

De legenda van de stad bestaat uit criteria voor drie verschillende *groepen* gebieden en bouwperiodes: de gebiedsgerichte criteria, de beschermde stadsgezichten en de beeldkwaliteitsplannen. De gebiedsgerichte criteria vormen de grondslag van de legenda van de stad. Heel Groningen is verdeeld op basis van deze indeling, die uit negen gebieden bestaat: van de historische binnenstad tot de meest recente uitbreidingswijken, bedrijventerreinen en zelfs het groen in de gemeente. Een aantal deelgebieden van deze legenda is aangewezen als beschermd stadsgezicht: (onderdelen van) buurten of wijken waarvan de kenmerken zo specifiek en van een zo hoog niveau zijn, dat het stadsbeeld als geheel (en dus niet alleen de bebouwing) beschermd is. Ten opzichte van de negen gebieden voor gebiedsgerichte criteria vormen de beschermde stadsgezichten kortom een nog explicietere omschrijving van de context, waarmee het 'bouwen in de context' nog specifiek en belangrijker wordt. Tenslotte zijn er voor een aantal deelgebieden beeldkwaliteitsplannen opgesteld. In tegenstelling tot de gebiedsgerichte criteria en de beschermde stadsgezichten zijn beeldkwaliteitsplannen niet gebaseerd op een bestaande situatie, maar op een gewenste toekomstige situatie.

3.1 De legenda van de stad

Gebiedsgerichte criteria

1. Historische Binnenstad
2. Historische fragmenten binnen de gemeente Groningen
3. Organisch ontwikkelde uitbreidingen van de tweede helft van de negentiende eeuw
4. Vroege planmatige uitbreidingen in de eerste helft van de twintigste eeuw
5. Stempel- en strokenbouw uit de jaren vijftig tot zeventig van de twintigste eeuw
6. Planmatige woonwijken van het laatste kwartaal van de twintigste eeuw
7. Recente uitbreidingen van en grootschalige transformaties in de stad
8. Bedrijventerreinen en kantoorgebieden
9. Groen

De gebiedsgerichte criteria zijn geformuleerd op basis van negen gebieden. Het grootste deel van de negen gebieden vertegenwoordigt opeenvolgende bouwperiodes, waarvan de bebouwing op hoofdlijnen gelijkenis vertoont. Twee gebieden zijn gebaseerd op een functionele indeling, omdat deze een wezenlijk ander karakter hebben dan de rest van de stad: bedrijventerrein en groen. Natuurlijk is het zo dat de bebouwing in het ene gebied meer onderlinge overeenkomsten vertoont dan bebouwing in het andere. Vooral de gebieden die vóór de twintigste eeuw zijn ontstaan laten een divers bebouwingsbeeld zien. Toch vertonen ook deze gebieden een duidelijke karakteristiek, waarmee het mogelijk is om criteria te formuleren die het bouwen in de context vergemakkelijkt.

Net zoals bij de sneltoets-criteria geldt voor de gebiedsgerichte criteria dat ze zijn opgesteld als *hulpmiddelen* voor de welstandstoets. Voldoet een aanvraag aan de gebiedsgerichte criteria? Dan past het bouwplan bij de omgeving waarin het wordt gebouwd en is het al snel goed. De criteria vormen richtlijnen die duidelijk maken in welke gevallen aanvragen *in elk geval* voldoen aan redelijke eisen van welstand. Hoe recenter een wijk gebouwd is, hoe homogener die vaak is en hoe eenduidiger de criteria uiteraard zijn. Elke wijk of buurt bestaat echter uit meerdere gebieden. De plattegrond van Groningen heeft zich tot een lappendeken gevormd omdat de stad zich voortdurend blijft ontwikkelen en bebouwing uit verschillende periodes vaak verschillende karakteristieken en kenmerken hebben. Voor elk gebied zijn zodoende de stedenbouwkundige en architectonische kenmerken nauwkeurig beschreven en verbeeld, zodat duidelijk wordt wat het karakter van een wijk, buurt of deelgebied is. Het karakter van de wijk en de specifieke kenmerken van de architectuur vormen daarmee het vertrekpunt voor het bouwen in de context. Omdat bebouwing zelf aan slijtage onderhevig is en door achterstallig onderhoud de omgeving negatief kan beïnvloeden, gebruiken we niet de *bestaande* situatie van de bebouwing als uitgangspunt, maar de kwaliteit van de karakteristiek die aan de bebouwing ten grondslag ligt. De bijbehorende criteria zijn op basis van de beschrijvingen en verbeeldingen van deze karakteristiek opgesteld en volgen de drie schaalniveaus van de Algemener Groninger Criteria: context, gebouw en uitwerking.

Gebiedsgerichte criteria

1. Historische Binnenstad

Het unieke karakter van de historische binnenstad heeft directe gevolgen voor de welstandstoets. De bebouwing is hier zo divers en de ruimtelijke verhoudingen zijn dermate gelaagd, dat er voor het centrum nauwelijks een 'algemene beschrijving' is te geven, waaruit eenvoudig criteria te destilleren zijn. Er zijn daarvoor te weinig (of juist te veel) gemene delers. Daar komt bij dat het gehele stadscentrum vanwege haar grote cultuurhistorische waarde de status van beschermd stadsgezicht heeft, hetgeen de bijzondere positie vergroot. Het centrum wordt gekenmerkt door een historisch, gelaagde ruimtelijke structuur en kent een grote dynamiek, door de eeuwen heen zowel als in eigentijdse ontwikkelingen. Gevolg hiervan is een subtiele balans tussen contrasten en overeenkomsten, zowel in schaal, vorm, volume, geleding, textuur als in kleur.

Voor de binnenstad is daarom een uitgebreid welstandskader opgesteld, dat recht doet aan de verscheidenheid en ruimtelijke gelaagdheid van de bebouwing. Hier wordt volstaan met een beschrijving van de hoofdlijnen en een opsomming van de gebiedsgerichte criteria, zoals die ook bij de overige gebieden van de legenda van de stad is gegeven. Naast het welstandskader voor de binnenstad geldt natuurlijk ook de toelichtende beschrijving van het beschermd stadsgezicht van de binnenstad als typering en uitgebreide omschrijving van zowel de ruimtelijke structuur als het bebouwingsbeeld. In hoofdstuk 3.2 zijn samenvattingen gemaakt van de toelichting op de acht beschermde stadsgezichten die Groningen rijk is.

De gebiedsgerichte criteria voor de binnenstad richten zich in principe op drie basiskennmerken: de relatie van het bouwwerk met de historisch gegroeide, fijnmazige verkaveling en met de positie ervan in de stedenbouwkundige structuur; de relatie van het bouwwerk, compositie zowel als materiaalgebruik, met de schaal van het gebied; en tenslotte, een kwalitatief hoogwaardige en toekomstbestendige materiaaltoepassing en detaillering van het bouwwerk.

De sterke samenhangende en fijnmazige structuur van de binnenstad zorgt voor een heel specifiek ruimtelijke context. Typerend voor de structuur is dat deze per pand is ontstaan en een grote diversiteit aan architectuur en architectuurstijlen laat zien. Zo helder en krachtig de middeleeuwse structuur is, zo uiteenlopend is de bebouwing *in* deze structuur. De overwegend fijnmazige verkavelingsstructuur van de binnenstad zorgt nog altijd voor de belangrijkste ruimtelijke kenmerken, terwijl de ontwikkeling van deze structuur per individueel pand het gevarieerde bebouwingsbeeld oplevert. Verschillen in kavelbreedte en bebouwingshoogte zorgen ervoor dat de oorspronkelijke structuur van de binnenstad goed te ervaren is. De differentiatie van de structuur draagt bij aan de verschillende karakteristieken per straat. De historisch gegroeide ruimtelijke structuur van de binnenstad vormt kortom de basis voor nieuwe ontwikkelingen.

Tot de periode van de industriële revolutie was de bebouwing overwegend kleinschalig van karakter. Ontwikkelingen in materiaal en constructie zorgden vanaf het einde van de negentiende eeuw voor nieuwe mogelijkheden in de architectuur. Niet alleen de uitstraling van de bebouwing veranderde, ook het type bebouwing en de schaal ervan. Er ontstonden nieuwe functies met nieuwe soorten gebouwen in de binnenstad. De schaal en compositie van bebouwing moet daarom in overeenstemming met de historische structuur van de binnenstad worden gebracht. In de binnenstad dient zorgvuldig te worden omgegaan met de schaal en compositie van de bebouwing, de gevel en de kapvorm, zoals die in de straat aanwezig zijn. Maar ook de keuze van het materiaal, de toepassing ervan en de kleur moet zorgvuldig op de context worden afgestemd, net als de detaillering. Daarnaast vormt een goede relatie tot de openbare ruimte een wezenlijk onderdeel van bebouwing in de binnenstad.

De bebouwing in de stad is hoogwaardig dus het spreekt vanzelf dat nieuwe bebouwing eveneens kwalitatief hoogwaardig moet zijn, passend bij de bestaande ruimtelijke kwaliteit en bestand tegen de tand des tijds.

Context

- Bouwwerken gaan zorgvuldig om met de historisch gegroeide, fijnmazige en gedifferentieerde verkaveling, als ook met de positie ervan in de stedenbouwkundige (historische-ruimtelijke) structuur.

Gebouw

- Bouwwerken gaan zorgvuldig om met schaal, compositie en materiaal;
- bouwwerken gaan zorgvuldig om met de schaal en compositie van gevels en kapvormen, overeenkomstig de gevels en kapvormen in de straat;
- bouwwerken staan op een overtuigende wijze op de grond;
- bouwinitiatieven maken een motiveerbare keuze tussen contrast en overeenkomst en zijn binnen het gekozen ontwerp-concept consequent en overtuigend uitgewerkt.

Uitwerking

- Bouwwerken gaan zorgvuldig omgaan met materiaaltoepassing, kleur en detaillering;
- materiaalgebruik, detaillering en ornamentiek ondersteunen het ontwerp, zijn verfijnd en ondergeschikt aan de hoofdvorm;
- divers materiaalgebruik wordt nauwkeurig op elkaar afgestemd;
- afwijkend kleurgebruik is mogelijk, mits passend binnen het kleurenschaal van ontwerp en context.

Zie voor een uitvoerige beschrijving en karakterisering van de binnenstad de bijlage Welstandskader Binnenstad Groningen

Gebiedsgerichte criteria

2. Historische fragmenten

Naast het stadscentrum kent vrijwel iedere grote stad diverse historische fragmenten die stammen uit de periode vóór de moderne stadsuitleg: lintbebouwing, kleine nederzettingen die oorspronkelijk buiten de stadsmuren lagen of oude dorpskernen die uiteindelijk door de uitdijende stad zijn 'opgeslokt'. In structuur en vorm wijken deze linten en kernen vaak af van de omringende, moderne stadsstructuur.

Bebouwing in linten

Linten zijn lange lineaire structuren waarlangs bebouwing is geplaatst. De lineaire structuur is altijd infrastructuureel van aard en treedt op als een continu, ruimtelijk bindend element voor de aangelegene functies. Soms is dit een (uitvals)weg, in andere gevallen een dijk, een kanaal of een combinatie van weg en water. Linten zijn vaak aan beide zijden bebouwd, maar in sommige gevallen kan de bebouwing zich ook concentreren op één specifieke zijde. Historische lintbebouwing heeft zich altijd organisch en dus niet planmatig ontwikkeld.

Diverse linten in de gemeente Groningen dragen een sterk landelijk en informeel karakter. Ze worden gekenmerkt door een rafelige rand van vrijstaande bebouwing, meestal bestaande uit boerderijen en landarbeiderswoningen. De kavels zijn relatief groot, hetgeen zorgt voor een open structuur en zicht op het achterliggende (landelijke) gebied. De straten zijn niet tot nauwelijks geprofileerd en de overgangen tussen openbaar en privé zijn vaak onduidelijk. De bebouwing is individueel en objectgericht en kan in schaal en vormtaal sterk verschillen. Wel overheerst de traditionele, ambachtelijke verschijningsvorm. Latere invullingen kunnen hier (sterk) van afwijken, al blijven de structuur en het karakter van het lint vaak goed behouden door een zorgvuldige positionering en objectgerichte vormgeving; nieuwbouw hoeft dus geen afbreuk te doen aan het historisch organische gegroeide karakter van de linten.

Stedelijke linten zijn aanzienlijk minder rafelig van structuur dan de landelijke, maar doorgaans goed te herkennen door het onderscheid met omringende bebouwing en stedelijke structuren. Over het algemeen kan worden gesteld dat hun collectieve kwaliteit voortkomt uit een optelsom van individuele kwaliteiten. De staten zijn geprofileerd, de bebouwing is aaneengesloten en sluit meestal direct aan op de rooilijn. Voortuinen zijn daarmee zeldzaam. De realisatieperiode van de bebouwing in stedelijke linten wisselt sterk. In de loop der tijd heeft veel sloop en nieuwbouw plaatsgehad, hetgeen leidt tot een zeer gevarieerd architectonisch beeld. Hier en daar zijn (vroeg) planmatige invullingen zichtbaar die een grotere architectonische eenheid vertonen dan de rest van de lintbebouwing. Kleinschalige (arbeiders)woningen en schippershuisjes worden afgewisseld met grotere invullingen, maar ook met winkels en (voormalige) bedrijfs- of industriebebouwing. De nadruk ligt op de individuele uiting. De gevels zijn merendeels verticaal geled.

Naast de diversiteit in vorm en architectuur wisselen ook de bebouwingshoogte en de kavelbreedte sterk. Openbare ruimte is zeldzaam. Stedelijke linten vertonen daarmee grote overeenkomsten met de niet-planmatige bebouwing.

Bebouwing in kernen

Vrijwel alle kernen hebben een gesloten karakter en kennen een duidelijk aanwijsbaar middelpunt: een centraal geplaatste kerk, een brink of een kruispunt van wegen. Hoe klein ook, ze bestaan altijd uit een vrij complex samenstel van wegen of straten. De opbouw van een kern is duidelijk het gevolg van organische groei, kan concentrisch zijn of neigingen daartoe vertonen.

Kernen zijn overwegend dichter bebouwd dan een lint, zeker in vergelijking tot de landelijke linten. Net als de stedelijke linten voegen bouwinitiatieven in kernen zich naar de rooilijn. Bij de aanwezigheid van voortuinen speelt de erfafscheiding een belangrijke rol. Hierdoor ontstaat een duidelijk onderscheid tussen openbaar en privé. De kernen vertonen wat bebouwing betreft veel overeenkomsten met de niet-planmatige uitbreidingen en de gevarieerde bebouwing in het stadscentrum, al is de schaal aanmerkelijk kleiner.

Context

- In linten laten bouwinitiatieven de onbebouwde ruimte tussen de hoofdmassa's intact;

- in kernen leveren bouwinitiatieven een bijdrage aan het gesloten bebouwingsbeeld;
- bouwinitiatieven vormen op architectonisch vlak een duidelijke toevoeging aan de diversiteit van de context;
- een afwijkende vormtaal gaat niet ten koste van de oorspronkelijke hiërarchie en karakteristiek van het gebied.

Gebouw

- Nieuwbouw heeft een compacte, eenduidige hoofdvorm;
- de voorgevel is representatief, gericht op de straat of een andere belangrijke ontsluiting (bijvoorbeeld water);
- vooral in landelijke linten kent de voorgevel een kenmerkende individuele vormgeving;
- dichte gevels aan de straatkant(en) zijn ongewenst;
- de gevelopbouw is consequent en goed van verhouding;
- bij enkelvoudige bouwwerken en kleine ensembles sluit de gevelgeleding (horizontaliteit, verticaliteit) aan op die van de omliggende bebouwing.

Uitwerking

- Details en ornamentiek ondersteunen het ontwerp, zijn verfijnd en ondergeschikt aan de hoofdvorm;
- divers materiaalgebruik wordt nauwkeurig op elkaar afgestemd;
- afwijkend kleurgebruik is mogelijk, mits passend binnen het kleurenschaal van ontwerp en context.

Gebiedsgerichte criteria

3. Organisch ontwikkelde uitbreidingen van de tweede helft van de negentiende eeuw

Stedenbouwkundige kenmerken

De stedenbouwkundige structuur van de niet-planmatige stadsuitbreidingen lijkt sterk op die van de binnenstad en is een duidelijk gevolg van organische groei. Bebouwing is er in diverse soorten en maten en haakt aan op pre-urbane sloten, kaden en wegen. Rechte en gebogen straten wisselen elkaar af. Ze zijn fragmentarisch ingevuld door particulieren, investeerders en bouwbedrijven. De rooilijn zorgt voor enige eenheid. Qua verkaveling overheerst het gesloten bouwblok. De perceel-breedte binnen het blok varieert. De structuur van de bebouwing vormt zich naar de loop van de infrastructuur.

Hoewel sommige straten op één hoogte zijn gerealiseerd, kan de bebouwingshoogte ook sterk wisselen: van enkellaagse bebouwing tot twee- en drielaagse bebouwing, al dan niet met een duidelijke kap. Onderling verspringen de daklijnen sterk. Het merendeel van de woningen is snel en goedkoop gerealiseerd. Deze projectmatige ensembles van minimaal twee of meer panden worden afgewisseld met individuele uitingen. Hoewel de woonbebouwing overheerst, is hier en daar ruimte voor afwijkende functies en bebouwing: kerken, scholen, bedrijfs- of winkelpanden. De laatste categorie bevindt zich hoofdzakelijk op hoeken en langs doorgaande starten.

De openbare ruimte is kleinschalig. De bebouwing grenst direct aan de relatief smalle straten. Voortuinen zijn zeldzaam en komen eigenlijk alleen voor bij de duurere woonhuizen, die zich bevinden langs prominentere staten met meer groen. Deze kennen aanzienlijk meer aandacht voor architectuur en detaillering.

Architectonische kenmerken

De projectmatig ontwikkelde ensembles vertonen een hoge mate van architectonische eenheid. De ornamentiek kan per pand kleine verschillen vertonen, afhankelijk van de positie in het ensemble. Los van de ensembles is overwegend sprake van een grote architectonische diversiteit. Traditionele en ambachtelijke bebouwing wordt afgewisseld met eclectische en neo-renaïssancistische bouwstijlen. Ook zijn overgangsstijlen en bouwstijlen gerelateerd aan de Amsterdamse School terug te vinden. Deze invullingen zijn van latere data en hebben zich gevoegd binnen de organisch gegroeide structuur. Op plekken waar duurere woningen overheersen, is veelal sprake van een toename van de architectonische diversiteit.

De opbouw van de gevels komt grotendeels overeen met die van de binnenstad. De geleding is klassiek: plint, middeldeel, gevelbeëindiging. De gevelverhoudingen kenmerken zich per pand meestal door een verticale geleding. De plasticiteit van de gevels komt voort uit portieken, erkers, balkons, loggia's en dakkapellen. Over het algemeen geldt: hoe minder plasticiteit, hoe goedkoper de oorspronkelijke bouw. Hoekwoningen worden soms verbijzonderd als afsluiting van het bouwblok. Ornamenten bevinden zich boven de entrees en de raampartijen.

Vroege invullingen van het plan Mulock Houwer

De Schildersbuurt en delen van de Zeeheldenbuurt, maar ook de overgang van de Plantsoenbuurt in de Oranjobuurt en het begin van de Korrewegwijk nemen binnen de organisch gegroeide uitbreidingen een bijzondere plaats in. Dit is enerzijds het gevolg van de ontmoeting tussen niet-planmatige en planmatige woningbouw, anderzijds van de vroege, kavel-gewijze invulling van Mulock Houwers' Plan van Uitleg (1906), die de niet-planmatige ontwikkeling in de Schildersbuurt en de Zeeheldenbuurt opnam in zijn eerste Groninger uitbreidingsplan. In feite vormen deze gebieden de overgang van de organisch ontwikkelde uitbreidingen naar de vroege planmatige uitbreidingen, waardoor een bijzondere mix is ontstaan van planmatig opgezette woonblokken en individuele bebouwing op basis van een planmatig stratenpatroon. Soms is een enkel bouwblok opgebouwd uit zowel organisch en individueel ontwikkelde bebouwing, als ook meer planmatige woonbebouwing; de scheiding van deze in essentie verschillende vormen van stedelijke uitbreidingen loopt dan dwars door het bouwblok. Ook zijn er blokken die zijn opgebouwd uit een 'lappendeken' van individuele en kleinschalig planmatige woonbebouwing. Vooral de Schildersbuurt is exemplarisch. Hier stamt het merendeel van de bebouwing aan de Westersingel, de Nieuwe Blekerstraat, de Kraneweg, en de Leeuwarderstraat, maar

ook de lineaire bebouwing aan de A-weg en het Hoendiep, uit de periode van vóór 1906. De straten zijn ingevuld door particulieren, bouwbedrijven en investeerders en sluiten daarmee qua karakter aan bij de organisch ontwikkelde uitbreidingen. Ook de Herman Colleniusstraat en de Taco Mesdagstraat kennen bebouwing uit de periode voor 1906.

Latere invullingen voegen zich binnen de door Mulock Houwer geschetste bouwblokken. Er is hier sprake van een meer dan gemiddelde planmatig aangebrachte samenhang tussen architectuur, stedenbouw en openbare ruimte. De hoogte van de bebouwing is opgeschroefd naar drie of meer bouwlagen en vertoont een grotere eenheid dan de bebouwing uit de voorgaande periodes. De straten zijn breder en 'rechtgetrokken', en is er via de aanleg van pleinen en beplanting relatief veel aandacht voor de openbare ruimte. Veel straten hebben allure of een grote potentie daartoe. Deze kenmerkende eigenschappen horen bij 4. *Vroege planmatige stedelijke uitbreidingen* en worden in het volgende hoofdstuk beschreven.

Typerende horizontaal gelede gevels met duidelijke architectonische eenheid zijn relatief zeldzaam in de Schildersbuurt. De bebouwing is divers en kent een grote verscheidenheid in architectuur, vorm en decoratie: Jugendstil, traditionele architectuur, neogotiek en architectuur in de geest van Berlage. Het merendeel van de woningen kent een verticale geleiding en benadrukt daarmee de individualiteit, echter wel binnen de kaders van het gesloten bouwblok. De relatief zeldzame horizontaal gelede straatgevels stammen uit de jaren twintig en sluiten stilistisch aan bij de Verstrakte Amsterdamse School, die zo typerend is voor de stad Groningen.

Ruimtelijke dynamiek

In de jaren tachtig en negentig van de twintigste eeuw zijn op verschillende locaties nieuwe invullingen ontstaan, ofwel ter vervanging ofwel op de plek van voormalige bedrijfs- of industriebebouwing. Deze stadsvernieuwingslocaties (circa 1983-1992) komen in karakteristiek sterk overeen met de late voorbeelden uit 6. *Planmatige woonwijken van het laatste kwartaal van de twintigste eeuw* en de vroege voorbeelden uit 7. *Recente uitbreidingen van en grootschalige transformaties in de stad*, maar sluiten ondertussen vaak erg goed aan op de bestaande stedenbouwkundige structuur.

De meest recente invullingen in de Schildersbuurt stammen uit het laatste kwart van de twintigste eeuw. In de jaren zeventig van de twintigste eeuw werd op het terrein van een voormalige houtzagerij een nieuwe woonbuurt aangelegd. De buurt, bestaande uit de Mondriaanstraat en de Rubensstraat, draagt in architectuur en stedenbouw een zelfde 'herbergzame' sfeer als de wijken Beijum en Lewenborg en wordt daarom behandeld in de beschrijving van gebied 6.

Context

- Bouwinitiatieven reageren op de wisselende bebouwingshoogte(n) in het gebied;
- grootschalige initiatieven houden rekening met de schaal van de omgeving en met de structuur van rooilijn, perceel-breedte en bouwhoogte.

Gebouw

- Nieuwbouw heeft een compacte, eenduidige hoofdvorm;
- de gevelopbouw is consequent, goed van verhouding en afgestemd op de verhoudingen van de omringende en aangrenzende bebouwing;
- de voorgevel is representatief en gericht op de straat;
- dichte gevels aan de straatkant(en) zijn ongewenst;
- de plint gaat een duidelijke, ruimtelijke relatie aan met de straat;
- bij enkelvoudige bouwwerken en kleine ensembles ligt de nadruk op de verweving tussen horizontale en verticale gevelgeleding;
- hoekbebouwing krijgt een meer dan gemiddelde aandacht en zoekt naar een architectonische vertaling van de bouwblokbebegrenzing.

Uitwerking

- Details en ornamentiek zijn verfijnd en ondergeschikt aan de hoofdvorm (ze ondersteunen het ontwerp);
- deur- en kozijngeliding en -profilering sluiten aan bij de architectuur;
- materiaal- en kleurgebruik dissonneert niet.

Gebiedsgerichte criteria

4. Vroege planmatige stedelijke uitbreidingen van de eerste helft van de twintigste eeuw

Stedenbouwkundige kenmerken

Vroege planmatige uitbreidingen kenmerken zich door een esthetische benadering van de stad, waarbij straten, pleinen en groen een sterk samenhangende ruimtelijke compositie vormen. Zichtlijnen zijn een belangrijk ingrediënt. Uitbreidingen hebben een duidelijk stedelijk karakter en kennen een hiërarchische opbouw van hoofdstraten en woonstraten, die vaak ook in bebouwingshoogte indicatief wordt uitgewerkt. Middels een directe relatie tussen beplanting, straatbreedte en gevelhoogte is sprake van grote aandacht voor compositie en straatprofilering. Het gesloten bouwblok vormt de basis van de uitbreidingen. In directe samenspraak met de architectuur van de blokken 'organiseert' het de openbare ruimte.

Binnen de blokken liggen privé-tuinen of ruimtes voor semi-openbaar gebruik. De overgangen tussen openbaar en privé zijn hard en duidelijk: de gevel vormt de begrenzing, soms voorafgegaan door kleine privé-tuinen waarvan de erfafscheiding in de vorm van beplanting weer deel uitmaakt van het totaalontwerp. Sommige uitbreidingen uit deze periode kennen een apart deel bestemd voor vrijstaande villabebouwing. De Oranjebuurt, met haar villabebouwing aan de rand van het Noorderplantsoen, is wat dat betreft kenmerkend. Wat betreft structuur en architectuur lijkt deze bebouwing sterk op die van de eerste planmatige villawijken die ongeveer gelijktijdig gerealiseerd werden (Helpman). Ook worden deze wijken doorgaans gekenmerkt door een zorgvuldige stedelijke inpassing van bijzondere functies, zoals kerken, scholen en zwembaden, maar ook watertorens. Op een aantal plekken zijn daardoor hoogwaardige architectonische ensembles ontstaan, die nauw samenhangen met de stedenbouwkundige situatie. De meest bijzondere zijn beschreven in de hoofdstukken over de beschermde stadsgezichten.

Architectonische kenmerken

De architectuur staat in dienst van het stedenbouwkundig beeld. Bouwblokken worden als één geheel ontworpen of zijn opgedeeld in eenduidige clusters. Aan de hoekpunten van de blokken is relatief veel aandacht besteed. Ze zijn verbijzonderd en gedetailleerd binnen de stijl van de rest van de gevel en versterken het karakter van het gehele blok. De architectuur is expressief en kenmerkt zich door een nadruk op horizontale geleiding. Veel gevels kennen een klassieke opbouw van plint, middendeel en een in ritmiek afwijkende toplaag. De plint is soms verbijzonderd en uitgevoerd in gesinterde baksteen. De daken zijn plat of hebben de vorm van een lange doorlopende kap, evenwijdig aan de straat. Daklijsten zijn soms verbijzonderd.

Herhaling, samenhang en ritmiek bepalen de kwaliteit van de gevel. Lange horizontale rijen van vensters, een doorlopende daklijst en de vorm van kozijnen en ingangspartijen bepalen in sterke mate het straat- en gevelbeeld. Ook balkons of erkers kunnen deel uitmaken van de gevelcompositie. De individuele uiting is daarbij duidelijk ondergeschikt aan het totaal. Ensembles vertonen zowel stedenbouwkundig als architectonisch een hoge mate van eenheid. Vooral de kozijngeleding is bepalend voor het gevelaanzicht en de kwaliteit van het totaal. Het gaat hier zowel om de dikte van de kozijnbalken als de roedenverdeling. Dit gaat ook op voor de entree en de materialisatie en detaillering van de voordeur. Ook het voeg- en metselwerk draagt sterk bij aan de expressiviteit van de architectuur. De vrijstaande villabebouwing toont weliswaar grote stilistische overeenkomsten met de bouwblokken, maar richt zich in eerste instantie op de kwaliteit van het object zelf.

Context

- Nieuwe bebouwing is zich bewust van het straatbeeld en reageert in schaal, hoogte en vormgeving nadrukkelijk op de belendende en overliggende bebouwing;
- bouwinitiatieven houden nadrukkelijk rekening met de architectonische en stedenbouwkundige eenheid in het gebied;
- collectieve visuele kwaliteit gaat boven de individuele uiting.

Gebouw

- Nieuwbouw binnen een bestaande gevelwand met een duidelijke architectonische eenheid voegt zich naar de buurpanden en 'heelt' daarmee het totale gevelbeeld;
- de gevelopbouw is consequent en ritmisch van aard;
- balkons, erkers en andere uitspringende gebouwdelen zijn onderdeel van de ritmiek in de gevel;
- balkons, erkers en andere uitspringende gebouwdelen zijn ondergeschikt aan de hoofdvorm;
- hoekbebouwing krijgt een meer dan gemiddelde aandacht en zoekt naar een architectonische vertaling van de bouwblokbebegrenzing.

Uitwerking

- Binnen een ensemble krijgen kozijnvorm en kozijngeleding extra aandacht;
- entreepartijen, deur- en kozijngeleding sluiten aan bij de architectuur en zijn (mede) bepalend voor de totale gevelgeleding;
- details en ornamentiek zijn verfijnd, ondergeschikt aan de hoofdvorm en benadrukken de gevelgeleding (ze ondersteunen het ontwerp);
- materiaalgebruik, kleur en detaillering zijn afgestemd op de context.

Gebiedsgerichte criteria

5. Stempel- en strokenbouw van de jaren 1950 – 1970

Stedenbouwkundige kenmerken

Dit gebiedstype betreft planmatige woongebieden met een duidelijke ruimtelijke hiërarchie van hoofdstraten, woonstraten, pleinen en openbaar groen, zowel op buurt als wijkniveau. Wijken zijn ontworpen als autonoom functionerende eenheden met een eigen wijkcentrum en een grote diversiteit aan woningtypen. Functies en voorzieningen zijn centraal geclusterd, op wijk- en op buurtniveau (kerken, scholen, winkels, sportvelden, bejaardentehuizen). In latere jaren zijn hier en daar wijkoverstijgende voorzieningen toegevoegd. Vanaf de kaart zijn de wijken als autonome ruimtelijk eenheden goed te herkennen. Groene zones, vaak gecombineerd met gericht geplaatste bebouwing, markeren de wijkgrens.

De bebouwing is homogeen, eenvoudig en bestaat uit middelhoge hoogbouw-stroken met portiek of galerij-ontsluiting en tweelaagse eengezins- of bejaardenwoningen met of zonder kap. Stempel- en strokenbouw vervangen het bouwblok als structurerend element. Wijkplattegronden laten een herhaling van dezelfde stedenbouwkundige ensembles zien. Sommige wijken (onder andere Corpus den Hoorn, De Wijert, Coendersborg) kennen een 'gouden rand' van vrijstaande villabebouwing en grote twee-onder-een-kappers. Variaties in de verkaveling zijn zichtbaar aan de randen en de centrumgebieden: de plekken waar in de oorspronkelijke plannen de buurt- en wijkvoorzieningen werden ondergebracht.

Op het niveau van wijk en buurt maakt de afwisseling in bebouwingshoogte deel uit van het totaalconcept. Hier en daar zorgt hoogbouw voor een accent of verbijzondering, vaak bedoeld als markering van een wijk of buurtcentrum. Hoogbouw-accenten en andere bijzondere bebouwing kunnen ook worden ingezet als een markering van een wijkentree of een centrale (groen)zone. Net als in de voorgaande periode ligt er in de naoorlogse stedenbouw een grote nadruk op openbaarheid en collectief gebruik. Met uitzondering van de gouden randjes en de in stroken gerealiseerde eengezinswoningen zijn privé-tuinen relatief zeldzaam. Corpus den Hoorn en Coendersborg nemen vanwege hun hoge percentage grondgebonden woningen een bijzondere positie in: zij kennen een meer dan gemiddeld aantal privé-tuinen. De strook- en stempelbebouwing staat veelal vrij in een groene, openbaar toegankelijke omgeving en is georiënteerd op zon en lichttoetreding. De relatie die de bebouwing aangaat met de openbare ruimte is als een totaal ontworpen en daarmee onlosmakelijk.

Architectonische kenmerken

In tegenstelling tot veel architectuur uit de voorgaande periode is de gevel niet langer een op zichzelf staand esthetisch geheel. Het achterliggend programma bepaalt in sterke mate het gevelbeeld, zeker in het geval van de gestapelde strokenbouw. Hoewel onderdeel van een groot geheel, zijn de wooneenheden in vrijwel alle gevallen vanuit de gevel afleesbaar. Materialisatie, etagescheidingen, puin, balkons en kozijnen bepalen de geleding. Veel van de stroken kennen een duidelijke plint waarin souterrains zijn opgenomen. Daarboven bevinden zich de gevelvlakken. Veel plinten gaan een duidelijke relatie aan met het maaiveld, bijvoorbeeld in de vorm van bergingen, entrees, grondgebonden woningen op de benedenlaag, bedrijven, garages of doorgangen. Het merendeel van deze programma's versterkt de kwaliteit van de openbare ruimte. Strokenbouw kent over de volle lengte dezelfde hoogte en wordt aan de kopse kanten over het algemeen begrensd door een blinde muur. De ontsluiting vindt plaats via portieken of galerijen.

De naoorlogse wijk haalt z'n architectonische kwaliteit niet zozeer uit het detail, maar uit de doordachte herhaling van gestandaardiseerde elementen. Ritmiek en lijnenspel zijn daarbij essentieel en bepalen voor een belangrijk deel de architectonische kwaliteit. Dit geldt vooral voor de strokenbouw. Van hiërarchie is hier nauwelijks sprake; een gevolg van de gestandaardiseerde woningplattegronden. Architectonische accenten zijn bescheiden of blijven achterwege. Naast de stroken zijn ook de eengezins- en bejaardenwoningen in dit gebiedstype sterk functioneel van opzet. Ze vertonen weinig architectonische diversiteit. Deze is voorbehouden aan de voorzieningen en hoogbouw-accenten. Ook in de gouden randjes zijn hier en daar interessante woningen aan te treffen die zich onttrekken aan het homogene beeld.

Een uitzondering op de architectonische homogeniteit vormt de vroege naoorlogse bebouwing, die wat betreft architectuur, detaillering en materiaalgebruik aanmerkelijk rijker is. De integratie van beeldende kunst in het gevelbeeld, bijvoorbeeld als accent boven een portiek, komt hier geregeld voor. Goede voorbeelden zijn de naoorlogse invullingen van het plan Berlage en, zij het in iets mindere mate, de wijken Corpus den Hoorn en De

Wijert. In latere wijken daalt de aandacht voor de architectonische kwaliteit en wordt bovendien het materiaalgebruik armer. Selwerd, Paddepoel en Vinkhuizen zijn wat dat betreft kenmerkend.

Ruimtelijke dynamiek

Vanaf midden jaren 1990 is een groot deel van de naoorlogse wijken vernieuwd. Vooral delen van Vinkhuizen, Paddepoel, Selwerd en Corpus den Hoorn hebben hierdoor wat bebouwing betreft een ander karakter gekregen. Een deel van deze naoorlogse wijken is daarom inmiddels ondergebracht bij 7. *Recente uitbreidingen van en grootschalige transformaties in de stad*. In de meeste gevallen volgen de uitbreidingen of transformaties van de naoorlogse wijken de kenmerken en aanbevelingen zoals die zijn beschreven bij gebied 7. Overigens wordt er in de nieuwbouw van de transformatiegebieden binnen deze wijken vaak gerefereerd aan kenmerken die typisch zijn voor het naoorlogse bouwen, zowel op architectonisch als op stedenbouwkundig niveau; in sommige gevallen wordt het principe van de stempel overgenomen, in andere gevallen de kenmerkende horizontale gevelgeleding van rijwoningen en portiekflats, terwijl in weer andere gevallen juist de architectuurtaal inspiratie is voor vernieuwingen. De hoofdstructuur van de naoorlogse wijken is bovendien in grote lijnen gehandhaafd, ondanks de vele transformaties. De nieuwbouw- en transformatiegebieden liggen kortom nog steeds als eilanden in de context van de naoorlogse wijken en dienen zodoende wel als onderdeel hiervan te worden beschouwd.

Context

- Bouwinitiatieven worden altijd beoordeeld op de schaal van het gehele ensemble;
- wanneer gerealiseerd als onderdeel van een stempel of een ander ensemble van stroken, dient sprake te zijn van een duidelijke relatie tussen de afzonderlijke delen van de stempel;
- nieuwe invullingen houden rekening met de bestaande planmatig aangebrachte maat, schaal en hoog-laag verhoudingen in het gebied.

Gebouw

- Wanneer het binnengebied een openbaar karakter draagt zijn binnen een stempel of een ander ensemble van stroken nieuwe invullingen alzijdig;
- ieder bouwwerk heeft een heldere en herkenbare hoofdvorm die, afhankelijk van de functie, refereert aan de vormtaal in het gebied;
- gestapelde strookbebouwing wordt gerealiseerd met een duidelijk herkenbare plint;
- de plint reageert op het maaiveld en draagt positief bij aan de ruimtelijke kwaliteit en beleving van de openbare ruimte;
- strookbebouwing wordt gerealiseerd als een architectonische eenheid en legt de nadruk op de horizontale gevelgeleding;
- de gevelopbouw is consequent, ritmisch en in verhouding met de structuur van de gevels van de bebouwing in de directe omgeving;
- de gevel gaat in ritmiek en geleding een relatie aan met het achterliggende programma (functie, plattegrond).

Uitwerking

- Materiaalgebruik, kleur en detaillering worden afgestemd op de hoogste aanwezige visuele kwaliteit in de directe omgeving, inclusief het bouwwerk zelf;
- materiaal- en kleurgebruik dissonneert niet;
- nieuwbouw in de laat naoorlogse wijken (Selwerd, Paddepoel en Vinkhuizen) kent een hoger detailleringniveau en een hoogwaardiger materiaal- en kleurgebruik dan de bestaande en de oorspronkelijke context.

Gebiedsgerichte criteria

6. Planmatige woonwijken van het laatste kwartaal van de twintigste eeuw

Stedenbouwkundige kenmerken

Het merendeel van de wijken uit de jaren zeventig is gebaseerd op het woonerf-concept, waarmee het doorgaande verkeer uit de woonbuurten gehouden werd. Geknikte straten en verkeersdrempels moesten de snelheid van het verkeer remmen. Wijken kennen hierdoor een sterk vertakte plattegrond waarvan de woonstraten merendeels eindigen in doodlopende erven. De traditionele scheiding tussen verkeersstromen middels trottoirbanden is in de woonstraten en woonerven vervangen door informele scheidingen van biezen, bomen en houten paaltjes. Gestreefd werd om bestaande elementen en structuren op te nemen in de wijkplattegrond.

Een duidelijke ruimtelijke hiërarchie ontbreekt. De stedenbouw is informeel en kent zachte overgangen tussen privé, semi-openbaar en openbaar. De rooilijn is vervangen door het overgangsgebied. Waar wel rooilijnen aanwezig zijn, verspringen deze regelmatig. Er is veel aandacht besteed aan de inrichting van de (groene) woonomgeving. Laagbouw en kleinschaligheid is de norm. Monumentaliteit wordt vermeden. Als een relik van de naoorlogse bouw zijn alleen in de wijkcentra hoogbouw-accenten en andere gestapelde bouw te vinden. Deze winkelcentra zijn veelal gecombineerd met andere wijkvoorzieningen, waaronder scholen en gezondheidscentra.

Hoewel getracht werd ieder deel van de wijk een eigen karakter te geven - om zo de herkenbaarheid en herbergzaamheid te vergroten - komen veel wijken uit deze periode erg uniform over. Woningen zijn duidelijk planmatig aangelegd, vaak in rijen en met verspringende rooilijnen. Een strakke ritmiek binnen de ensembles, zo kenmerkend voor de voor- en naoorlogse architectuur, ontbreekt. Eenheid ontstaat wel door de relatief uniforme bebouwingshoogte en de toepassing van vergelijkbare architectonische elementen en materialen. Woningen zijn hierdoor niet zozeer identiek maar wel erg gelijksoortig.

Architectonische kenmerken

Veel van de architectuur uit deze periode is ontleend aan het gedachtegoed van de Forumbeweging: een meer individuele benadering van de architectuur als reactie op het als star, schraal en onpersoonlijk geachte functionalisme. De architectuur wordt vaak aangeduid als 'structuralistisch'. De hardheid van het modernisme diende doorbroken te worden. Het was het tijdperk van de zachte overgangen, schakelingen, trappen, open portieken, terrassen en de uit- en inbouwen. Bovendien was er sprake van een terugkeer naar traditionele vormen en materialen: baksteen, hout, steile pannendaken en kleinere raampartijen. Veelvoorkomend zijn ook betonnen lateien en kolommen. Het materiaalgebruik is zeker niet expliciet. Monumentaliteit, architectonische expressie en fijnmazige detaillering zijn zeldzaam.

Structuralistische architectuur is overwegend kleinschalig. Gevels kennen geen duidelijke hiërarchische opbouw en bevatten veel verspringende elementen. Muur en dakvlakken worden geregeld onderbroken en kennen daardoor geen duidelijk afleesbare ritmiek. De nadruk ligt op informaliteit. Bij rij aan rij geplaatste woningen wordt de hoofdvorm niet benadrukt. Veel woningen kennen geen duidelijke voor- of achterkant. Hoeken zijn overwegend niet verbijzonderd. De stadsvernieuwing in de oude stad laat een vergelijkbare vormtaal zien als de bebouwing in de nieuwe woonwijken buiten het centrum. Bebouwing in de stad is wel vaak hoger en vormt meer eenduidige straatwanden. Het voegt zich veelal binnen de historische structuur van de stad.

Context

- De context maakt dat de inpassing van individuele aanpassingen goed mogelijk zijn.

Gebouw

- De opbouw van de gevels is consequent en goed van verhouding.

Uitwerking

- De omgeving vormt geen directe referentie, maar materiaalgebruik en detaillering zijn in overeenstemming met het karakter van de wijk, namelijk gebruikmakend van baksteen, dakpannen en hout.

Gebiedsgerichte criteria

7. Recente uitbreidingen van en grootschalige transformaties in de stad

Stedenbouwkundige kenmerken

Aan de stedenbouw wordt in deze periode een belangrijke rol toegedicht. Daarbij wordt gezocht naar een sterke samenhang tussen architectuur, stedenbouw en landschap. Sinds de vroege jaren 1990 is ook sprake van thematiserende en metaforische stedenbouw. Zo refereert de Held in haar structuur aan de wierde en heeft de stad met Waterland een eco-woonwijk. Ook het plan voor CiBoGa is gethematiseerd maar draagt ten opzichte van de stadsrand-locaties wel een heel duidelijk (binnen)stedelijk karakter.

Belangrijk kenmerk is de teruggekeerde heldere hiërarchische structuur en het onderscheid tussen openbaar en privé. Uitbreidingen zijn afwisselend maar duidelijk geënceneerd. Woon- en hoofdstraten zijn goed van elkaar te onderscheiden. Eveneens kenmerkend is de centrale ontsluitingsas. Straten zijn vooral in de vroege wijken recht en duidelijk geprofileerd. Rooilijnen vervangen de overgangsgebieden uit de jaren 1970.

De plannen zijn rationeel van opzet. Realisatie heeft vaak via deelplannen plaatsgevonden. Veel aandacht is besteed aan de inrichting en aankleding van de openbare ruimte. (Landschaps)architectuur en stedenbouw gaan hand in hand en zijn in sterke samenhang tot elkaar ontwikkeld. Gestreefd wordt naar de creatie van ensembles die via de openbare ruimte tot een eenheid worden gesmeed. Ordening vindt onder meer plaats op grond van bebouwingshoogte en typologie. De strook en het bouwblok zijn terug, evenals de architectonische aandacht voor de hoekoplossing. Net als in de naoorlogse uitbreidingen gaat de plint van de (strook)bebouwing een duidelijke ruimtelijke en functionele relatie aan met het maaiveld. Uitbreidingen haken meestal aan op bestaande voorzieningen in aangrenzende wijken. In het geval van Corpus den Hoorn Zuid (Hoornse Meer) is mede gekozen voor een eigen voorzieningencentrum dat door een centrale ligging en de architectonische (hoogbouw) accenten duidelijk herkenbaar is.

In de meest recente uitbreidingen ligt de nadruk ook op de individuele uiting. Bebouwing is vaak afwisselender. Over het algemeen zijn de verbanden losser en vertonen de ensembles intern een grotere variëteit. Een vrijstaand karakter en individualiteit kan worden gesuggereerd met (ritmische) verspringingen in de rooilijn. Het stratenpatroon is vaak speelser en bochtiger.

Architectonische kenmerken

Hoewel de modernistische invloeden de overhand hebben, zijn uitbreidingen uit deze periode architectonisch vaak rijker dan hun voorgangers. Dit uit zich onder meer in het materiaal- en kleurgebruik (hout, metaal, diverse kleuren baksteen en verschillende andere materialen). Wel vindt de variatie plaats binnen een duidelijke compositie. Het treedt op als bindend elementen binnen een ensemble of accentueert de gevelgeleding (plint, middendeel, daklijst). Ook erfafscheidingen zijn vaak meegenomen in het architectonisch ontwerp.

Blok- en strook-bebouwing laten een duidelijke architectonische eenheid zien. De overeenkomst met vooroorlogse en vroeg naoorlogse strokenbouw is groot. De nadruk in de gevels ligt op de horizontale gelding. De individuele woning is hieraan ondergeschikt. De ritmiek in kozijnen en ontsluitingen bepaalt voor een belangrijk deel de kwaliteit van de totale gevel. Veel gevels zijn gepleisterd (wit of in lichte, pastel-achtige kleuren) of opgetrokken uit (meerkleurige) baksteen. Soms is een combinatie van beide zichtbaar: pleisterwerk en baksteen. Als een duidelijke referentie aan het 'licht, lucht en ruimte' van de modernisten zijn platte daken en grote raamoppervlakken veelvoorkomend. Het merendeel van de architectuur is strak en duidelijk geabstraheerd.

De architectonische invulling van de latere uitbreidingen is vaak bijzonder divers. Kenmerkend zijn een rijk, soms zelfs explosief vorm, kleur en materiaalgebruik. De bebouwing is hier overwegend vrijstaand, half vrijstaand of in rijen. Hoogbouw vindt plaats in de vorm van strategisch geplaatste Urban Villa's. Uitbreidingen met een sterkere stedenbouwkundige onderligger laten ook invullingen zien met een duidelijke architectonische eenheid. Vaak is daarbij het midden gezocht tussen collectiviteit en individualiteit en ligt de nadruk in de gevel zowel op de horizontale als de verticale geleding. De suggestie van individualiteit binnen een collectieve context kan ook op andere manieren uitgewerkt zijn, bijvoorbeeld via de plaatsing van de woning op de kavel en de aansluiting op de aangrenzende bebouwing. In de bestaande stad hecht de architectuur zich via morfologische referenties sterk aan de context, vooral op het vlak van stedenbouw. Architectonisch is sprake van een grote variatie: van

duidelijk postmoderne uitingen die ook in hun opbouw refereren aan de context tot enigszins autonome, neo-modernistische invullingen.

Context

- Bouwinitiatieven respecteren eventuele hiërarchische stedenbouwkundige structuren;
- bouwinitiatieven houden rekening met eventuele samenhang tussen architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur;
- wanneer gerealiseerd binnen of als onderdeel van een ensemble, dient sprake te zijn van een duidelijke relatie tussen de afzonderlijke delen.

Gebouw

- Wanneer gerealiseerd in een rij, is de collectieve visuele kwaliteit van het geheel belangrijker dan de individuele kwaliteit van de woning;
- gevels grenzend aan de openbare ruimte zijn representatief van aard;
- de opbouw van de gevel is consequent en goed van verhouding;
- bouwwerken hebben een heldere en herkenbare hoofdvorm;
- wanneer gerealiseerd als bouwstrook ligt de nadruk op de horizontale geleiding;
- in gebieden met een meer dan gemiddelde samenhang tussen architectuur, stedenbouw en landschap, maken erfafscheidingen en schuurtjes nadrukkelijk deel uit van het architectonisch ontwerp. Wanneer de bovengenoemde relatie met het architectonisch ontwerp ontbreekt, terwijl de erfafscheidingen of schuurtjes grenzen aan de openbare ruimte, dan wordt dit als exces beschouwd.

Uitwerking

- Kleur en materiaalvariatie vinden plaats binnen een duidelijke compositie en richten zich op de accentuering van de gevelgeleding en de architectonische eenheid;
- materiaalgebruik, kleur en detaillering worden afgestemd op de aangrenzende en overliggende bebouwing.

Gebied 8. Bedrijventerreinen en kantoorlocaties

Typebeschrijving

Bedrijfs- en industrieterreinen kennen een veelal rationele inrichting en zijn sterk mono-functioneel van aard. Ze zijn primair gericht op de huisvesting van bedrijven. Oudere terreinen hebben vaak een duidelijke relatie met water- en spoorweginfrastructuur, terwijl de meer recente terreinen sterk gericht zijn op het wegverkeer. Dit geldt ook voor de recentere kantoorlocaties. Voor alle terreinen binnen deze categorie geldt dat infrastructuur (en een goede ontsluiting) een leidend inrichtingsprincipe is geweest.

De oudere bedrijventerreinen zijn overwegend kleinschalig van omvang (tot circa 10 hectare) en bebouwing. Ze laten vaak een intensief ruimtegebruik zien. Meer recente terreinen omvatten tenminste 50 hectare (Driebond), uitlopende tot ruim 250 hectare (Westpoort). Pure kantoorlocaties komen voor in diverse schaalgroottes. In de directe nabijheid van de stad zijn ze vaak gemengd met woonbebouwing. Daarbuiten neemt hun schaal toe en overheerst de monofunctie. De kantoorlocaties zijn vaak beter aangesloten op en onderdeel van de stedelijke structuur dan bedrijventerreinen, die als geïsoleerde enclaves langs de snelweg liggen. De publieke betekenis van kantoorlocaties (waar bijvoorbeeld ook onderwijs- en zorggebouwen toe behoren) is daardoor hoger.

De onderlegger voor bedrijventerreinen bestaat over het algemeen uit een hoofdontsluitingsas waaraan volgens een rasterstructuur zijstraten zijn gekoppeld. De bedrijven zijn aan zowel de primaire hoofd- als de secundaire wegenstructuur gevestigd, meestal volgens een rechte rooilijn. Bij de oudere terreinen is de openbare ruimte vrijwel geheel verhard. Groen is zeldzaam. Op recentere terreinen wordt de hoofd- soms juist begeleid door een groenstrook. De terreinen Euvelgunne, Eemspoort en Westpoort worden zelfs omzoomd of doorsneden door een ecologische zone. Het idee is de terreinen zo het karakter van een 'werklandschap' mee te geven. De randen van recente, aan weginfrastructuur gekoppelde bedrijventerreinen zijn vaak van belang als zichtlocatie. De gebouwen alhier kennen een meer dan gemiddelde representatieve uitstraling.

Een deel van de bedrijventerreinen kent een speciale thematiek of hoofdfunctie. Historisch gezien waren er de terreinen van de beide suikerfabrieken. In het zuidoosten van de stad bevindt zich de milieuboulevard, (in)gericht op milieubelastende activiteiten. Een deel van bedrijventerrein Driebond richt zich specifiek op autoverkoop. Een vroeg voorbeeld van een locatie voor kantoren en dienstverlening is het Academisch ziekenhuis, dat zich heeft ontwikkeld langs de vroegere standsrand. Andere voorbeelden uit verschillende perioden en van verschillend karakter zijn het stationsgebied, het Zernike-complex, Kempkensberg en de meubelboulevard. Voorbeelden van locaties die exemplarisch zijn voor de vermenging van bedrijven, kantoren en dienstverlening zijn Kranenburg en de Sontweg. Kranenburg wordt getypeerd als bedrijventerrein, maar biedt plaats voor representatieve functies met dienstverlening als hoofdfunctie. Bedrijventerrein Sontweg valt op door de menging tussen bedrijven met een grote publieke functie, zoals IKEA, en bedrijven met een sterk industrieel karakter, zoals de containerterminal.

Ruimtelijke dynamiek

Vanaf de jaren tachtig zijn veel oude bedrijventerreinen her-ontwikkeld. Oude industrieën zijn vervangen door woonbebouwing. Goede voorbeelden zijn de reeds genoemde terreinen in de Oranjewijk, maar ook de invulling van het voormalige Agrunol-terrein (de Meeuwen).

In de nabije toekomst zullen diverse andere bedrijventerreinen een reconstructie ondergaan. Het gaat hier vooral om kleinere terreinen die ooit aan de rand van de stad werden ontwikkeld maar nu zijn opgeslokt door de uitbreidende stad. Het merendeel wordt her-ontwikkeld tot woon of woon/werkgebied (Antillenstraat, De Vogels, Damsterdiep, Eemskanaal, Ulgersmaweg). Aanmerkelijk grootschaliger is de ontwikkeling van CiBoGa en het Europapark. Beide terreinen worden her-ontwikkeld tot hoog-kwalitatieve gebieden met functies als wonen, kantoren, sport en detailhandel. Uiteindelijk zullen de locaties zodanig van kleur verschieten dat zij niet langer onder de categorie bedrijventerrein vallen.

In de afgelopen decennia zijn eisen ten aanzien van de verschijningsvorm en de relatie met de omgeving vaak gezien als belemmerend voor de economische aantrekkelijkheid van een bedrijventerrein. De visuele kwaliteit van bedrijventerreinen is hierdoor vaak onder de maat. Om deze terrein ook in de toekomst aantrekkelijk te houden, is een omslag nodig. De visuele kwaliteit en de representativiteit van bedrijven- en industrieterreinen

moet omhoog. Natuurlijk wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen locaties met een belangrijke publieke uitstraling, zoals zichtlocaties, en bedrijven die minder in het zicht liggen. Maar ook voor deze laatste categorie is een visuele basiskwaliteit vereist. Het regime is natuurlijk minder 'strikt' dan elders in de stad, maar ook voor ondernemers is een aantrekkelijke werkomgeving essentieel, zowel vanuit persoonlijk oogpunt, het oogpunt van hun werknemers, als vanuit commerciële overwegingen.

Context

- Bouwinitiatieven respecteren de rationele stedenbouwkundige structuren van hoofdas en secundaire wegen;
- bebouwing op terreinen die zijn ontwikkeld als werklandschap haken aan op de daar aanwezige landschappelijke structuur;
- de bebouwing houdt rekening met zichtlijnen die van belang zijn voor de oriëntatie en leesbaarheid van het terrein;

Gebouw

Kantoorlocaties

- Bouwwerken hebben een alzijdig, representatief karakter;
- bouwwerken dragen bij aan een positieve uitstraling van de openbare ruimte;
- bebouwing kent een duidelijke hoofdvorm;
- de opbouw van de gevels is consequent en goed van verhouding;
- erfafscheidingen, parkeerterrein en reclame worden als integraal onderdeel van het ontwerp beschouwd;

Bedrijventerreinen

- De gevels grenzend aan de openbare ruimte dienen representatief te zijn.

Uitwerking

Kantoorlocaties

- Materiaalgebruik, kleur en detaillering ondersteunen het ontwerp en worden nadrukkelijk elkaar afgestemd.

Bedrijventerreinen

- Materiaalgebruik, kleur en detaillering dissonneert niet.

Gebiedsgerichte criteria

9. Groen

Typebeschrijving

Net als 'Bedrijventerreinen en kantoorlocaties' zijn de gebiedsgerichte criteria voor 'Groen' gebaseerd op het functionele onderscheid van deze gebieden met de rest van de stad, in plaats van op een kenmerkende bouwperiode. Het groengebied valt uiteen twee subgroepen: parken enerzijds en grootschalig groen, sportterreinen en landelijk gebied anderzijds. De eerste parken ontstonden in de loop van de negentiende eeuw, al is het Sterrebos, destijds nog buiten de stad, in de achttiende eeuw ontstaan. De parken waren aanvankelijk vooral gericht op stadsverfraaiing, de aanleg ging doorgaans gepaard met de bouw van prominente herenhuisen. Na de vestingwet van 1874 ontstond een sterke groei van parkaanleg, waarbij de voormalige bolwerken werden omgevormd tot groene wandelpromenades, veelal in Engelse landschapsstijl. Met de negentiende-eeuwse park- en plantsoen-aanleg werden natuur en landschap geleidelijk aan geïntegreerd in de stedenbouwkundige discipline.

Groningen kent vijf grote stadsparken en een groot aantal kleinere buurt- en wijkplantsoenen. De vijf grote stadsparken hebben elk een heel eigen karakter: Noorderplantsoen, Stadspark, Paterswoldsemeer, Park Noorddijk en Westpark. Onder parken verstaan we eveneens planmatig aangelegde groenvoorzieningen en tuinen: het Nieuwe Kerkhof en Guyotplein, het Martinikerkhof en de Prinsentuin, het Sterrebos, het Oosterpark het Pioenpark en het Molukkenplantsoen, maar ook grote begraafplaatsen zoals de Selwerderhof, de Zuiderbegraafplaats en Esserveld, net als de tuinen van Coendersborg en Groenestein. De voornaamste parken kennen een aantal markante paviljoens en geïntegreerde voorzieningengebouwen (urinoirs, muziekpaviljoen), maar anders dan dat is de bebouwing in parken vaak eenvoudig en bescheiden.

Voor het grootschalig groen, de sportparken en het landelijk gebied geldt dat zich overwegend aan de oude en nieuwe randen van de stad bevinden. Veel sportgebieden en wijkgroen vervullen een bufferfunctie tussen infrastructuur, bedrijventerrein en woongebieden. Het zijn vaak extensieve groene gebieden met een duidelijk functioneel karakter. De inrichting is utilitair en simpel. De bebouwing op sportterreinen is doorgaans eenvoudig en sterk functioneel.

Het landelijk gebied bevindt zich vooral ten noord, noordwest en oosten van de stad. Groningen wordt omringd door verschillende landschapstypen, die allemaal van grote waarde zijn voor de kwaliteit en ervaring van de stad. De gebieden zijn dun bevolkt, bebouwing is schaars. Aan de noord en noordwestzijde van de stad de landschappelijk openheid van het wierdenlandschap kenmerkend. De oostzijde kenmerkt zich daarentegen als overgang tussen veen en klei. In het noorden en noordwesten van de stad komt individuele en licht geclusterde bebouwing voor, in de vorm van boerderijen en individuele woningen, die vrij in het landschap staan, soms op wierden. Aan de oostzijde is bebouwing in linten kenmerkend.

Gebied 9.

Gebiedsgerichte criteria

Context

- Bouwinitiatieven zetten in op het behoud en de versterking van het groene, landschappelijke karakter van het gebied;
- nieuwe invullingen respecteren de oorspronkelijke karakteristiek en structuur van het gebied, worden landschappelijk ingepast en voegen zich naar de landschapsstructuur;
- bouwwerken sluiten aan op het functionele karakter van het gebied;
- bouwwerken respecteren zichtlijnen in het groengebied en de visuele en ruimtelijke relatie tussen het groengebied en de omgeving.
- bouwwerken sluiten aan op zichtassen, waterpartijen of centrale ontsluitingen;
- bouwwerken contrasteren niet met het groene karakter van het gebied.

Gebouw

Parken

- Bouwwerken zijn nadrukkelijk alzijdig;
- ruimtelijk afscheidingen worden gerealiseerd met natuurlijke middelen en passen bij het karakter van het park (bomenrijen, heggen, sloten of een combinatie daarvan);
- voor markante, beeldbepalende bebouwing is de oorspronkelijk karakteristiek uitgangspunt voor verbouw of aanpassingen.

Grootschalig groen, sportterreinen en landelijk gebied

- Bebouwing is eenvoudig heeft een heldere hoofdvorm;
- nieuwbouw refereert aan de heersende typologie;
- de oriëntatie van de bebouwing volgt de landschapsstructuur;
- de opbouw van de gevel is consequent en goed van verhouding;
- de functie van het bouwwerk is duidelijk afleesbaar;
- ruimtelijke afscheidingen worden gerealiseerd met natuurlijke middelen en passen bij het karakter van het park (bomenrijen, heggen, sloten of een combinatie daarvan);
- afscheidingen binnen dezelfde omgeving zijn gelijksoortig van aard;
- hekwerken worden uitgevoerd een hoogwaardig, duurzaam materiaal en zijn transparant van karakter.

Uitwerking

- Materiaal- en kleurgebruik sluiten aan de bij het karakter van de omgeving;
- van markante, beeldbepalende bebouwing is het bestaande materiaalgebruik en de bestaande detaillering uitgangspunt voor verbouw of aanpassingen.

Grootschalig groen, sportterreinen en landelijk gebied

- In het landelijk gebied zijn materiaalgebruik en detaillering verfijnd en ondergeschikt aan de hoofdvorm (ze ondersteunen het ontwerp);
- divers materiaalgebruik is mogelijk, zolang dit zorgvuldig op elkaar wordt afgestemd.

3.2 De legenda van de stad Beschermd Stadsgezichten

1. Binnenstad
2. Verlengde Hereweg (vanaf 1870)
3. Schildersbuurt (vanaf 1880)
4. Zuiderpark (vanaf 1880)
5. Oosterpoort Oost (vanaf 1890)
6. Bloemenbuurt (vanaf 1918)
7. Petrus Campersingel (1878-1925)
8. Korrewegwijk (1910-1940)

Groningen kent acht beschermd stadsgezichten: stadsdelen waarvan de bestaande kwaliteit en uitstraling zo hoog is en waarvan de samenhang tussen de ontstaansgeschiedenis en de architectuur en stedenbouw zo sterk is, dat het geheel van bebouwing, straten, openbare ruimte en groen als *ensemble* is beschermd. De beschermd stadsgezichten zijn vanaf begin jaren 1990 aangewezen en vormen in feite een verdere verdieping van de gebiedsgerichte criteria, aangezien ze de context van de bestaande situatie nog specifiek en nog concreter beschrijven. Omdat de beschermd stadsgezichten een wettelijke status hebben, geldt bovendien dat afwijken van deze context lastiger is dan bij de gebiedsgerichte criteria. Het *basisniveau* ligt met andere woorden hoger, uitstijgen boven dit niveau wordt moeilijker. Bouwen binnen de kwaliteit van de bestaande context is daarom essentieel.

Omdat de beschermd stadsgezichten een andere status hebben dan de gebiedsgerichte criteria, is de beschrijving ervan in de welstandsnota ook net anders. De beschrijvingen hier zijn samenvattingen van de oorspronkelijke toelichtingen op de aanwijzing. Omdat de beschermd stadsgezichten vaak een zeer specifieke geschiedenis vertegenwoordigen, beperken de omschrijvingen zich hier tot de hoofdlijnen van de ruimtelijke structuur en het bebouwingsbeeld. Elke beschrijving is opgebouwd uit een ontwikkelingsschets, een omschrijving van het huidig ruimtelijk karakter en bebouwingsbeeld, evenals een toelichtende *typering* en de te beschermen waarden. De typering van de beschermd stadsgezichten vormen dus de criteria voor het bouwen in de context. Voor een uitputtende toelichting op de stadsgezichten wordt verwezen naar de oorspronkelijke aanwijzingen, waarvan de toelichting een nauwgezette omschrijving en karakterisering bevat. De toelichtingen dienen als uitgangspunt voor het beschermingsbelang. Nadrukkelijk moet worden gesteld dat het doel van de aanwijzing is om de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkeling ervan. De aanwijzing beoogt een basis te zijn voor een ruimtelijke ontwikkeling die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt, erop voortbouwt en mogelijk versterkt.

Beschermd Stadsgezicht

1. Binnenstad

Inleiding

Het beschermd stadsgezicht van de binnenstad wordt in hoofdlijnen bepaald door het binnen de zeventiende-eeuwse vesting gelegen gebied, inclusief de laat negentiende-eeuwse singel- en parkaanleg. Kenmerken van de ruimtelijke hoofdstructuur zijn het noord-zuid gerichte stratenpatroon, de haaks daarop gelegen pleinen-reeks, de diepenring, de planmatige zeventiende-eeuwse stadsuitbreiding en de tot plantsoen of singel getransformeerde voormalige vestingwerken aan de noord- en zuidzijde. De structuur is helder maar kent een grote ruimtelijke diversiteit; het bebouwingsbeeld is overwegend samenhangend en historisch waardevol, een groot deel van de bebouwing bezit nog een historisch waardevolle karakteristiek. Het beschermd stadsgezicht van de binnenstad vertegenwoordigt in principe één van de bouwperiodes, zoals die zijn onderscheiden voor de gebiedsgerichte criteria van de legenda van de stad, te weten: 1. *Historische binnenstad*.

Ontstaan en ontwikkeling

Groningen is ontstaan op de noordelijkste punt van de Hondsrug, tussen de rivieren de A en de Hunze. In tegenstelling tot de noordelijk gelegen wierdendorpen kan de structuur van Groningen verklaard worden vanuit de kenmerken van een dubbel esdorp. Als onderdeel van de route over de Hondsrug omvat het stratenpatroon van het dorp twee noord-zuid gerichte wegen: de Boteringestraat-Herestraat en de Ebbingestraat-Oosterstraat. Dwars op dit patroon lopen vanaf de vroeg ontwikkeling al wegen in oostelijke (Poelstraat) en westelijke richting (naar de A). Het gebied rond het Martinikerkhof ontwikkelt zich tot kerkelijk, bestuurlijk en militair centrum, terwijl het gebied rond de Grote Markt vanaf het begin door de agrarische functie wordt gekenmerkt. Door de toenemende handelsactiviteit als gevolg van de gunstige ligging, ontwikkelt de ruimtelijke structuur van de stad zich snel en heeft deze rond 1200 al een omvang die weinig kleiner is dan het gebied tussen de huidige diepen.

In deze nederzetting wordt de ruimtelijke opbouw al bepaald door drie kenmerken: de Grote Markt, de Vismarkt en het noord-zuid gerichte stratenpatroon. Het beloop van de oudste stadsomwalling volgt globaal de lijn van Vishoek via Muurstraat, Hofstraat, Schoolstraat, Carolieweg, naar de noordzijde van de Nieuwstad. Vanwege het karakter van de pre-stedelijke agrarische nederzetting, het verloop van de doorgaande noord-zuidroutes en de vorm van de plein-wanden ligt een planmatige aanleg van de centraal gelegen Grote Markt niet voor de hand. Het gebied rond de Vismarkt kan als handelsplaats worden gekenmerkt, gericht op de rivier de A. Het noord-zuid gerichte stratenpatroon wijst op de oorspronkelijk natuurlijke ligging op de Hondsrug en de verbinding van de stad met de bijbehorende landbouwgronden. Opvallend in de structuur van de stad tot dan toe: de stedenbouwkundig onbetekenende positie, aan de periferie van de stad, van de St. Walburgkerk als militair-bestuurlijk centrum - een indicatie dat het zwaartepunt van de stedelijke ontwikkeling ten gunste van de handelsactiviteit in westelijke richting verschoof.

Van de dertiende tot de vijftiende eeuw zorgen verbeteringen aan de vestingwerken alsmede een groot aantal waterbouwkundige wijzigingen voor de verdere ruimtelijke ontwikkeling van de stad. Rond 1260 wordt een verbinding met de Hunze gegraven, een verbinding die rond 1350 wordt verbeterd met de aanleg van het Schuitendiep. Vanaf 1424 vindt de aanleg van het Damsterdiep plaats, waardoor een directe verbinding met de Eems tot stand komt. De verbeteringen aan de stadswal gaan gepaard met beperkte vergroting van het stad; in 1337, als de stad een stenen ommuring krijgt, vindt er geringe uitbreiding in zuidoostelijk richting plaats, tot de huidige Bruine Ruitersstraat en Torenstraat. Rond 1470 wordt er aan de buitenzijde van de stadsmuur een nieuwe aarden wal aangelegd. De verbeteringen aan wal en water worden in de zestiende eeuw verfijnd. Rond 1523 wordt het Lopende Diep gegraven, waardoor het water van de Hunze ook direct op het Reitdiep afstroomt. De waterverbinding in westelijke richting wordt verbeterd; het Hoendiep wordt van 1596-1570 gegraven. Het verloop van de Raam- en Prinsenstraat duidt op de aanwezigheid van een aantal opeenvolgende dwangburchten, waaruit het militaire belang van Groningen in de zestiende eeuw blijkt, maar verder hebben deze geen blijvende invloed op de stadsplattegrond uitgeoefend. Tussen 1616-1637 wordt het Zuiderdiep-Kattendiep gegraven, in 1637 wordt het Schuitendiep als Winschoterdiep tot aan Winschoten verlengd.

In de zeventiende eeuw zorgen militaire motieven weer voor de belangrijkste ruimtelijke ingreep: de aanleg van een nieuw verdedigingsstelsel, met vrijwel een verdubbeling van de stadsoppervlakte tot gevolg, die tussen 1608 en 1624 wordt uitgevoerd. Het nieuwe stelsel is opgebouwd uit een 7000 meter lange aarden wal, met onderwal en natte gracht, zeventien bastions, zeven poorten en vijf waterpoorten. Het vormt een combinatie van

de in die periode geldende militair-wetenschappelijke denkbeelden over stadsuitleg en een meer praktische benadering van voor handen zijnde zandgronden ten noorden van de stad. Een regelmatig stratenpatroon van noord-zuid en oost-west gerichte straten sluit aan op de voornaamste noord-zuidstraten uit de middeleeuwse stad (Ebbing-, Boteringe- en Kijk in 't Jatstraat). Uitzonderingen in de structuur zijn de Ossenmarkt en het Nieuwe Kerkhof, die eveneens de geometrische principes van de uitleg representeren.

De zeventiende-eeuwse uitleg blijft ruim twee eeuwen de basis voor de groei van Groningen. Pas in 1874 worden de vestingwallen geslecht, op een klein deel aan de noordwestzijde van de stad na, dat uiteindelijk tot plantsoen wordt omgevormd. In de beloop van de Melkweg en de oostzijde van de Westerhaven is nog de vorm van de oorspronkelijke bastions te herkennen, net als bij de Parklaan in het Zuiderpark en de Oude Stationsweg. Aan de zuidzijde wordt de stad verfraaid met groene singels met villa's en herenhuizen. Bij de singelaanleg is de zuidelijke stadsgracht vergraven tot een breed verbindingskanaal tussen de nieuwe Westerhaven en de Oosterhaven (en Eemskanaal). Ook in het Zuiderpark vindt villabouw plaats. Aan de oostzijde van de stad wordt de Oostersingel aangelegd, waarlangs van 1903 het Academisch ziekenhuis wordt aanlegend. Rond de Bloemsingel, aan de noordoostelijke zijde van de stad, verschijnt de uitbreiding van de in 1854 opgerichte gasfabriek.

Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw komt het proces van 'verwinkeling' langs de hoofdstraten op gang. Nog in 1850 is de Herestraat een chique woonstraat met hier en daar een winkel; een halve eeuw later is de situatie omgekeerd. Het stadsbeeld verandert door het verdwijnen van kenmerkende ruimtelijk elementen en het verschijnen van nieuwbouw. Overbodig geworden waterwegen worden gedempt (vanaf 1879 het Zuiderdiep, in 1912 het Boterdiep, in 1953 het Damsterdiep en in 1962 de Westerhaven). In de twintigste eeuw vinden een aantal ontwikkelingen plaats die de plattegrond van de stad ingrijpend hebben gewijzigd: rondom het Martinikerkhof door het vergroten van het Provinciehuis, de verbinding van de St. Jansstraat en de St. Walburgstraat, als ook de restauratie van de Martinatoren (waarvoor twee huizen naast de toren aan de Grote Markt worden afgebroken). Ook de herinrichting van Grote Markt en omgeving na de Tweede Wereldoorlog vormt een belangrijke wijziging op de structuur van de binnenstad. Schaalvergroting en meer ruimte voor het verkeer kenmerken deze naoorlogse ingreep. De historisch-ruimtelijke structuur blijft echter grotendeels in de twintigste eeuw behouden, wordt zelfs op een aantal plekken hersteld.

Huidig ruimtelijk karakter

De ruimtelijke structuur van de hierboven beschreven ontwikkelingsfasen zijn nog altijd goed te herkennen: de oudste middeleeuwse kern, de uitleg en de aanleg van de vestingwerken in de zeventiende eeuw, met de geleidelijke invulling van de gronden sindsdien, als ook de transformatie van de vestingwerken aan het einde van de negentiende eeuw. Overgangen tussen deze ontwikkelingen zijn meestal vloeiend. Zelfs de grens tussen de binnenstad en de omliggende 'jongere' uitbreidingswijken is niet altijd even duidelijk, al is de structuur van historische toegangswegen naar de stad overwegend bewaard gebleven. Desondanks kan de historische binnenstad als een afzonderlijke ruimtelijke eenheid herkenbaar, dat bovendien een overwegend historisch gaaf nederzettingpatroon laat zien.

Het stedelijk gebied kenmerkt zich door aaneengesloten bebouwing, overwegend smalle, licht geboden straten en een, als gevolg daarvan, sterke ruimtelijke begrenzing. De beslotenheid wordt versterkt door contrastwerking van de smalle straten met de al dan niet plein-achtige grote ruimtes. Het bebouwingsbeeld kenmerkt zich verder door een schaal en vormgeving die past bij de historische karakteristiek. De cultuurhistorische waarde van de bebouwing is hoog, getuige het groot aantal beschermde monumenten. Binnen het gehele stadsgezicht is het patroon van staten en waterwegen (inclusief de profilering ervan) in samenhang met de afmeting en schaal van de bebouwing van belang.

Nadere typering en te beschermen waarden

Binnen een zo afwisselend gebied als de binnenstad van Groningen is sprake van een diversiteit aan te beschermen historisch-ruimtelijke waarden. Een uitgebreide uiteenzetting van de verschillende beschermingsbelangen is beschikbaar in de toelichting op de oorspronkelijke aanwijzing uit 1991. Hier wordt volstaan met de hoofdlijnen.

De Grote Markt wordt vooral bepaald door de naoorlogse reconstructie, waarbij bebouwingsschaal en ruimtebegrenzing aanmerkelijk zijn gewijzigd. Op grote monumenten als de Martinikerk en -toren en het stadhuis na is enkel de zuidzijde door historisch beloop, schaal, bebouwingsbeeld en de smalle doorgang van de Gelkingestraat voor de karakteristiek van belang. In schril contrast met de steenachtige Grote Markt staat het

besloten, groene karakter van het Martiniekerkhof. Het karakter van deze ruimte wordt bepaald door de ligging in de luwte van de kerk, de smalle toegangen, de samenhangende, overwegend historische bebouwing en de groene park-achtige inrichting. Ook de ruimte ten zuiden van de Martiniekerk behoort tot het Martiniekerkhof, al is de afzonderlijke plaats die deze zone in de historische stadsstructuur inneemt, niet meer goed afleesbaar. Anders dan de Grote Markt en het Martiniekerkhof heeft de langgerekte vorm van de Vismarkt een duidelijke oost-west richting. De Vismarkt wordt gekenmerkt door een gesloten bebouwingsbeeld, een smalle oostzijde en een bijzonder westelijke afsluiting, met de Korenbeurs en de daarachter oprijzende A-kerk. De zuidzijde is kleinschaliger gebleven dan de noordzijde. De noordzijde van het A-kerkhof sluit nauw aan op de noordzijde van de Vismarkt.

Tussen de markten-reeks en het Gedempte Zuiderdiep is de structuur van noord-zuid gerichte straten het sterkst, met een negental op ongeveer 75 meter van elkaar parallel lopende straten, waarvan de middeleeuwse oorsprong tot uiting komt in het golvende beloop en de geleidelijk, geringe vernauwingen verbredingen in het profiel. De relatief ondiepe bouwblokken zijn dwars op de straat verkaveld, dwarsstraten zijn ondergeschikt en onregelmatig. De middeleeuwse stad ten noorden van de markten kent in beginsel dezelfde noord-zuid gerichte structuur van hoofdstraten met ondergeschikte dwarsverbindingen, al is de regelmaat hier minder en de maat van de blokken groter. De Oude Boteringstraat is in deze structuur door de vele gave historische binnenstadhuizen van bijzondere waarde.

Rondom de gehele middeleeuwse stad is het verloop van de oorspronkelijke muurstraten nog altijd goed te herkennen. Ook de rondom de middeleeuwse stad gelegen diepenring vormt een nog steeds herkenbare ruimtelijke en structurele begrenzing van het oudste stadsgedeelte. Over vrijwel de gehele lengte wordt de diepenring door een aaneengesloten tweezijdige bebouwing begrensd. Het historisch-ruimtelijk meest hoogwaardige deel is de A, die zich kenmerkt door een duidelijke begrenzing van de ruimte, met hoge, deels smalle pakhuizen en voornamelijk woonhuizen. Ook het gedempte deel, het Zuiderdiep, is door het brede, gebogen verloop nog duidelijk herkenbaar als een doorlopende historische grenslijn.

Naast de historische kern van de binnenstad kent het stadsgezicht nog twee gebieden met een eigen kwaliteit: de zeventiende-eeuwse uitleg en de negentiende-eeuwse singel-gordel. De zeventiende-eeuwse uitleg ontleent zijn historisch-stedenbouwkundige waarde vooral de uitzonderlijke geometrische structuur. Met uitzondering van de zuidrand heeft de bebouwing van dit stadsdeel vrijwel geheel een negentiende- en twintigste-eeuwse karakteristiek. Bijzonder open ruimtes vormen de Ossenmarkt met het Guyotplein en het Nieuwe Kerkhof. De negentiende-eeuwse singel-gordel op de voormalige zuidelijk stadswal is van een geheel andere aard. De bijzonder stedenbouwkundige opzet en ruimtelijke kwaliteit van dit gebied zijn overwegend bewaard gebleven. De hoofdstructuur wordt bepaald door een gebogen reeks singels, negentiende-eeuwse villa's en herenhuizen en een open met kastanjebomen begrensde groenstrook als bindend element.

Algemene karakteristieken

De volgende, meer algemene karakteristieken kunnen worden geformuleerd. De bebouwing is overwegend aaneengesloten gebouwd, de panden omvatten doorgaans twee of drie bouwlagen met een kap. De nokrichting van de daken in de oude stad, veelal zadeldaken al dan niet afgeknot en voorzien van eindschilden, staat vrijwel altijd loodrecht op de straat. De historische bebouwing is opgetrokken in baksteen, al dan niet gepleisterd, vertind of geschilderd; de kappen zijn bedekt met gebakken pannen. In samenhang met het sterk aanwezige negentiende-eeuwse uiterlijk komen veel lijstgevels voor; de indeling bestaat vaak uit verticaal gerichte raamopeningen. Er is een grote mate van individualiteit binnen de bebouwingskarakteristiek.

Aanwijzing

De binnenstad van Groningen is ontstaan als agrarische nederzetting op het noordelijk einde van de Hondsrug en heeft zich door de gunstige ligging vanaf de middeleeuwen ontwikkeld tot een bestuurs- en handelscentrum voor een ruime omgeving. De historische ontwikkeling heeft geleid tot een kenmerkende ruimtelijke opbouw, met als voornaamste kenmerken een noord-zuid gericht stratenpatroon met dwars daarop een reeks pleinen, een omringend grachtenstelsel, een planmatig zeventiende-eeuwse stadsuitbreiding en een negentiende-eeuwse singel- en plantsoenaanleg. Een groot deel van de binnenstedelijke bebouwing bezit een historische karakteristiek, die bijdraagt aan het overwegend samenhangende en waardevolle bebouwingsbeeld. De binnenstad is van algemeen belang vanwege de schoonheid en de ruimtelijk structurele samenhang.

Beschermd Stadsgezicht

2. Verlengde Hereweg

Inleiding

In het verlengde van de Herestraat ligt ten zuiden van de historische binnenstad de Verlengde Hereweg, de oude uitvalsweg over de Hondsrug. Het deel ten zuiden van de voormalige Helperlinie maakte tot 1915 deel uit van het dorp Helpman (gemeente Haren). Langs deze historische uitvalsweg ontwikkelde zich sinds het einde van de negentiende eeuw bebouwing van villa's en landhuizen. Het beschermd stadsgezicht van de Verlengde Hereweg vertegenwoordigt in principe één van de bouwperiodes, zoals die zijn onderscheiden voor de gebiedsgerichte criteria van de legenda van de stad, te weten: *2 Historische fragmenten*.

Ontwikkelingsschets

De (Verlengde) Hereweg is van oudsher de belangrijkste zuidelijke uitvalsweg van Groningen. Door de gunstige ligging op de Hondsrug ontstond langs deze weg al vroeg bebouwing, aanvankelijk in de vorm van borgen en buitenplaatsen van adellijke families die ver van de weg aflagen, zoals bijvoorbeeld landgoed Groenestein. Langs de weg zelf stonden kleinen boerderijen en moeskerswoningen met tuinderijen. Vanaf het midden van de negentiende eeuw fungeerde de weg als ontwikkelingsas waarlangs welgestelden en adellijke families uit de stad royale villa's en landhuizen lieten bouwen, vaak omringd door park-achtige tuinen.

De eerste villa's werden gebouwd als buitenverblijf, waar men in de zomer verpoosde. De toon werd in 1871 met Villa Gelria gezet. Na de eeuwwisseling nam de trek vanuit de stad naar het zuiden in versneld tempo toe en vond verdichting van het lint plaats door de bouw van een groot aantal permanent bewoonde villa's met fraai aangelegde tuinen, tussen de reeds bestaande landhuizen. Het merendeel van de grotere villa's kreeg na de Tweede Wereldoorlog een kantoorfunctie.

Huidig ruimtelijk karakter

De Verlengde Hereweg ten zuiden van de kom van Helpman wordt gekenmerkt door gave, luxe en representatieve bebouwing langs een cultuurhistorisch belangrijke uitvalsroute van de stad. Kenmerkend is de karakteristiek van vrijstaande villabebouwing op zeer ruime kavels langs de door bomenrijen omzoomde Verlengde Hereweg. De tuinen zijn weelderig, bevatten forse boombeplanting of heesters en de erfafscheidingen bestaan uit grote heggen of ijzeren hekwerken. De gaaf bewaard gebleven bebouwing aan weerszijden van de Verlengde Hereweg vormt een goede afspiegeling van de typologische ontwikkelingen in de villabouw uit de periode 1870-1940. De bebouwing bevat overwegend twee bouwlagen met een kapverdieping, de architectuur is bijzonder rijk, wat heeft geleid tot de aanwijzing van een groot aantal monumenten.

De strakke symmetrie die de vroege buitenhuizen in neoclassicistische of eclectische stijl kenmerkt, wordt geleidelijk aan losgelaten. Rond 1900 ontwikkelt zich een type villa met vrije plattegrond, schilderachtige contouren en rustieke ornamentiek. De plattegronden worden onregelmatig, er ontstaan villa's met een mengeling van Chalet-stijl en Art Nouveau. De villa's hebben een rustiek, schilderachtig karakter door de toepassing van afwisselend wit pleisterwerk, rode baksteen, in- en uitspringende gevelvlakken met serres en decoratieve baksteenversieringen. Rond 1915 komt een villatype naar voren dat sterker gericht op een representatief voorkomen en teruggrijpt op de traditie van de laat zeventiende-eeuwse en vroeg achttiende-eeuwse Hollandse baksteenbouw. Kenmerkend is een eenvoudig rechthoekig bakstenen bouwlichaam onder een groot schilddak, waarbij de nadruk ligt op massa, volume en materiaalgebruik. De strakke symmetrie wordt doorbroken door erkers, inpandige balkons, loggia's en ingangsportalen. Ook zijn er villa's die teruggrijpen op het type landhuis dat beïnvloed is door het Engelse *country house*, met het platteland als inspiratiebron.

Nadere typering te beschermen waarden

Kenmerkend voor de ruimtelijke kwaliteit van de Verlengde Hereweg is de historisch gegroeide samenhang tussen enerzijds de monumentale, vrijstaande bebouwing van bijzonder karakteristieke buitenhuizen en villa's op ruime kavels en, anderzijds, de parkachtige omgeving met forse boombeplanting, bijzondere tuinaanleg, heggen en andere groenvoorzieningen. De gaaf bewaard gebleven bebouwing is karakteristiek voor de ontwikkeling van de villabouw uit de periode 1870-1940. Typerend zijn:

- de historische gegroeide samenhang tussen de monumentale villabebouwing op ruime kavels en de parkachtige tuinen met forse boombeplanting, bijzondere tuinaanleg, heggen, achter- en zijpaden, alsmede overige groenvoorzieningen;
- het ruime profiel van de Verlengde Hereweg: groene achtertuinen, al dan niet voorzien van achterpaden - villabebouwing - grote voortuinen, al dan niet met boombeplanting - voorerfafscheiding, bestaande uit heggen en ijzeren hekwerken - trottoir - fietspad - groenstrook met lage en hoge groenbeplanting (lindebomen) - rijbaan;
- de lineaire ontwikkeling van de bebouwing aan weerszijden langs de Verlengde Hereweg en de toenemende verdichting van de bebouwing in het zuidelijke deel;
- de individuele setting van royale villa's op ruime kavels met een grote variatie in architectuur;
- de architectonische waarde en gaafheid van een groot aantal villa's, inclusief tuinaanleg;
- de zichtas over de Verlengde Hereweg naar het zuiden en noorden;
- de begroeide zij- en achterpaden tussen en achter de erfafscheidingen van de nummers 171-191;
- de twee zijpaden aan de oostzijde, het Hilghepad en het Espad, als waardevolle landschappelijke elementen, kenmerkend voor het eslandschap;
- de ruimtelijke relatie van het zuidoostelijke gedeelte met de hierachter gelegen villabuurt, wat zich onder andere uit in de verkaveling en het villatype.

Aanwijzing

De Verlengde Hereweg is een gaaf voorbeeld van een historisch belangrijke uitvalsroute en ontwikkelingsas, waarlangs in de tweede helft van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw zeer luxe en representatieve bebouwing tot stand kwam, bestaande uit een buitengewoon karakteristieke reeks van villa's en landhuizen in een groene setting. De Verlengde Hereweg is als zodanig van belang wegens stedenbouwkundige en architectonische, alsmede cultuurhistorische en landschappelijke waarden, en sluit aan op het eveneens beschermde gezicht Rijksstraatweg in de gemeente Haren.

Beschermd Stadsgezicht

3. Schildersbuurt

Inleiding

Het beschermd stadsgezicht van de Schildersbuurt wordt begrensd door de Westersingel in het oosten, het Reitdiep in het noorden, de Friesestraatweg in het westen en de Aweg in het zuiden. De Schildersbuurt verenigt in principe drie belangrijke bouwperiodes, zoals die zijn onderscheiden voor de gebiedsgerichte criteria van de legenda van de stad: 2. *Historische fragmenten*, 3. *Organisch ontwikkelde uitbreidingen van de tweede helft van de twintigste eeuw* en 4. *Vroege planmatige uitbreidingen van de eerste helft van de twintigste eeuw*. Daarnaast kent de buurt bebouwing van de naoorlogse stempel- en strokenbouw, maar deze is voor de structuur en typische kenmerken van de wijk niet bepalend.

De Schildersbuurt kent kortom verschillende, goed te onderscheiden bouwperiodes en -stijlen. Het stadsgezicht is een gaaf voorbeeld van een laat negentiende-eeuwse, vroeg twintigste-eeuwse uitbreiding: de stedenbouwkundige structuur is helder en goed bewaard gebleven, de architectuur gevarieerd maar samenhangend. Een van de voornaamste kenmerken van de buurt is dat deze de overgang van een 'spontane' naar een planmatige stedelijke ontwikkeling vertegenwoordigt. De ontstaansgeschiedenis van de buurt laat drie goed afleesbare fasen zien: de periode 1880-1900, de periode 1900-1913 en de periode 1913-1940.

Ontwikkelingsschets

De eerste periode wordt gekenmerkt door losse, karakteristieke en goed te herkennen bebouwing op de voormalige vestingwerken, te midden van een parkachtige groenaanleg (de neo-gotische, voormalige universiteitsbebouwing); arbeidersbebouwing langs de oorspronkelijke uitvalsroute van de Aweg, als ook langs de parallel aan de Aweg aangelegde Nieuwe Blekerstraat (de karakteristieke arbeiderswoningen van één laag met een kap); pakhuizen en bedrijfsbebouwing langs de Aweg; alsmede de revolutiebouw voor de particuliere verhuur langs de Leeuwarderstraat (een of twee lagen met een kap). In tegenstelling tot de eerste periode wordt de periode van 1900-1913 gekenmerkt door de van gemeentewege gereguleerde bebouwing tussen de Aweg en de Kraneweg. Dit deel wordt wel de 'oude' Schildersbuurt genoemd, vertoont grote samenhang en is van meet af aan opgezet als wijk voor de beter gesitueerden. Het kenmerkt zich door: een rechthoekig stratenpatroon met lange straten in oost-westrichting (de H.W. Mesdagstraat en de Jozef Israëlstraat) en korte straten in noord-zuidrichting (de Herman Colleniusstraat en de Taco Mesdagstraat); ongelijkvormige pleinen als kruisingen (het ovaalvormige H.W. Mesdagplein met plantsoen en het ruitvormige Jozef Israëlplein); als ook de zorgvuldige afstemming van de breedte van de straten met de hoogte van de bebouwing, als onderdeel van de opzet van de wijk. De laatste periode, die van 1913-1940, volgt in grote lijnen het rechthoekige stratenpatroon ten zuiden van de Kraneweg en wordt vanzelfsprekend de 'nieuwe' Schildersbuurt genoemd (aangelegd op basis van de het Algemeen Uitbreidingsplan 1906). Dit deel wordt gekenmerkt door in beheer van de gemeente gebouwde woningen voor ambtenaren van twee lagen met een kap of drie bouwlagen, vaak door Groninger Architecten in een sobere Amsterdamse School-stijl; een bescheiden plein met Plantsoen (het Taco Mesdagplein), door het terugrooien van de Taco Mesdagstraat; evenals de watertoren uit 1913.

De hoofdstructuur van de wijk is grotendeels goed bewaard gebleven, al is een aantal straten, voornamelijk de uitvalswegen, in de afgelopen eeuw van karakter veranderd: de Aweg, de Westersingel, de Dr. C. Hofstede de Grootkade en het begin van de Kraneweg.

Huidig ruimtelijk karakter en bebouwingsbeeld

- De structuur wordt bepaald door een regelmatig stratenpatroon, afgewisseld met pleinen; afwijkingen op dit patroon zijn het gevolg van oorspronkelijke ruimtelijke structuren, zoals de vestingwerken (Melkweg) of de vroege, niet planmatig aangelegde straten (Nieuwe Blekersstraat).
- De wijk wordt in hoofdzaak gekenmerkt door gesloten bouwblokken.
- Hoekpanden zijn vaak voorzien van een accent (erker, toren) of een winkel op de begane grond.
- De architectuur staat op diepe kavels en bestaat doorgaans uit twee of drie bouwlagen, al of niet met kap.
- De tuinzijde van de blokken kent een grote mate van openheid, met balkons, serres en veranda's.
- De straatwanden zijn als geheel aan de rooilijn gebonden en kennen ten opzichte van de achterzijde een meer gesloten karakter; ze vormen een front.

- De architectuur kent neo-stijlen, maar is voornamelijk gebaseerd op de Art Nouveau, zij het in een sobere vorm ervan. Binnen de door de gemeente gereguleerde aaneengesloten bebouwing is veel variatie in gevelindeling, -geleding, decoratie en steensoorten en -kleuren.

Specifiek karakter straten

- Westersingel: monumentale individuele herenhuizen of ensembles, neo-renaissance en eclectisch, metselwerk met gepleisterde ornamentiek in vensters en kroonlijsten.
- H.W. Mesdagstraat: hoofdstraat, relatie straat, bebouwing en beplanting: karakter van een laan. Complex-matig bebouwde blokken van twee of drie lagen met kap; gekleurde baksteen, geveldecoraties (tegeltabelau) en balkons, loggia's of erkers. Vaak is er sprake van een souterrain.
- Jozef Israëlstraat: vergelijkbaar van opzet met de H.W. Mesdagstraat, maar smaller van profiel. De bebouwing aan het Jozef Israëlplein bevat karakteristieke topgevels.
- Taco Mesdagstraat en Herman Colleniusstraat: vergelijkbaar met de H.W. Mesdagstraat en de Jozef Israëlstraat, maar minder aangesloten gevelfronten door het stratenpatroon van de wijk.
- Kraneweg: individuele herenhuizen en ensembles met een zeer gevarieerd architectuurbeeld: eclecticisme, neo-renaissance, Art Nouveau, Amsterdamse School.

Typering en te beschermen waarden

De Schildersbuurt is door de zorgvuldige samenhang tussen stedenbouw, architectuur en openbare ruimte van hoge kwaliteit, mede door het gevarieerde straatbeeld. Karakteristiek zijn de ruime profielen van straten en pleinen, de architectonische kwaliteit van de bebouwing en de samenhang hiervan met de stedenbouwkundige opzet. Het gevarieerde bebouwingsbeeld van aaneengesloten panden, strak in de rooilijn van rechte straten, heeft het oorspronkelijke karakter grotendeels behouden. Typerend zijn:

- de strakke rechthoekige stedenbouwkundige structuur van het zuidelijk deel, onderbroken door pleinen;
- de heldere aansluiting van de stedenbouwkundige structuur van het noordelijk deel op het zuidelijk deel en de architectonisch samenhangende bebouwing uit de periode 1913-1940;
- de contour van de voormalige Kranedwinger als restant van de historische vestingstructuur (Melkweg, Blekerstraat)
- de cultuurhistorische en architectonische waarde van de twee op dit terrein gelegen universiteitslaboratoria te midden van een parkachtige omgeving;
- de lineaire stroken arbeiderswoningen aan de Nieuwe Blekerstraat als restant van de vroegste, niet planmatig opgezette ontwikkeling van de wijk;
- de profielen van de hoofdstraten (Westersingel, Kraneweg, H.W. Mesdagstraat, Jozef Israëlstraat, Herman Colleniusstraat): bebouwing - erfafscheiding met stoepen en hekwerken - trottoir met boombeplanting - straat.
- het over het algemeen genomen tot in detail goed bewaard gebleven, vroeg twintigste-eeuwse architectuurbeeld en de ensemble-waarde van gehele straatwanden, waarin neo-stijlen, eclecticisme, Art Nouveau en een strakke Amsterdamse School aanwezig zijn;
- de ensemble-waarde van bebouwing langs de H.W. Mesdagstraat, het H.W. Mesdagplein, de Jozef Israëlstraat, het Jozef Israëlplein en de Herman Colleniusstraat;
- de ensemble-waarde van de eclectische bebouwing aan de Westersingel en de ruimtelijke relatie met het Noorderplantsoen en de Westerhaven;
- de ensemble-waarde en het gedifferentieerde bebouwingsbeeld van de Kraneweg;
- de zicht-as over het H.W. Mesdagplein richting Reitdiep en watertoren;
- de zicht-as over de Westersingel richting Reitdiep en Noorderplantsoen;
- de cultuurhistorisch en architectonische waarde en de situering van de monumentale pakhuizen aan de Aweg in relatie met het Hoendiep;
- de stedenbouwkundig-historische waarde van het Reitdiep.

Aanwijzing

De Schildersbuurt is een gaaf voorbeeld van een stadswijk uit het begin van de twintigste eeuw, met een goed bewaard gebleven strakke stedenbouwkundige structuur en architectonische, samenhangende gevarieerde bebouwing. De ruime profielen van de hoofdstraten en pleinen ondersteunen de ruimtelijke kwaliteit van de wijk, die als zodanig van belang is vanwege de stedenbouwkundige, architectuurhistorische en cultuurhistorische waarde.

Beschermd Stadsgezicht

4. Zuiderpark Groningen

Inleiding

Het Zuiderpark is een klein villagebied, grenzend aan de zuidzijde van de historische binnenstad van Groningen, dat wordt begrensd door het Verbindingskanaal, de Hereweg, de Parklaan en de Oosterweg. Het villapark is planmatig opgezet en bestaat uit zes ongelijkvormige 'velden', voorzien van veel groen en bebouwd met diverse vrijstaande en dubbele villa's. Het park wordt in het zuiden afgesloten door een laan met aaneengesloten herenhuizen. De bebouwing werd in fasen uitgevoerd in de periode 1880-1905 en heeft tegenwoordig voor het merendeel een kantoorfunctie. Het beschermd stadsgezicht van de binnenstad vertegenwoordigt in principe één van de bouwperiodes, zoals die zijn onderscheiden voor de gebiedsgerichte criteria van de legenda van de stad, te weten: 1. *Historische binnenstad*.

Ontwikkelingsschets

Het Zuiderpark wordt getekend door de vroegere buitengracht van een van de bastions van de vestingwerken. Het gebied is in 1880 opgehoogd met grond die bij de aanleg van het Verbindingskanaal vrijkwam. De grond werd in de vorm van een gering aantal percelen aan welgestelde bewoners verkocht. In datzelfde jaar werd een ruim verkavelingsplan opgesteld, waarin veel groenvoorzieningen waren opgenomen. Op ieder perceel mocht slechts één huis van ten minste 100 m² worden gebouwd, bewoond door maximaal twee gezinnen. Er waren gedetailleerde gemeentelijke voorschriften opgesteld ten aanzien van de situering van de villa's en de verhouding tussen bebouwd en onbebouwd. De kavels moesten door ijzeren hekken van de openbare weg worden afgescheiden.

Het Zuiderpark onderscheidt zes velden met een tamelijk losse groepering van diverse vrijstaande en dubbele villa's. De zes velden zijn opgedeeld in 17 te bebouwen percelen. De straten kregen een gebogen verloop. Direct na de verkoop van de percelen in 1880 werd de bouw van de villa's ter hand genomen. De bebouwing kwam in drie fasen tot stand: 1880-1882, 1890-1895 en in de periode rond de eeuwwisseling. Na de Tweede Wereldoorlog is de oorspronkelijke woonfunctie voor circa 70% veranderd in een kantoorfunctie. In een paar gevallen zijn delen van de tuin opgeofferd aan parkeerplaatsen. In de jaren zestig van de twintigste eeuw is een villa gesloopt en vervangen door een kantoorgebouw.

Huidig ruimtelijk karakter

Het ruimtelijk karakter en bebouwingsbeeld van het villapark is zeer herkenbaar en gaaf bewaard gebleven. Kenmerkend is de driehoekige vorm van het gebied, waarin zes groene velden liggen, waarop los gegroepeerde enkele of dubbele villa's liggen. De gebogen straten en de in het groen gegroepeerde villa's geven het Zuiderpark een romantisch, parkachtig karakter. Kenmerkend is de verhouding tussen het bebouwde en onbebouwde terrein: villa - groen - openbare weg - groen - randbebouwing.

- In de loop van de Parklaan is de voormalige 'voortuitgeschoven' gracht van de vestingwerken te herkennen;
- de singel-achtige bebouwing aan de westzijde van de Parklaan bestaat uit een nagenoeg aaneengesloten gevelwand van herenhuizen met twee bouwlagen, al dan niet met souterrain of kapverdieping;
- de bebouwing aan de Parklaan is nadrukkelijk gemaakt om het park visueel te scheiden van de daarachter liggende arbeidersbuurt;
- het bebouwingsbeeld is classicistisch en eclectisch, met veel gepleisterde gevels en een rijke ornamentiek van deur- en raamkozijnen, balkons en kroonlijsten;
- het oostelijk deel van de Parklaan bestaat uit een gesloten wand van herenhuizen met twee of drie bouwlagen en een kap;
- hier is de architectonische vormgeving sober, schoon metselwerk overheerst het gevelbeeld, afgewisseld met bepleisterde raamomlijstingen.

- Het bebouwingsbeeld van de villa's op de groene 'eilanden' wordt gekenmerkt door rechthoekige bouwvolumes van overwegend twee bouwlagen en een souterrain, al dan niet met afgeknotte kap;
- de bouwmassa's zijn verlevendigd met serres, erkers, loggia's en balkons;
- de bouwkundige ontwikkeling is af te lezen aan de diverse bouwstijlen:
 1. 1880-1882: neo-classicisme en eclecticisme;

2. 1890-1895: neo-rennaissance;
3. 1895-1905: Chalet-stijl, Art Nouveau.

Nadere typering te beschermen waarden

De goed bewaarde villabebouwing en de groene eilandstructuur met gebogen stratenpatroon bepalen het hoogwaardige karakter van dit bijzondere villapark, dat werd aangelegd op de zuidelijke vestingterreinen. Het architectuurbeeld is bijzonder rijk en gaaf bewaard gebleven, wat heeft geleid tot de aanwijzing van een groot aantal monumenten in het gebied. De bebouwing is zeer gevarieerd en toont een staalkaart van bouwstijlen tijdens het *fin de siècle*. Kenmerkend zijn:

- de gaafheid van het ruimtelijk concept binnen de historische contouren van de voormalige zuidelijke vestingwerken, bestaande uit zes velden in groene eilandstructuur;
- de eilandstructuur en de individuele setting van villa's op ruime kavels met een grote variatie in architectuur;
- het ruime profiel: groene achtertuinen - villabebouwing - voortuinen, al dan niet met boombeplanting - ijzeren hekwerken als erfafscheiding - openbaar voetpad met boombeplanting;
- de rijke architectuur van een groot aantal villa's;
- het scherpe contrast van het open parkachtige karakter van het villagegebied met enerzijds de gesloten, in de rooilijn geplaatste bebouwing aan de Parklaan en anderzijds de openheid naar het Verbindingskanaal;
- de tuinen met bomen die de bouwmassa's omringen en die in veel gevallen worden omzoomd door voor de bouwtijd karakteristieke hekwerken;
- de visuele relatie met het Verbindingskanaal en de verschillende zichtassen vanuit het park naar het Verbindingskanaal.

Aanwijzing

Het Zuiderpark is een gaaf voorbeeld van een villapark uit het laatste kwart van de negentiende eeuw met een bijzonder ruimtelijk concept. Het concept is gebaseerd op de historische contouren van de voormalige zuidelijke vestingwerken, met een architectonisch samenhangende hoogwaardige bebouwing, die een stijlkaart van bouwstijlen uit die periode vertegenwoordigt. Het Zuiderpark is van belang uit stedenbouwkundig, cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en landschappelijk oogpunt.

Beschermd Stadsgezicht

5. Oosterpoort-Oost Groningen

Inleiding

De Oosterpoortwijk is gelegen ten zuidoosten van de historische binnenstad van Groningen en wordt begrensd door het Verbindingskanaal en de Oosterhaven in het noordwesten, het Winschoterdiep in het oosten, de Meeuwerderbaan in het zuidoosten en de Hereweg en de spoorlijn naar Zwolle in het westen en zuidwesten. De wijk wordt doorsneden door de Meeuwerderweg; het deel ten westen hiervan is gebouwd vanaf 1870, het deel ten oosten tussen 1890-1910. Vanwege de stedenbouwkundige betekenis, de gaafheid van het architectonische beeld en de betekenis voor de geschiedenis van de eind negentiende-eeuwse volkswoningbouw is het deel ten oosten van de Meeuwerderweg beschermd als stadsgezicht. Het stadsgezicht van de Oosterpoort vertegenwoordigt één van de periodes zoals die zijn onderscheiden voor de gebiedsgerichte criteria van de legenda van de stad, te weten: *3. Organisch ontwikkelde uitbreidingen van de tweede helft van de negentiende eeuw.*

Ontwikkelingsschets

De Oosterpoort behoort tot de eerste grootschalige uitbreidingen buiten de zeventiende-eeuwse vestingterreinen van Groningen. De wijk is aangelegd voor arbeiders en kleine zelfstandigen. Het landelijke karakter dat het gebied tot 1850 kenmerkte, heeft uiteindelijk in grote mate de vorm en grootte van de ruimtelijke structuur bepaald. Particuliere grondeigenaren en ondernemers namen het initiatief tot de aanleg van staten, de gemeente stelde voorwaarden; als gevolg van de woningnood werd het negeren hiervan echter gedoogd.

Vanaf 1898 kwam de Annastraat tot stand, in 1899 de Jan Gouveneurstraat, de Van Juslinghastraat en de Nieuwstraat. Het stratenpatroon volgde de oorspronkelijke gebogen sloten, die afwaterden op het Winschoterdiep. Het bouwproces bestond uit particuliere bouwplannen, waarmee een straat gaandeweg werd volgebouwd. Voor het gebied ten zuiden hiervan werd een door de gemeente vastgesteld stratenplan in de jaren 1898-1899 uitgevoerd: de Verlengde Frederikstraat, het ruitvormige Frederiksplein, de verlengde Nieuwstraat, de Hendrikstraat, de Joachim Altinghstraat en de Van Sijsenstraat. Hier vond speculatie- of revolutiebouw plaats: goedkope woningen voor de verhuur.

In 1909-1910 werd het meest zuidelijke deel ingevuld: de Van Sijsenstraat en de Nieuwstraat werden doorgetrokken tot de Meeuwerderbaan. In dit stratenpatroon is iets meer variatie aangebracht. Een deel van het blok tussen de Van Sijsenstraat en de Verlengde Nieuwstraat werd teruggelegd ten opzichte van de rooilijn, waardoor pleinvormige ruimtes zijn ontstaan. Door invoering van de Woningwet in 1901 werd de overheidsbemoeienis groter, waardoor een aantal collectieve blokken sociale woningbouw is ontstaan in het zuidoosten van de Oosterpoort. Hoewel kaalslag na de oorlog grotendeels is voorkomen, heeft een aantal blokken tussen het Winschoterdiep en de Nieuwstraat plaatsgemaakt voor nieuwbouw. Langs de Meeuwerderbaan is in 1969 voor de aanleg van de zuidelijke ringweg bebouwing gesloopt, terwijl een bouwblok aan de Paulus Lamanstraat in de jaren na 1980 vanwege de slechte bouwkundige staat is vervangen door nieuwbouw.

Huidig ruimtelijk karakter

Het ruimtelijk karakter en het bebouwingsbeeld van de Oosterpoort-Oost is zeer gaaf bewaard gebleven. Het noordelijke deel wordt bepaald door een vrij regelmatig stratenpatroon van veelal licht gebogen, oost-west lopende straten. Het kenmerkende straatprofiel bestaat uit: gesloten gevelwand - trottoir, al dan niet voorzien van boombeplanting - straat - trottoir, al dan niet voorzien van boombeplanting - gesloten gevelwand. Het zuidelijk deel heeft een onregelmatiger stedenbouwkundig patroon, met pleinvormige verbredingen in de Van Sijsenstraat, de Van Sijsenplaats, de Verlengde Nieuwstraat en het Frederiksplein.

Het gebied wordt gekenmerkt door ondiepe, gesloten bouwblokken. De bebouwing is weliswaar individueel, maar vertoont grote eenheid in het architectonisch beeld. Dit blijkt onder andere uit de verticale gevelopeningen, de goothoogtes en de afzonderlijke, haaks op de rooilijn gesitueerde kappen. De meeste woningen zijn in ambachtelijk-traditionele bouwstijl, bezitten een of twee bouwlagen met kap en zijn opgetrokken uit rode en roodbruine bakstenen. De Van Juslinghastraat bestaat uit uniforme bebouwing van één laag met een kap;

karakteristiek voor deze straat is de reeks bakstenen kapellen. In de meeste gevelwanden zijn accenten aangebracht van siermetselwerk en gekleurde baksteen-decoraties. Hoekpanden zijn soms voorzien van een speciaal accent, bijvoorbeeld door afgeschuinde gevels of de situering van een winkelpand.

De architectuur van het zuidelijke deel van de Oosterpoort-Oost is rijker gedetailleerd. Kenmerkend zijn de bakstenen kapellen die recht of met een segmentboog zijn gesloten. De bestrating van de Paulus Lamanstraat en de Verlengde Nieuwstraat bestaat nog uit de oorspronkelijke blauwgrijze scoria-bricks.

Nadere typering te beschermen waarden

De Oosterpoort-Oost is een goed voorbeeld van arbeidersbuurt uit het einde van de negentiende eeuw, met een gaaf bewaard gebleven bijzonder karakteristiek gebogen stratenpatroon en samenhangende uniforme bebouwing. Typerend zijn:

- het goed bewaarde laat negentiende-eeuwse bebouwingsbeeld dat een zeer gaaf ensemble vormt met het stedenbouwkundig patroon van gebogen en rechte straten;
- het profiel: gesloten gevelwand - trottoir (met boombeplanting) - straat - trottoir (met boombeplanting) - gesloten gevelwand;
- het rechthoekige straatpatroon in het zuidelijke deel met ruitvormige en pleinvormige verbredingen;
- de per staat aanwezige individuele uniforme bakstenen bebouwing met verticale gevelopeningen, reeksen kapellen en gekleurde baksteenornamentiek;
- de nog oorspronkelijke bestrating van de Paulus Lamanstraat en de Verlengde Nieuwstraat, bestaande uit blauwgrijze scoria-bricks;
- de uniforme bebouwing aan weerszijden van de Van Julsinghastraat van een bouwlaag met kap en een kenmerkende reeks kapellen;
- de gevarieerde boombeplanting langs de verschillende straten.

Aanwijzing

De Oosterpoort-Oost is een opmerkelijk gaaf bewaard gebleven, laat negentiende-eeuwse arbeidersbuurt, met een bijzonder karakteristiek, negentiende-eeuws bebouwingsbeeld dat een gaaf ensemble vormt met het stedenbouwkundig patroon van deels gebogen, deels rechte straten. De buurt is van algemeen belang vanwege de grote betekenis voor de geschiedenis van de laat negentiende-eeuwse volkswoningbouw, als ook van de architectonische en stedenbouwkundige waarde.

Beschermd Stadsgezicht

6. Bloemenbuurt

Inleiding

De Bloemenbuurt is een planmatig opgezette arbeiderswijk uit de jaren twintig van de twintigste eeuw, opgezet volgens de principes van de Tuinstad-gedachte. De wijk ligt ten oosten van de historische binnenstad, in het hart van de Oosterparkwijk en wordt begrensd door de Irislaan aan de noordzijde, de Oliemuldersweg aan de oostzijde, de zuidelijke bebouwing langs de Hortensialaan aan de zuidzijde en de Zaagmuldersweg aan de westzijde. De Bloemenbuurt omvat één van de periodes, zoals die zijn onderscheiden voor de gebiedsgerichte criteria van de legenda van de stad, te weten: 4. *Vroege planmatige stedelijke uitbreidingen van de eerste helft van de twintigste eeuw.*

Ontwikkelingsschets

De ontstaansgeschiedenis van de Bloemenbuurt bestaat uit twee, kort op elkaar volgende fasen:

Fase I. De Lindenhof met de boerderijen: het 'Blauwe Dorp'

Vanaf 1900 ontstonden zowel particuliere als gemeentelijke plannen voor het gebied, die echter door ambtelijke vertraging en afwaterings- en onteigeningsproblemen niet van de grond kwamen. Onder druk van de sterk gestegen woningnood nam de gemeente in 1918 zelf het initiatief voor de bouw van een complex van 176 arbeiderswoningen, waarvan 76 als noodwoning waren bestemd. In 1919 werd dit complex aan de Lindenhof voltooid, dat in de volksmond de naam het 'Blauwe Dorp' kreeg en als een eiland in het toen nog overwegend landelijk gebied lag. De hoofdstructuur bestaat uit een open rechthoekig plein van 45x60 meter, dat werd omzoomd door Italiaanse populieren. Om dit plein zijn 19 boerderij-achtige gebouwen in een losse verkaveling gegroepeerd. Onder één kap waren vier woningen ruggelings samengevoegd. Rondom de Lindenhof werd een krans van 96 woningen en vier winkels gebouwd, geordend in blokjes van twee en vier onder één kap.

Fase II. Plan Oost

De Lindenhof werd de spil voor het tussen 1925-1927 gemaakte plan voor 750 goedkope arbeiderswoningen ten noorden en zuiden van de buurt. Het plan moest het paradijs voor de arbeidersbevolking worden, een wijk met een buurthuis, speeltuin, plantsoenen, een badhuis, een naai- en kookschool en dergelijke - maar zonder café en slijterij. De buurt markeert een omslag in het stedenbouwkundig beleid van de gemeente. Voor het eerst pakte de gemeente de woningnood onder de allerarmsten op een constructieve manier aan. Het stedenbouwkundig concept greep terug op de ideeën van de Tuinstad-beweging. De complexen werden vormgegeven in de stijl van de Amsterdamse School. In 1926-27 werden ten noorden van de Lindenhof 368 woningen en drie winkels gebouwd, een jaar later ten zuiden van de hof 343 woningen en vijf winkels.

Voor de woningen werden drie hoofdtypen ontwikkeld, met enkele variaties voor de woningen boven de poorten: twee typen eengezinswoning en een type etagebouw, waarbij drie woningen werden geschakeld aan een gemeenschappelijke ingang. Er werd een monumentaal schoolgebouw met opmerkelijke architectonische vormgeving op de hoek van de Zaagmuldersweg en de Heesterpoort gerealiseerd, terwijl op de hoek van de Zaagmuldersweg en de Hortensialaan nog een markant gebouw ontstond: een wijkgebouw van de geneeskundige dienst met een politiepost en twee bovenwoningen.

De ruimtelijke structuur en opzet van de Bloemenbuurt is in zijn geheel goed bewaard gebleven. Wel is bij een renovatie in de jaren 1970 in een aantal complexen de karakteristieke roedeverdeling in de kozijnen verwijderd. In het complex van boerderijen zijn vier woningen in de jaren zeventig samengevoegd tot twee. De kenmerkende Italiaanse populieren moesten in 1985 worden gekapt en zijn vervangen door berken.

Huidig ruimtelijk karakter

De Bloemenbuurt is opgezet als woonwijk voor de laagste sociale klassen. Het stedenbouwkundig concept is gebaseerd op de ideeën van de Tuinstad-beweging en bestaat uit open lage bebouwing, omringd door iets hogere, gesloten bebouwing.

- De Lindenhof vormt de kern van de Bloemenbuurt en bestaat uit een open rechthoekig plein van ongeveer 45x60 meter;
- het plein is omzoomd door berken;
- aan de oost- en westzijde van de hof staan 3x3 kleine blokken rug-aan-rugwoningen, aan de noordzijde één;
- oorspronkelijk waren vier woningen onder één kap samengevoegd, inmiddels bestaan de blokken uit twee woningen onder één kap;
- de woningen hebben een boerderij-achtige uitstraling, zijn opgetrokken in een helder orangerode baksteen en tellen één bouwlaag onder een wolfsdak met rode pannendaken.
- de 'boerderij'-woningen worden omzoomd door woningen van één bouwlaag met een kap, geschakeld in blokken van twee of vier, afwisselend vrijstaand en aaneengesloten;
- de blokken verspringen ten opzichte van elkaar en de rooilijn;
- de woningen zijn in een karakteristieke 'landelijke' stijl gebouwd, met een heldere rode baksteen en rode pannendaken;
- de kappen bevatten wolfseinden en houten dakkapellen;
- de complexen van Plan Oost ten noorden en zuiden van de Lindenhof sluiten op harmonieuze wijze aan op het landelijke karakter van de Lindenhof;
- in stedenbouwkundige samenhang met de Lindenhof vormt het Plan Oost een compleet tuindorp;
- de Lindenhof vormt ook voor het Plan Oost de centrale stedenbouwkundige as van het gebied;
- de ruimtelijke overgangen zijn wat situering en bouwhoogte betreft geleidelijk;
- in het noordelijk deel worden de lange oost-west straten onderbroken door U-vormige hof-achtige pleinen;
- de lage eengezinswoningen aan de hoven zijn bijzonder gevarieerd vormgegeven, waarbij gebruik is gemaakt van verschillende gevormde, gevoegde en gekleurde bakstenen, in meerdere metselverbanden;
- in de Lindenlaan is een dubbel poortgebouw met keperboogvormige doorgang opgenomen;
- de laagbouw wordt in het noorden en zuiden afgesloten door aaneengesloten etagewoningen (Irislaan en Hortensialaan);
- de gevelwanden hiervan vertonen een strakke ritmiek van vensters, terwijl de hoeken en portieken plastisch en expressief zijn gedetailleerd in de Amsterdamse School-stijl;
- in het zuidelijk deel worden de lange rechte straten in het midden doorbroken door de hoger opgetrokken woon-winkelblokken;
- aan de randen van de Bloemenbuurt zorgen winkels als onderdeel van de afsluitende etagebouw voor een bijzonder accent;
- de gevels hiervan zijn uitermate plastische vormgegeven in de Amsterdamse School-stijl;
- het monumentale schoolgebouw op de hoek van de Zaagmuldersweg en de Heesterpoort is geïntegreerd in het stedenbouwkundig concept en architectonische bijzonder vormgegeven.

Nadere typering te beschermen waarden

Het goed bewaard gebleven stedenbouwkundig concept en de architectonisch samenhangende bebouwing bepalen samen het hoogwaardige beeld en karakter van de Bloemenbuurt. De wijk heeft een tuindorp-achtige opzet, is ontwikkeld in drie delen en kent een gevarieerd bebouwingsbeeld in de stijl van de Amsterdamse School. Typerend zijn:

- de stedenbouwkundige opzet van de Lindenhof, bestaande uit 'boerderijen' gegroepeerd rondom een groen plein;
- het stedenbouwkundig concept van de Bloemenbuurt als geheel, gebaseerd op de Tuinstad-beweging, in nauwe samenhang met de architectonische kwaliteit van de bebouwing in de stijl van de Amsterdamse School;
- de bijzondere structuur, variatie en zicht-assen van de verspreid liggende hoven, poortgebouwen, pleinen, plantsoenen en bakstenen muurtjes;
- de architectonische waarde en bijzondere stedenbouwkundige situering van de school aan de Heesterpoort en de winkels aan de randen van de buurt;
- de contrastwerking tussen de hoge en lage woningbouw en het gevarieerde bebouwingsbeeld;
- de gevarieerde toepassing van verschillende soorten en kleuren baksteen, metselverbanden en de diverse kapvormen;
- de profielen van de hoofdstraten (Irislaan en Hortensialaan): gesloten gevelwand - kleine voortuinen met erfafscheiding, bestaande uit ligusterheggen - trottoir, voorzien van boombeplanting - straat;
- de profielen van de Goudsbloemstraat en de Begoniastraat: gesloten gevelwand - trottoir - straat.

Aanwijzing

De Bloemenbuurt is een gaaf voorbeeld van een vroege arbeiderswijk, tot stand gekomen volgens een origineel stedenbouwkundig plan. De stedenbouwkundige structuur en architectonisch samenhangende bebouwing zijn goed bewaard gebleven. De Bloemenbuurt is als zodanig van algemeen historisch belang vanwege de betekenis van de wijk voor de geschiedenis van de vroeg twintigste-eeuwse volkswoningbouw en stedenbouw, als een planmatige, volgens de principes van de Tuinstad opgezette woonwijk, als ook vanwege de grote architectuurhistorische waarde.

Beschermd Stadsgezicht

7. Petrus Campersingel - S.S. Rosensteinlaan

Inleiding

De Petrus Campersingel en de S.S. Rosensteinlaan liggen ten noordoosten van de historische binnenstad en vormen de westelijke begrenzing van de Oosterparkwijk. De singel en laan liggen als een schil om het Academisch Ziekenhuis, dat vanaf 1903 op de voormalige vestingterreinen tot stand kwam. Het grootste deel van het stadsgezicht bestaat uit een licht gebogen singel, met een architectonisch hoogwaardige gevelwand uit de jaren 1920. Het zuidelijk deel bevat nog elementen van de allereerste stadsuitbreiding, die hier na het slechten van de vestingwerken plaatsvond. Het stadsgezicht verenigt twee bouwperiodes, zoals die zijn onderscheiden voor de gebiedsgerichte criteria van de legenda van de stad, te weten: 3. *Organisch ontwikkelde uitbreidingen van de tweede helft van de twintigste eeuw* en 4. *Vroege planmatige uitbreidingen van de eerste helft van de twintigste eeuw*.

Ontwikkelingsschets

Voordat er integrale uitbreidingsplannen voor de oostzijde van de stad werden gemaakt, ontstond er al incidenteel bebouwing in het zuidoostelijke deel van de singel. Hier herinneren enkele vrijstaande villa's en herenhuizen nog aan reeds lang verdwenen bedrijvigheid in de vorm van houtzagerijen, leerlooierijen en een limonadefabriek. In 1903 werd het Typografengasthuis gebouwd, 46 woningen rond een hof voor gepensioneerde arbeiders uit de grafische industrie.

Vanaf 1918 werd een uitbreidingsplan voor de oostzijde van de stad opgesteld. Aan de oostzijde van het vergrote ziekenhuisterrein werd een langgerekte, gebogen singel geprojecteerd, die als hoofdontsluiting moest dienen voor de arbeidersbuurt erachter. De particuliere bebouwing aan de oostzijde van de singel was bestemd voor de beter gesitueerden en diende als representatief front voor de achterliggende arbeidersbuurt. Vanaf 1925 werden de plannen uitgevoerd. De particuliere bebouwing aan de Petrus Campersingel werd voor eigen rekening ontwikkeld door Groninger architecten. De bebouwing geschiedde in drie fasen tussen 1928-1930 van noord naar zuid:

1. 10 herenhuizen ten oosten van de Jan Hissink Jansenstraat;
2. 24 eengezinswoningen tussen het H.A. Kooijkerplein en de Jan Hissink Jansenstraat, een winkel met woning aan het H.A. Kooijkerplein;
3. 33 gebouwen aan de Dirk Huizingastraat, Petrus Campersingel en het H.A. Kooijkerplein, waarvan 32 bestaande uit beneden-bovenwoningen en een uit een benedenwoning met twee winkels en een bovenwoning.

De woningen werden gebouwd naar de wensen van verschillende opdrachtgevers, maar kregen eenheid in het architectonische beeld. Om eentonigheid te voorkomen, paste men voor- en terugbouwen, als ook lagere en hogere balkons toe. Hoekpanden werden verlevendigd door erkers. De gevels zijn uitgevoerd in geelbruine mondklinkers.

Huidig ruimtelijk karakter

De kern van het gezicht bestaat uit de gebogen Petrus Campersingel en de S.S. Rosensteinlaan, die een boulevard-achtig karakter hebben, met zeer gave monumentale stedelijke bebouwing uit de jaren twintig van de twintigste eeuw. De Petrus Campersingel wordt aan de westzijde begeleid door vijver-achtige waterpartijen met groene walkanten. De bebouwing is opgezet als representatief front en zeer kenmerkend is de grote schaal van de boog van de singel en de markante bebouwing op de einden: in het noorden het monumentale kerkgebouw met koster-woning, in het zuiden het apotheekgebouw op de hoek van de singel en het Damsterdiep.

Van zuid naar noord zijn de volgende karakteristieken te onderscheiden, die een chronologische doorsnee illustreren van zowel de spontane als planmatig ontwikkelde bebouwing in het stadsgezicht:

Het zuidelijke, spontaan gegroeide deel

In het zuidelijk deel is een optelsom van verschillende typen bebouwing ontstaan. Het reeds genoemde

hoekpand (1935), een ten opzichte van de rooilijn schuin teruggelegd blok herenhuizen (1915), waardoor een met gazon en lindebomen ingerichte ruimte is ontstaan, alsmede het Typografengasthuis (1903), dat dateert van voor de aanleg van de singel. Ten zuiden en noorden van het gasthuis staan villa's en herenhuizen die functioneel verbonden waren met de erachter gelegen bedrijvigheid.

De kern van het gebied: de Petrus Campersingel

De langgerekte, gebogen wand van de Petrus Campersingel vormt de kern van het gebied en contrasteert door de uniforme bebouwing sterk met het zuidelijke deel. De wand wordt op drie plaatsen doorbroken met straten waarvan het westeinde op de Martinitorren is georiënteerd: de Dirk Huizingastraat, het H.A. Kooijkerplein en de Jan Hissink Jansenstraat. De symmetrie van de wand wordt geaccentueerd door het H.A. Kooijkerplein in het midden. Het plein bestaat uit een rechthoekig gazon, omzoomd met lindes, afgewisseld met aan de oost- en westzijde twee grote berken. De eenheid van plein en singel wordt benadrukt door de rondom het gazon geplaatste ligusterhagen.

De bebouwing van de Petrus Campersingel bestaat uit langgerekte gevelwanden van drie bouwlagen onder een plat dak, in een 'verstrakte' stijlform van de Amsterdamse School. De gevels zijn verlevendigd met in- en uitspringende delen, ingezet door vloeiende overgangen, lager en hoger aangebrachte balkons als ook ronde hoekoplossingen in de vorm van erkers. De gevels zijn opgemetseld uit geelbruine mondklinkers. De woningen hebben vrij ruime voortuinen, die worden omzoomd door ligusterhagen en karakteristieke houten tuinhelmen tussen stenen muren.

De S.S. Rosensteinlaan

De bebouwing van de Rosensteinlaan verschilt niet wezenlijk van die van de Petrus Campersingel. De verschijningsvorm van het gevelbeeld is, in ruimtelijke relatie met het rechte verloop van de laan, hoekiger door de toepassing van over twee bouwlagen doorlopende rechthoekige erkers. De voorgevel van het hoekpand met de Jan Hissink Jansenstraat is schuin op de straat gezet en op de hoeken voorzien van zware, gemetselde penanten. Verschillende gevelopeningen zijn zwaar aangezet met afsluitend houten lijstwerk, zowel bij erkers als verdiepingervensters. Boven de entrees zijn zware borstweringen van verticaal metselwerk aangebracht. De laan wordt tenslotte beëindigd door de monumentale kerk, die een stedenbouwkundig bijzondere situering heeft. De overgang tussen laan en kerk wordt bepaald door een ten opzichte van de rooilijn teruggelegde school met schoolplein.

Nadere typering te beschermen waarden

De Petrus Campersingel en S.S. Rosensteinlaan vormen een gaaf en zeldzaam voorbeeld van een vroeg twintigste-eeuwse stedenbouwkundige structuur, met gave, architectonisch samenhangende uniforme bebouwing en groenvoorzieningen. Opmerkelijk is de schaal van de langgerekte gebogen singel. Typerend zijn:

- de grootschalige langgerekte en gebogen stedenbouwkundige structuur met een boulevard-achtig karakter en uniforme, samenhangende architectuur en groenvoorzieningen;
- het karakteristieke profiel, van west naar oost: water - oplopende groene walkant - fietspad - groenstrook met boombeplanting - rijbaan - bestrate berm - fietspad - trottoir met boombeplanting - voorerf-afschieding, bestaande uit ligusterhagen, bakstenen muren en houten toegangshekken - voortuin - gevelwand;
- de nog zichtbare structuur van het voormalige verbindingskanaal in het zuidoostelijke deel, te herkennen aan de rooilijn van de oudere bebouwing en het groene gazon met lindes;
- de architectonische kwaliteit, gaafheid en zeldzaamheid van de langgerekte, uniforme gebogen gevelwand;
- de vijfpartij ten westen van de singel, met oplopende walkanten en een bakstenen trappartij tegen het H.A. Kooijkerplein;
- de karakteristieke boombeplanting, bestaande uit lindes, waaronder een aantal zeldzame exemplaren van de 'dikke linde';
- de voorerf-afschieding van ligusterhagen, bakstenen muren en houten toegangshekken en het door bomen en ligusterhagen omzoomde H.A. Kooijkerplein;
- de zicht-assen van de drie radiaalstraten die zijn georiënteerd op de Martinitorren;
- de belangrijke stedenbouwkundige elementen aan de uiteinden, het apotheekgebouw en het kerkgebouw;
- de relatie met het erachter gelegen complex arbeiderswoningen.

Aanwijzing

De Petrus Campersingel en S.S. Rosensteinlaan vertegenwoordigen een bijzonder gaaf voorbeeld van een stedenbouwkundige structuur met architectonisch samenhangende bebouwing en groenvoorzieningen. De schaal en afmeting van de wand is imposant en omarmt de oostzijde van de binnenstad. Singel en laan zijn als zodanig van belang vanwege de betekenis voor de geschiedenis van de stedenbouw uit het eerste kwart van de twintigste eeuw en vanwege de zeldzaamheid en de gaafheid van het concept.

Beschermd Stadsgezicht

8. Korrewegwijk

Inleiding

Het beschermd stadsgezicht van de Korrewegwijk ligt ten noordoosten van de historische binnenstad van Groningen, rondom de Korreweg, de historische weg naar het gebied ten noordoosten van de stad. Het deel van de Korrewegwijk dat tot het beschermd stadsgezicht behoort is grotendeels tot stand gekomen tussen 1910-1940, het deel ten noorden van de Korreweg bestemd voor de arbeidersbevolking, het deel ten zuiden voor de middenklasse. Het stadsgezicht wordt begrensd door de Bedumerweg, Palembangstraat, Timorstraat, Floresstraat, Floresplein, Celebesstraat (weerszijden), Molukkenstraat, Korreweg, Hamburgerstraat (inclusief de aangrenzende vijver), Star Numanstraat, Oosterhamriklaan, Oosterhamrikkade (exclusief de bedrijfsbebouwing), J.C. Kapteynlaan (weerszijden), C.h. Petersstraat (weerszijden), Eyssoniusplein (inclusief de overgang naar de Van Kerckhoffstraat, Eyssoniusstraat (weerszijden), Korreweg, Riouwstraat. Het stadsgezicht vertegenwoordigt twee gebieden, zoals die zijn onderscheiden voor de gebiedsgerichte criteria van de legenda van de stad, te weten: *3. Organisch ontwikkelde uitbreidingen van de tweede helft van de negentiende eeuw* en *4. Vroege planmatige stedelijke uitbreidingen van de eerste helft van de twintigste eeuw*.

Ontwikkelingsschets

In de ontstaansgeschiedenis van de Korrewegwijk zijn twee fasen te onderscheiden:

1. een klein, niet planmatig deel uit de periode 1870-1910;
2. het volgens deelplannen gebouwde deel uit de periode 1910-1940, met als richtlijn aanvankelijk het Algemeen Uitbreidingsplan van Mulock Houwer (1906), vervolgens het plan Berlage-Schut (1928).

Periode tot 1910

De ruimtelijke structuren die de vorm en grootte van de uitbreiding hebben bepaald, waren al in het landschap aanwezig. De Korreweg bestond al sinds het jaar 800, de Bedumerweg ligt op de plaats van het voormalige Boterdiep. Het begin van de wijk, ten noorden van de Korreweg, kwam door particulieren tot stand. In het begin van de eeuw ontstond luxe bebouwing langs de Bankastraat, Riouwstraat en het begin van de Korreweg, die de 'minderwaardige' revolutiebouw van de Hunzestraten aan het oog moest onttrekken.

Periode 1910-1940

Vanaf 1910 werd het gebied planmatig ingevuld, vooral met woningbouwverenigingen ten noordwesten van de Korreweg, met particulieren ten zuidoosten ervan.

Korreweg Noord

Deliplein en omgeving

In 1918 werd een woningbouwcomplex van 87 woningen gebouwd, een dubbele ring woningen rondom een gemeenschappelijk binnenterrein, het Deliplein, dat bestond uit 36 benedenwoningen, 50 bovenwoningen, een winkel en een werkplaats. De opzet van het Deliplein is bijzonder kenmerkend voor de stedenbouwkundige principes in de volkswoningbouw van de jaren twintig van twintigste eeuw: licht, ruimte, gemeenschapszin. Tot 1921 werden achtereenvolgens de Biltonstraat, de Padangstraat, het Sabangplein, de Atjehstraat en een deel van de Sumatralaan gebouwd. In 1922 werd een complex arbeiderswoningen gebouwd aan de 'binnenkant' van de vork die wordt gevormd door het Borneoplein, de Sumatralaan en de Javalaan: zo ontstonden het Biltonplein en het Rhijnvis Feithplein. Van 1926-1929 werden de Balistraat en het vervolg van de Padangstraat gebouwd, aan de Korteweg verzezen tegelijkertijd tussen Balistraat en Borneoplein particuliere woningen in de stijl van de Amsterdamse School gebouwd.

Floresplein en omgeving

In 1934 verrees ten westen van het ontworpen Floresplein met vijver particuliere woningbouw aan de Ambonstraat, Madoerastraat en Korreweg. Ook werd een hof met gasthuis gebouw (Rustoord en

Ubbengagasthuis), net als de kerk op de hoek van het Floresplein met de Korreweg. In 1935 werd aan het einde van de Biltonstraat, de Sumatralaan en de Bankastraat een complex met 58 arbeiderswoningen gebouwd. Vanaf het midden van de jaren dertig werd vanaf het Floresplein in oostelijke richting gebouwd: de Celebesstraat, de Ceramstraat, de Korreweg en de Molukkenstraat. In 1937 werd op het binnenterrein aan de oostzijde van de Ceramstraat een ouderenhof gebouwd. In 1940 werden tenslotte nog twee blokken arbeiderswoningen gemaakt tussen de Floresstraat, de Menadostraat en de Palembangstraat.

Korreweg Zuid

Bernoulliplein en omgeving

Tot 1920 stond er slechts aan het begin van de Korreweg en de Singelweg enige bebouwing. De weerszijden van het Oosterhamrikkanaal (1924-1928) was bestemd voor bedrijvigheid, terwijl tussen de Petrus Driessenstraat en de C.H. Petersstraat in 1922 een ultramodern scholencomplex met conciërge-woningen werd gebouwd. De vormgeving van het complex, met veel glas en beton (een van de vroegste voorbeelden van het Nieuwe Bouwen in Nederland), deed veel stof opwaaien. In 1924 stelde de gemeente particuliere woningen voor aan het Bernoulliplein, waarmee het gebouw grotendeels aan het zicht werd onttrokken. De bebouwing aan het Bernoulliplein vond plaats in vier fasen tussen 1925-1928, in de stijl van de Amsterdamse School.

Ten oosten van de J.C. Kapteynlaan

In 1930 was het gebied ten zuidwesten van de J.C. Kapteynlaan volgebouwd. De wijk werd in hoog tempo naar het noordoosten uitgebreid, grotendeels volgens de plannen van respectievelijk Mulock Houwer en Berlage-Schut. Het stratenpatroon is rechtlijnig en regelmatig. Pleinvormige verbredingen en compacte plantsoenen werden soms op basis van deelplannen gemaakt. De woningbouw bestaat is gesitueerd in gesloten bouwblokken, aanvankelijk met luxe middenstand-appartementen, later ook met eengezinswoningen, variërend van modern tot tuindorp-achtig. Op het binnenterrein van het blok aan de Tellegenstraat werd in 1933 een hof voor ouden van dagen gebouwd, met 27 woningen. Op de hoek van de Diephuisstraat en de Oosterhamrikkade werd tenslotte een overdekt openbaar zwembad gebouwd, het Noorderbad.

Huidig ruimtelijk karakter

Kenmerkend voor de Korrewegwijk, waarvan het planmatige deel grotendeels tussen 1910-1940 tot stand is gekomen, is de heldere ruimtelijke hoofdstructuur. Bedumerweg en Korreweg vormen daarbij de hoofdroutes. Drie concentrische routes zijn daarbij mede bepalend voor de hoofdstructuur: Sumatralaan - J.C. Kapteynlaan, Floresstraat - Floresplein - Heijmanslaan en het oorspronkelijke ringweg-tracé, waarin zich nu het Molukkenplantsoen en de Hamburgervijver bevinden. De sterke stedenbouwkundige structuur wordt nadrukkelijk ondersteund door de zorgvuldig en gevarieerd vormgegeven bebouwing. Het gebied ten noorden van de Korreweg kent een aantal wigvormige deelgebieden. Het bebouwingsbeeld wordt gekenmerkt door gesloten bouwblokken van twee of drie lagen met een plat dak of een kap. In het zuidelijke deel zijn veel groenvoorzieningen opgenomen.

Bijzondere accenten

Deliplein en omgeving

- Het dubbele bouwblok is symmetrisch, het grondvlak trapeziumvormig;
- de bebouwing aan het plein is opgetrokken uit regelmatig geschakelde en rechthoekige plattegronden en tellen twee of drie lagen onder schilddaken;
- er zijn diverse portiekvormen: kepevormig, ellipsvormig en rondbogig;
- de gevels zijn verlevendigd met topgevels;
- het binnenterrein is ingericht als park.

Bernoulliplein en omgeving

- De bebouwing is omvangrijk en gevarieerd, in de stijl van de Amsterdamse School;
- de bebouwing ligt rondom een iets verdiept gazon;
- de aaneengesloten bebouwing bestaat uit afwisselend twee en drie bouwlagen onder zadeldaken, mansardedaken en platte daken;
- in de gevelwanden zijn tevens elementen verwerkt van een meer zakelijke bouwstijl (doorlopende balkons,

- strakke, doorlopende betonnen luifels);
- het complex bevat toren-achtige uitbouwen;

De 'vork' J.C. Kapteynlaan - Sumatralaan - Javalaan

- De J.C. Kapteynlaan is een brede as met twee rijstroken en daartussen een met bomen beplante groenstrook;
- de J.C. Kapteynlaan splitst zich ten noorden van de Korreweg in twee assen, de Sumatralaan en de Javalaan, die worden verbonden door een dwarsverbinding en twee binnen de 'vork' gelegen pleinen ontsluiten;
- de J.C. Kapteynlaan heeft gevarieerde bebouwing, bestaande uit aaneengesloten portiekwoningen met winkelvoorzieningen op de hoeken;
- de bebouwing is over het algemeen drie bouwlagen, met op de hoeken vaak een extra bouwlaag;
- het uiterlijk is afwisselend (zakelijk, Amsterdamse School) en kent fraai gedetailleerde hoekoplossingen;
- het middendeel van de noordoostelijke blokken springt terug, waardoor de benedenwoningen voortuinen hebben;
- het middelste blok portiekwoningen in de zuidwestelijke wand contrasteert met de rest van de straat;
- het wigvormige blok binnen de 'vork' bestaat op de hoek uit drie lagen met een kap, de langgerekte bouwblokken daarachter bestaan uit twee lagen met kap;
- in het wigvormige blok is nog een kleiner, druppelvormig blok gesitueerd, het Rhijnvis Feithplein, met woningen van één laag met een kap, behalve de geaccentueerde hoeken en eindes van het blok, die uit twee lagen met kap bestaan;
- de kapvorm op dit plein is gevarieerd;
- in het Rhijnvis Feithplein zijn de idealen van de Tuindorp-gedachte zichtbaar;
- het Biltonplein kent aaneengesloten bebouwing van twee lagen met een kap, met accenten van topgevels en variatie in de kapvorm.

Ambonstraat en Madoerastraat

- De architectuur en stedenbouw wordt bepaald door het gasthuis en de vijver;
- de staten bestaan uit gesloten straatwanden, met etagewoningen van drie bouwlagen, over drie bouwlagen doorlopende erkers en een hoge kapverdieping;
- de gevels zijn opgedoken een geel bezande gevelsteen, met op markante plaatsen een met hout beschoten topgevel;

Celebesstraat, Ceramstraat en Korreweg

- De bouwblokken hebben een besloten karakter;
- de architectuur is afwisselend, de straatwanden verspringen hier en daar;
- op het binnenterrein van het zuidelijk blok bevindt zich een school, op het binnenterrein ten oosten van de Ceramstraat bevindt zich een hof met 24 ouderenwoningen;
- op de hoek Korreweg - Floresplein is een markant kerkgebouw gerealiseerd, stedenbouwkundig opvallend gesitueerd, georiënteerd op de Floresvijver en een architectonische vormgeving daarop afgestemd.

Ten oosten van de J.C. Kapteynlaan

- Het noordwest-zuidoost verlopende stratenpatroon is regelmatig en komt overeen met de uitbreidingsplannen uit het begin van de twintigste eeuw;
- de lanen hebben een breed profiel;
- op kruisingen zijn gevels verhoogd en van kappen voorzien;
- straten zijn verbreed tot pleinen en groenvoorzieningen.

Het Noorderbad en omgeving

- Het Noorderbad is zorgvuldig vormgegeven in een expressionistische bouwstijl;
- de stedenbouwkundige situering is bijzonder, bij de verbreding aan de Diephuisstraat en de open, groene ruimte aan de Oosterhamrikkade.

Nadere typering te beschermen waarden

Het hoogwaardige beeld en het karakter van de Korrewegwijk worden bepaald door de goede bewaard gebleven, ruime en heldere stedenbouwkundige opzet en de architectonische kwaliteit van de samenhangende en uiterst gevarieerde bebouwing. Typerend zijn:

- de Korreweg, als oude uitvalsweg en hoofdas van de wijk;
- de stedenbouwkundige hoofdstructuur van de wijk, met de drie concentrische routes en hun kenmerkende profielen;
- het stratenpatroon van het deel ten oosten van de J.C. Kapteynlaan, de pleinvormige verbredingen en groenvoorzieningen, het Noorderbad en samenhangende bebouwing;
- het stedenbouwkundig concept van het Deliplein, met een dubbel blok woningbouw rondom een trapeziumvormig binnenterrein;
- het Bernoulliplein en omgeving met opmerkelijke ruimtelijke organisatie en ensemble-waarde als resultaat van de omslag in stedenbouwkundig denken, een reactie op de vormgeving van het scholencomplex, resulterend in architectonisch zeer belangrijke woonblokken;
- de bijzondere architectonische waarde van het scholencomplex uit 1922;
- de zichtas over het Bernoulliplein naar het scholencomplex;
- de zichtas over de J.C. Kapteynlaan naar de Sumatra- en Javalaan;
- de zichtas over de Korreweg;
- de zichtas over de Oppenheimstraat vanuit het zuidoosten naar het opmerkelijke winkel-woningcomplex;
- het grote aantal over de wijk verspreide woningcomplexen met een bijzondere architectonische kwaliteit;
- de Van Hamelstraat vanwege het afwijkende landelijke, tuindorp-achtige karakter;
- de Harmburgerstraat en vijver, met aaneengesloten, langgerekte hoge gevelwand uit 1935 als monumentale begrenzing van de buurt, waterpartij en groenaanleg van de vijver;
- de bijzondere situering van de twee hoven voor ouderenwoningen en de architectonische vormgeving op de binnenterrein aan de Ceram- en Tellegenstraat;
- de schaal, groenaanleg en boombeplanting van het Bernoulliplein;
- de groenaanleg en vijverpartij van het Floresplein in relatie tot de stedenbouwkundige situering van de kerk;
- de groenaanleg van de open ruimte voor het Noorderbad aan de Oosterhamrikkade, met bijzondere boombeplanting van Haagbeuken;
- de openheid van de binnenterreinen.

Aanwijzing

De Korrewegwijk is een gaaf voorbeeld van een omvangrijke stadswijk uit de eerste helft van de twintigste eeuw, met een goed bewaard gebleven heldere stedenbouwkundige structuur, een ruime opzet en architectonisch samenhangende en gevarieerde bebouwing waarin de verschillende ontwikkelingsfasen van de wijk duidelijk herkenbaar zijn. De ruime profielen van de hoofdstraten, pleinen en vijvers met gevarieerde groenvoorzieningen en de ruimtelijke organisatie van het stratenpatroon ondersteunen de ruimtelijke kwaliteit. De Korrewegwijk is als zodanig van algemeen belang vanwege haar betekenis voor de ontwikkeling van het stedenbouwkundig denken, de kwaliteit van het ruimtelijk concept, de schaal en de architectonische invulling.

3.3 Beeldkwaliteitsplannen

1. Westpoort (januari 2008)
(niet als wijziging op de welstandsnota vastgesteld, maar als onderdeel van vaststelling van het bestemmingsplan)
2. Poelestraat achterzijde (februari 2009)
3. Peizerhoeve (maart 2010)
4. Bedrijventerrein Roodehaan (januari 2013)
5. Europapark (juli 2013)
6. Grote Markt Oostzijde herziening (juni 2014)
7. Meerstad

Zoals de gebiedsgerichte criteria en de beschermde stadsgezichten zich richten op bouwen in een bestaande, ruimtelijke context, zo creëren beeldkwaliteitsplannen een gewenste, toekomstige ruimtelijke context. Beeldkwaliteitsplannen worden doorgaans opgesteld voor nieuwbouwlocaties, daar waar de omgeving nog niet wordt bepaald door bestaande bebouwing en criteria voor het 'bouwen in de context' dus letterlijk niet bestaan. De criteria van een beeldkwaliteitsplan zorgen dan voor het gewenste basisniveau van de toekomstige context. Maar ook voor locaties in bestaand stedelijk gebied worden beeldkwaliteitsplannen opgesteld. Dit kan het geval zijn wanneer de gemeente voor een bepaald gebied een heel specifiek eindbeeld voor ogen heeft, waarvoor de gebiedsgerichte criteria niet toereikend zijn. Het kan immers zo zijn dat er een meer dan gemiddelde samenhang tussen bebouwing is gewenst, meer dan op basis van de gebiedsgerichte criteria mag worden verwacht. Beeldkwaliteitsplannen vormen dus altijd een specifieke invulling van de Algemene Groninger Criteria en in feite de vervanging van de gebiedsgerichte criteria. Ze kunnen een *andere* beeldkwaliteit dan de gebiedsgerichte criteria nastreven, maar voldoen altijd aan het niveau van de Algemene Groninger Criteria.

Omdat beeldkwaliteitsplannen na vaststelling door de gemeenteraad als 'losse' aanvullende documenten aan de welstandsnota worden toegevoegd, beperken we ons hier, net als bij de beschermde stadsgezichten, tot een beschrijving van de essentie ervan. Wel wordt daarbij de indeling en opzet van de gebiedsgerichte criteria gehanteerd. Elk beeldkwaliteitsplan beschrijft de stedenbouwkundige en architectonische kenmerken van de gewenste ontwikkeling en mondt uit in criteria die weer zijn onderverdeeld naar de drie schaalniveaus van de Algemene Groninger Criteria: context, gebouw en uitwerking. De omvang en het specifieke karakter van beeldkwaliteitsplannen verschilt onderling, net als de periode waarvoor ze geldig zijn. Dit deel van de legenda van de welstandsnota is dus in principe dynamisch van de karakter, aangezien naar gelang de situatie beeldkwaliteitsplannen kunnen worden toegevoegd of verwijderd. Dat geldt in mindere mate voor de gebiedsgerichte criteria, maar ook in dit deel van de legenda kunnen wijzigingen worden doorgevoerd. Kortom, omdat de stad zich voortdurend ontwikkelt, blijft de legenda van de stad zich eveneens ontwikkelen.

Beeldkwaliteitsplan

1. Bedrijvenpark Westpoort (beleidsnotitie 2014)

Stedenbouwkundige kenmerken

De beeldkwaliteit van Bedrijvenpark Westpoort wordt bepaald door een aantal essentiële, eenvoudige principes en een *'proactief ondersteunend proces'*. De principes zijn afhankelijk van de plek op het terrein. Hierbij zijn vier niveaus onderscheiden:

1. De rand langs de A7 en de overgang naar de ecologische hoofdstructuur aan de westzijde; zichtlocatie op weg naar de stad; representatief; betekenis op het niveau van de stad als totaal;
2. entree van het bedrijventerrein Westpoort; uiteindelijk onderdeel van de ringwegstructuur om Hoogkerk en aansluitend op de radiaal van de stad langs het Hoendiep; betekenis op het niveau van het stadsdeel;
3. hoofdsysteem en centrale as van Westpoort; betekenis voor de afleesbaarheid en ontsluiting van het interne hoofdsysteem van Westpoort zelf;
4. onderdeel van het netwerk van Westpoort; betekenis op het niveau van de straat zelf.

De meeste aandacht krijgen de kavels van niveau 1 & 2. Hierbij ligt de nadruk op een eenduidige, aantrekkelijke en representatieve uitstraling. Voor niveau 3 & 4 speelt deze representativiteit geen rol; hier is van belang dat bedrijven zich naar de voorzijde presenteren. De kwaliteit van de openbare ruimte zorgt voor eenheid en samenhang. De overgang van openbaar naar privé wordt eenduidig vormgegeven: een haag, gevolgd door een eenduidig hekwerk op een vaste plek en een herkenbare rooilijn.

Specifiek voor de kavels richting het Hoendiep is er ruimte voor kleinschalige initiatieven, in relatie tot het landelijke karakter van deze zijde. Langs de Roderwolderdijk blijven kleinschalige initiatieven in relatie tot de bestaande lintbebouwing het uitgangspunt, mogelijk in een combinatie van wonen met werken.

Context

- De openbare ruimte is van een dusdanige kwaliteit, dat deze voor eenheid en samenhang zorgt;
- de overgangen van openbaar naar privé worden eenduidig vormgegeven: een haag, gevolgd door een eenduidig hekwerk op een vaste plek en een herkenbare rooilijn.

Gebouw

Niveau 1 & 2

- Bebouwing heeft een eenduidige, aantrekkelijke en representatieve uitstraling;

Niveau 3 & 4

- Bebouwing heeft een representatieve uitstraling naar de straat.

Beeldkwaliteitsplan

2. Poelestraat achterzijde (februari 2009)

Stedenbouwkundige kenmerken

De stedenbouwkundige positie van de panden aan de Poelestraat achterzijde (Nieuwe Markt zuidzijde) wordt grotendeels bepaald door het bijzondere profiel dat door de maat, schaal en vorm van het Groninger Forum ontstaat. In combinatie met de breedte en de beoogde hoogte van de panden krijgen ze hierdoor een gedrongen uitstraling en lijken ze weinig relatie met de massa van het Forum te hebben. De panden aan het Nieuwe Markt zuidzijde kunnen wat hoogte betreft niet met het Forum concurreren, wat uitstraling en karakter betreft kunnen zij echter verticaal worden georiënteerd, zodat de stedenbouwkundig bijzondere situatie en het profiel passend worden ingevuld.

Daarnaast volgt het stedenbouwkundig principe voor de Nieuwe Markt een klassiek stedelijk fenomeen: dat van voorhuis en achterhuis. De panden aan de Nieuwe Markt zijn in beginsel een voortzetting van de panden aan de Poelestraat. Vanuit de huidige situatie in de Poelestraat levert dit niet de gewenste slanke, verticale oriëntatie aan de Nieuwe Markt op, waarmee het opsplitsen van een aantal kavels wordt gerechtvaardigd, zodat een kavelmaat (korrel) ontstaat die beter past bij de context van de Nieuwe Markt. Vanwege het thema van het voorhuis en achterhuis, alsmede vanwege de gewenste slanke en verticaal georiënteerde kavelmaat, dient de architectonische uitstraling van de kavels deze stedenbouwkundige opzet te ondersteunen met een gevarieerd, per kavel individueel vormgegeven ontwerp. In de Nieuwe Markt zuidzijde wordt de Poelegang gecreëerd, een voortzetting van de huidige steeg tussen Poelestraat 22 en 24.

Architectonische kenmerken

De panden hebben een individuele, verticale uitstraling; subtiele hoogteverschillen tussen de panden, zoals kenmerkend voor de binnenstad, zijn wenselijk. Ook in de rooilijn op het maaiveld kan een lichte variatie ontstaan, doordat net binnen of buiten de rooilijn wordt gebouwd. De ruimte die tussen de panden ontstaat, als plein, semi-openbare ruimte of terras, dient in uitstraling en kwaliteit te passen bij het ambitieniveau van de openbare ruimte van de binnenstad, zoals principieel vastgelegd volgens het beleid van Ruimte voor Ruimte. De ruimtes worden hierdoor onlosmakelijk onderdeel van de binnenstad. Indien de tussenruimtes afgesloten moeten worden, dient een hoogwaardige oplossing te worden gerealiseerd, bijvoorbeeld door een fraai vormgegeven hekwerk of tuinmuur; de ruimte achter de muur of het hekwerk moet echter erfahrbaar blijven vanuit de Nieuwe Markt.

Kenmerkend voor de binnenstad is de combinatie van individuele panden met een eigen uitstraling: hoogte, breedte, gevelindeling, materiaalgebruik, tijdsbeeld. Een ontwerpmiddel dat deze eigenschappen kan versterken is het toepassen van een driedimensionale rooilijn, zodat wordt voorkomen dat de nieuwe straat- en pleinwand in te veel delen uiteenvalt. De panden kunnen vanaf een bepaalde hoogte overhellen, voorbij de rooilijn, zodat het intieme karakter van de straat naast het Forum wordt versterkt. Het overhellen kan boven de minimale maat van 4,2 meter (in verband met bevoorrading) overal op de gevel plaatsvinden, mits dit betekenis heeft voor het interieur. Het overhellen is gekoppeld aan de massa van het gebouw; het is geen luifel, erker of aanbouw.

De architectonische uitstraling van de panden aan de Nieuwe Markt zuidzijde dient eigentijds en modern te zijn. Voor het materiaalgebruik van de panden wordt geen enkel materiaal per definitie uitgesloten; uiteraard zal het materiaal op een moderne, eigentijdse wijze moeten worden toegepast. Het gebruik van bijzondere lichttoepassingen (binnen en of buiten) moeten de panden 's nachts voldoende aantrekkingskracht geven; dit dient onderdeel van het ontwerp te zijn. Ook voor reclame-uitingen geldt dat deze integraal onderdeel van het ontwerp moeten zijn; voor reclame-uitingen gelden in principe de reguliere criteria zoals vastgelegd in de welstandsnota. De begane grond van de panden is toegankelijk (winkel, horeca).

Context

- De nieuwe invulling van de panden aan de Poelestraat achterzijde zal aansluiten op de hoogte van de bestaande panden aan de Poelestraat;
- in principe vormen de panden een voortzetting van de panden aan de Poelestraat; er is sprake van een klassiek thema: dat van het voorhuis en achterhuis;

- er wordt een driedimensionale rooilijn gevormd, die kan reageren op ofwel het nieuwe plein (teruggelegen westelijk deel Forum op begane grond), ofwel op de smalle straat die ontstaat tussen het Forum (oostzijde) en de nieuwe Poelestraat achterzijde.

Gebouw

- De architectuur van de Poelestraat achterzijde is eigentijds en modern; de architectuur moet vernieuwend zijn;
- panden kunnen overhellen in de richting van het Forum, tot maximaal 1 meter (overal op de gevel boven de minimale hoogte van 4,2 meter); het overhellen moet betekenis hebben voor het interieur; het overhellen is onderdeel van de massa van het gebouw zelf (geen erkers, geen luifels, geen aanbouwen);
- de panden aan de Poelestraat achterzijde hebben allemaal een individuele architectonische uitstraling; sommige kavels worden opgedeeld, zodat slankere architectonische eenheden ontstaan;
- het gebruik van licht moet onderdeel zijn van het ontwerp (binnen en of buiten) en moet de panden 's nachts op een aantrekkelijke manier transformeren;
- reclame-uitingen zijn een integraal onderdeel van het ontwerp; op de reclame-uitingen zijn de criteria van toepassing zoals vastgelegd in de welstandsnota.

Uitwerking

- Geen enkel materiaal wordt per definitie uitgesloten; het materiaal wordt op een moderne, eigentijdse manier toegepast;
- de kwaliteit van de tussenruimtes wordt afgestemd op het ambitieniveau van de binnenstad (Ruimte voor Ruimte); hekwerken of tuinmuren zijn fraai en hoogwaardig vormgegeven en houden de open ruimtes tussen de bebouwing ervaarbaar.

Beeldkwaliteitsplan

3. Beeldkwaliteitsplan Peizerhoeve (januari 2010)

Stedenbouwkundige kenmerken

Het stedenbouwkundig plan voor Peizerhoeve omvat 20 kavels van gemiddeld 500 vierkante meters. De kavels zijn gesitueerd in een groene omgeving, met doorzichten vanuit de wijk Buitenhof. Het uitgangspunt voor de ontwikkeling van Peizerhoeve is dat het gebied goed aansluit op de bestaande omgeving; doorzichten van en naar het landschap zijn belangrijk. Het eiland heeft een landschappelijk karakter, er is gekozen voor een ruimte opzet. Het plan kent een doodlopende straat, aan deze straat liggen de 20 kavels.

Architectonische kenmerken

Aan de inrichting van de kavels en de bebouwing worden niet veel randvoorwaarden gesteld; de kavels hebben een grote maat en planmatig bouwen wordt niet gestimuleerd. Het plan wordt gekenmerkt door de verscheidenheid van de bebouwing en het groene karakter van de kavels. De bebouwing heeft een kap. De bebouwing dient zich in het landschap te voegen en niet te contrasteren met de omgeving. Er wordt ingezet op het toepassen van gedekte, donkere kleuren wanneer geen natuurlijk materialen worden gebruikt.

Context

- Bijgebouwen dienen te worden gecombineerd met het hoofdvolume, geen losstaande objecten.

Gebouw

- Er dient gebruik te worden gemaakt van een kap (refererend aan de lintbebouwing en Peizerhoven).

Uitwerking

- Geen lichte kleuren voor de hoofdmassa indien geen natuurlijke materialen worden gebruikt;
- geen lichte kleur baksteen voor de hoofdmassa (het groen en de begroeiing overheerst).

De hoekkavel met eigen oprit kan, met een goede motivering, hierop een uitzondering zijn.

Beeldkwaliteitsplan

4. Bedrijventerrein Roodehaan (januari 2013)

Stedenbouwkundige kenmerken

Roodehaan is een modern bedrijventerrein waar zowel gemengde bedrijvigheid als milieu-gerelateerde bedrijvigheid gerealiseerd kan worden. Het bedrijventerrein ligt aan de Europaweg en de A7 richting Winschoten en Duitsland. Het sluit aan op bedrijventerrein Eemspoort en maakt onderdeel uit van het bedrijvengebied Zuidoost. De Hunzezone, een ecologische verbindingzone, vormt het verbindend element tussen de verschillende bedrijventerreinen. Bij nadering van de stad vanuit het oosten is het bedrijventerrein de eerste stedelijke bebouwing die wordt aangetroffen. Het terrein vormt als het ware een visitekaartje van de stad. Het is dan ook belangrijk dat het bedrijventerrein richting de snelweg een representatieve uitstraling heeft. Het bedrijventerrein wordt aangesloten op de Europaweg. De entree van het bedrijventerrein wordt gemarkeerd met een hoogteaccent. Deze markering kondigt tevens het begin van de stad aan.

De stedenbouwkundige opzet van het terrein bestaat uit vier zones; een zichtzone langs A7, een zone langs de Hunze, een middengebied en een eiland. De zones worden ontsloten door een rondweg, bereikbaar vanaf de Europaweg, en vier 'bedrijfsstraten', gelegd in de oorspronkelijke verkavelingsrichting van het landschap. De kavels worden ontsloten vanuit de bedrijfsstraten. De kavels langs de rondweg presenteren zich naar buiten, respectievelijk de A7 en de Hunzezone; deze kavels hebben twee representatieve zijdes, zowel een aan de rondweg als een aan de bedrijfsstraat. De zone langs de A7 dient zo veel mogelijk een aaneengesloten representatief front te vormen, terwijl de Hunzezone zo veel mogelijk moet aansluiten op het groene landschappelijke karakter van de ecologische zone. Voor het middengebied geldt een minimum aan regels, terwijl op het eiland een hoogteaccent gewenst is om de entree, zowel van het terrein als van de stad vanuit het oosten, te markeren.

Architectonische kenmerken

De bebouwing in de zichtzone langs de A7 is representatief en zo veel mogelijk aaneengesloten. De bebouwing heeft daarnaast een representatieve gevel naar de bedrijfsstraat. De bebouwing aan de Hunzezone speelt in op de landschappelijke kwaliteit van de voormalige Hunzeloop en past in de groene uitstraling van deze zone. Ook voor deze zone geldt dat bebouwing representatief is zowel naar de rondweg als naar de bedrijfsstraat. Voor het middengedeelte gelden geen specifieke architectonische kenmerken. Voor het hoogteaccent geldt daarentegen dat een hoogwaardige, alzijdige architectuur wordt beoogd, zodat het als visitekaartje voor zowel het bedrijventerrein als de stad kan gelden.

Daarnaast gelden een aantal meer algemene architectonische kenmerken. Bebouwing heeft een permanent karakter, een eenduidige hoofdvorm en een heldere volumeopbouw. Gevels kennen een rustige en evenwichtige vormgeving, bouwvolumes kennen een eenduidige gevelbekleding. Het aantal verschillende materialen, kleuren en gevelpatronen is beperkt. Voor de toepassing van kleuren gelden geen harde criteria, maar de voorkeur wordt gegeven aan materiaal-eigen verschijningsvormen of aan coatings in een enigszins neutrale kleur: zwart, grijs, wit of gedekte kleuren. Opvallende kleuren beperken tot accenten en de binnenkant van terugspringende delen. Wat betreft reclame zijn er drie soorten te onderscheiden: reclame op de gevels, toegangsborden en vlaggen. De reclame dient als integraal onderdeel van het gebouw zijn ontworpen.

Context

Zichtzone A7

- De bebouwing vormt een zo representatief mogelijk, aaneengesloten front richting de A7;
- aan de zijde van de A7 wordt er voor de voorgevel niet geparkeerd.

Hunzezone

- De bebouwing speelt in op de landschappelijke kwaliteit van de Hunzezone en het geheel kent een groene uitstraling (bijvoorbeeld talud, groene daken, tuinen).

Gebouw

Zichtzone A7, Hunzezone

- Het gebouw heeft een representatieve gevel naar de rondweg en naar de bedrijfsstraat;
- vanaf de rondweg is er geen opslag in het zicht.

Middenzone

- Voor de voorgevel vindt er geen opslag plaats.

Eiland

- Er is plaats voor een hoogteaccent van maximaal 30 meter;
- de architectuur is hoogwaardig en alzijdig;
- het hoogteaccent vormt een visitekaartje voor zowel Roodehaan als Groningen;
- er vindt geen buitenopslag plaats.

Alle zones

- per kavel is een inrit en entree toegestaan; inritten worden uniform uitgevoerd; parkeren gebeurt op eigen terrein;
- er wordt gestreefd naar uniformiteit in hekwerken; indien nodig, worden er thermisch verzinkte of lichtgrijs staafmatten-hekwerken toegepast; hekwerken zijn maximaal 3 meter hoog (voor het Eiland maximaal 1 meter) en staan in lijn;
- gevelreclame bestaat uit open letters (doos-, frees- of neonletters); tekstborden of lichtbakken zijn niet toegestaan; indien reclame bovenop de gevel wordt gezet mag deze maximaal 15% van de hoogte van de voorgevel zijn; bewegende en flikkerende reclame is niet toegestaan; het parkmanagement plaatst per entree een uniform entreebord; per perceel zijn maximaal drie vlaggen(masten) of banieren toegestaan.

Beeldkwaliteitsplan

5. Noord-Kwadrant Europapark (juli 2013)

Stedenbouwkundige kenmerken

Het Noord-Kwadrant van het Europapark is onderdeel van de ontwikkeling van het gehele Europapark en wordt begrensd door de Europaweg, de Boumaboulevard, het Winschoterdiep en het Menzis-terrein. Het kwadrant vormde in de oorspronkelijke plannen voor het Europapark de kantorenlocatie, naast ruimte voor een woonwijk, een sport- en vermaakcentrum waaronder het nieuwe stadion van FC Groningen en het spoorwegstation Groningen Europapark. Kenmerkend voor het Europapark is een maximale menging van wonen, werken, leren, uitgaan en recreëren. Beoogd wordt van het Europapark - ook buiten kantooruren - een echte stadswijk te maken, met alle levendigheid die daarbij hoort. Het Europapark wordt een dynamische, intensief bebouwde wijk. De Euroborg, het station en de Mediacentrale werken daarbij als katalysators.

Een aantal cultuurhistorische elementen is nadrukkelijk in het oorspronkelijke stedenbouwkundig plan opgenomen; historische waterwegen en -lopen, de voormalige Helpmancentrale en de kolenmuur (oorspronkelijk onderdeel van de kolenbunker). Voor de kolenmuur wordt onderzocht of bebouwing hierlangs, - door of -over gerealiseerd kan worden. Vanwege de gewijzigde kantorenmarkt sinds 2008 is er voor het kantorenkwadrant onderzocht of de marktpositie verbeterd kan worden. Aanpassingen die hierbij kunnen bijdragen zijn een grotere flexibiliteit ten aanzien van de grootte van kantoren, een grotere mening van functies (aanvankelijk waren hier enkel kantoren voorzien) en betere 'adressen' voor kantoren, bijvoorbeeld aan een park. Het stedenbouwkundig plan voor het Noord-Kwadrant is op deze punten aangepast en verwerkt in het beeldkwaliteitsplan.

Allereerst is een uitloper van de groene zone rond het Winschoterdiep als een 'groene loper' het plangebied van het Noord-Kwadrant ingetrokken. Deze groene loper geeft de blokken binnen het Noord-Kwadrant een helder en hoogwaardig adres. De verbindende kracht van de (groene) openbare ruimte wordt ingezet om de velden binnen het Noord-Kwadrant beter met elkaar te verbinden, maar ook om de kwadranten van het Europapark als geheel meer samenhang te geven. De Boumaboulevard dient een aantrekkelijk 'laankarakter' te krijgen. Parallel daaraan wordt de reeds genoemde groene loper het plangebied van het Noord-Kwadrant ingetrokken. In tegenstelling tot het oorspronkelijke plan wordt er gestreefd naar een gemengde stedelijk milieu. Dit biedt voordelen op het gebied van flexibiliteit, uitwisselbaarheid en meervoudig grondgebruik. Er worden geen zones aangegeven voor verschillende functies; gebouwen, blokken of velden kunnen dus in de loop van de tijd van functie veranderen. Het plangebied kent in principe twee verkavelingstypologieën: bouwblokken (van verschillende grootte) en solitaire gebouwen. Zie voor de specifieke stedenbouwkundige uitgangspunten het beeldkwaliteitsplan. Aan de Boumaboulevard wordt ingezet op een zo veel mogelijk aaneengesloten gevelwand. Aan de zuidzijde van de Groene Loper eveneens. Aan het Winschoterdiep geldt een vergelijkbaar maar minder stringent uitgangspunt. In de overige plandelen is er meer ruimte voor solitaire gebouwen en complexen. Gebouwen aan de Groene Loper moeten evenwel een relatie zoeken met dit park.

Architectonische kenmerken

Kenmerken voor de bebouwing die bij de genoemde stedenbouwkundige uitgangspunten horen, zijn een hoge bebouwingsdichtheid (intense stad), gemengde programma's in de bebouwing (zowel verticaal als horizontaal), een scherpe scheiding tussen openbaar en privé (in principe geen voortuinen), het grotendeels uit het zicht oplossen van parkeren (in pandig, ondergronds of op binnenterrein), een individuele expressie van bebouwing en een kwalitatieve, representatieve uitstraling. Er is variatie in bouwhoogte mogelijk; voor de bouwblokken wordt er gestreefd naar verticaal georiënteerde en geleden gevels.

Context

- Het gebied kent een stedelijk karakter;
- de architectuur geeft vorm aan het openbare gebied;
- de bouwvlakken liggen verdiept ten opzichte van de straten, dit biedt mogelijkheden voor verdiepte parkeeroplossingen; er zijn geen parkeerplaatsen in de openbare ruimte, parkeren op private en collectieve terreinen blijft uit het zicht;

Gebouw

- De bouwvlakken dienen aan alle zijden representatief te zijn;
- de architectuur is gevarieerd (verschillen in bouwhoogte, verticale geleding, verspringende plastiek, compositie, materiaalgebruik);
- de architectuur kan geïnspireerd zijn op het historische karakter van de locatie, maar is 'eigentijds';
- lange horizontale gevels dienen aan de Boumaboulevard voorkomen te worden; gevels breder dan 24 meter worden nadrukkelijk verticaal geleed;
- bebouwing aan de zuidzijde van de groene loper is in principe kleinschaliger dan die aan de Boumaboulevard; gevels breder dan 15 meter worden nadrukkelijk verticaal geleed;
- de plint van de bebouwing aan de Boumaboulevard moet in principe geschikt worden gemaakt voor publiekgerichte functies, wonen is hier niet toegestaan;
- ook in de overige bouwvlakken dient de plint representatief van karakter te zijn.
- het hoogteverschil tussen de begane grond en de openbare weg mag maximaal 1,50 meter bedragen;
- hoogteverschillen tussen begane grond en openbare weg worden op eigen terrein, al of niet inpandig opgelost;
- aan de Boumaboulevard sluit de begane grond zoveel mogelijk direct aan op het niveau van de openbare weg; uitzondering hierop is mogelijk voor het sterk aflopende deel ter plaatse van het Oude Winschoterdiep;
- hoofdentrees liggen aan de openbare ruimte; hoogteverschillen tussen entree en openbare weg worden op eigen terrein, al of niet inpandig opgelost;
- gevels van kantoren en publieksfuncties grenzen direct aan de openbare ruimte; voor woningbouw is een heldere scheiding tussen openbaar en privé van belang; met een goed vormgegeven overgangszone kan een gepaste afstand worden gecreëerd en het straatbeeld worden verlevendigd;
- daar waar blokken niet zijn gesloten met bebouwing, dienen ze te worden gesloten door middel van enkellaagse functies, doorlopende muren met muuropeningen of hoogwaardige en duurzame groene afscheidingen; deze afscheidingen dienen onderdeel van de architectonische vormgeving te zijn.

Uitwerking

- Materiaalgebruik en detaillering ondersteunen het ontwerp, zijn hoogwaardig en ondergeschikt aan de hoofdvorm;
- divers materiaalgebruik wordt nauwkeurig op elkaar en op de verschillen in architectuur afgestemd.

Beeldkwaliteitsplan

6. Grote Markt Oostzijde (herziening juni 2014)

Stedenbouwkundige kenmerken

Het beeldkwaliteitsplan Grote Markt Oostzijde, zoals herzien in juni 2014, gaat uit van een kleinschalige, bij de historische stadsstructuur passende verkaveling, maar maakt ook andere, grotere verkavelingen en architectonische uitwerkingen mogelijk. De ontwikkelingen op het gebied van retail laten zien dat ruimte wordt gezocht voor grote volumes. Dit beeldkwaliteitsplan maakt dat mogelijk, maar stelt regels en biedt referenties waaraan een mogelijk grootschaliger invulling moet voldoen. Er is gezocht naar mogelijkheden om grote invullingen te laten passen in de schaal en maat van de binnenstad, zoals volgens het algemene Welstandsbeleid van de gemeente Groningen en de kenmerken zoals beschreven in de aanwijzing van de binnenstad tot beschermd stadsgezicht ook verwacht mag worden.

Het uitgangspunt van dit beeldkwaliteitsplan voor de stedelijke structuur is dat de nieuwe oostwand het beeld van de historisch gegroeide stad belichaamt. Het beeld van de compacte stad is in Groningen door de eeuwen heen behouden gebleven. Deze compactheid is in de gehele binnenstad waarneembaar door de dichte bebouwing, die hier en daar door openbare ruimtes wordt opengeboken. De historische Grote Markt was in deze fijnmazige structuur ingebed: een imposant plein omsloten door stevige façades, toegankelijk via relatief smalle doorgangen en straten. Deze smalle entrees versterkten het besloten karakter van het plein. In de Tweede Wereldoorlog is een deel van deze structuur verloren gegaan. Met de nieuwe oostwand wordt geprobeerd om het oude karakter van de historische Grote Markt terug te halen. Voor de oostzijde van de Grote Markt betekent dit het behoud van het gesloten bouwblok, het herstel van de historische rooilijn aan de Grote Markt en het behoud van de overige rooilijnen rondom het blok.

Het stedenbouwkundig plan voorziet in de bouw van een nieuwe oostwand op de vooroorlogse rooilijn. Aan de voorzijde is de oostwand gericht op de Grote Markt; aan de achterzijde op de Nieuwe Markt. Dit plein, als voorplein voor het Groninger Forum, is een nieuwe openbare ruimte. De nieuwe oostwand krijgt dus tevens een voorkant aan de Nieuwe Markt. De oostwand wordt zowel een scheiding als een verbinding tussen de Grote Markt en de Nieuwe Markt, er wordt een doorgang gerealiseerd. De doorgang wordt minstens 6 meter breed, vergelijkbaar met de Waagstraat. In het oorspronkelijke beeldkwaliteitsplan was de locatie van de doorgang precies bepaald; in het huidige beeldkwaliteitsplan is de positie van de doorgang flexibel gemaakt, om zo een groter volume op verschillende plekken mogelijk te maken. Evenwel schrijft het stedenbouwkundig principe van het plan voor dat de nieuwe oostwand zich voegt in de morfologische structuur van het bestaand stedelijk netwerk.

Drie stedenbouwkundige modellen

Voor de oostwand van de Grote Markt worden in het nieuwe beeldkwaliteitsplan onder meer de navolgende drie stedenbouwkundige oplossingen mogelijk gemaakt:

- het model zoals getekend in het oorspronkelijke beeldkwaliteitsplan, uitgebreid met het hoekpand;
- een model waarbij de verbindingstraat naar de zuidzijde wordt verschoven, juist naast het hoekpand;
- een model waarbij de gehele oostwand gesloten wordt en de verbinding tussen de Grote en de Nieuwe Markt wordt gerealiseerd door middel van een overbouwde doorgang.

In het eerste model wordt de oostwand in vijf percelen onderverdeeld, met daarop vijf verschillende panden, ontworpen door verschillende architecten. De doorgang komt tussen het derde en vierde pand te liggen, vanaf het noorden gezien. De panden kunnen binnen de stedenbouwkundige envelop in hoogte variëren. In het tweede model wordt de doorgang, de verbindingstraat, meer naar het zuiden gelegd, zodat er ruimte voor een groter volume ontstaat. De rooilijn van het zuidelijke hoekpand wordt in dit model iets naar achteren gelegd, zodat de toegang vanuit de Oosterstraat naar de nieuwe verbindingstraat wordt versterkt. Vanaf de tweede verdieping is een verbinding van het hoekpand met het overige bouwvolume van de oostwand mogelijk. In het derde model wordt de oostwand helemaal gesloten en wordt de verbindingstraat vormgegeven als een overbouwde doorgang. De doorgang is ten minste 6 meter breed en 8 meter hoog.

Van belang voor de openbare ruimte is het levendige karakter van de sokkels van de nieuwe bebouwing. Bij

grote bouwvolumes dient de begane grond zo toegankelijk en transparant mogelijk te zijn, vooral langs de verbindingsstraat moet dit maximaal het geval zijn. Aan zowel de zijde van de Grote Markt als van de Nieuwe Markt is ruimte voor terrassen.

Architectonische kenmerken

Naast een zorgvuldige stedenbouwkundige inpassing beoogt het beeldkwaliteitsplan Grote Markt ook een passende architectonische inpassing te bewerkstelligen. Er wordt gestreefd naar een klassieke uitstraling, passend bij en in samenhang met de zuidwand van de Grote Markt en het stadhuis. Voor het eerste model is daarvoor inspiratie gezocht bij de typisch Hollandse stadshuizen, voor de overige twee modellen zijn referenties gevonden in Hollandse en Noord-Europese steden, waaruit blijkt dat door de eeuwen heen, met de komst van grote stedelijke functies in verschillende steden, geprobeerd is deze overtuigend in de historische stadsstructuur in te passen, bijvoorbeeld door schakeling van 'individuele' herenhuizen.

Stedenbouwkundig model 1

Voor het eerste model wordt het uitgangspunt voor de architectuur bepaald door de typische Hollandse stadshuizen, zoals nog te vinden aan de zuidzijde van de Grote Markt. Kenmerkend voor de zuidwand zijn panden op diepe, smalle kavels, met uitgesproken gevels gericht op de Grote Markt. De panden hebben een duidelijke gevelindeling, met sokkel (of plint), middendeel (met ramen) en dakrand (of daklijst). De grote vensteropeningen zorgen voor een transparante gevel; interessant is dat de hoogte van de ramen iets zegt over de hiërarchie van de verdiepingen. De sokkel is duidelijk te onderscheiden, meestal door de keuze van ander materiaal. De gevels zijn van baksteen, de sokkels van deels natuursteen of hout. De ramen hebben de typische omlijsting van lichtgekleurd pleister in contrast met de donkere kozijnen en spijlen. Het gebruik van baksteen geeft de panden aan de zuidwand een duurzame en solide uitstraling.

Stedenbouwkundig model 2

Uitgangspunt voor de architectuur van het tweede model is het opdelen van het bouwvolume tussen de inmiddels gerealiseerde hoekpand van Vindicat en de verbindingsstraat, zodat er kleinere verticale bouwvolumes ontstaan die de maat en schaal aannemen van de bebouwing aan de zuidzijde van de Grote Markt. De sokkel van dit volume is een laag hoog en kent een meer vrije, maar transparante en open uitstraling. Het middendeel is sterk verticaal geled, met verticale ramen en een onderverdeling van drie gevels, die ook in de dakverdieping afleesbaar is en benadrukt wordt. Vanzelfsprekend geldt dit ook voor de zijde aan de Nieuwe Markt. Door de bijzondere, ten opzichte van de rooilijn licht teruggeplaatste, positie van het zuidelijke hoekpand in dit model, verdient ook de kopse zuidelijke gevel van het bouwvolume aan de verbindingsstraat bijzondere aandacht. Het zuidelijke hoekpand wordt verzelfstandigd en moet de schaa sprong tussen de Grote Markt en de Poelestraat begeleiden. Boven de verbindingsstraat kan een luchtbrug worden gerealiseerd, beperkt in breedte en maximaal op de verdiepingen twee tot en met vier.

Stedenbouwkundig model 3

Het laatste model wordt gekenmerkt door een bouwvolume dat de gehele oostwand vult. De verbinding tussen de Grote Markt en de Nieuwe Markt wordt als een overbouwde doorgang, een passage, gerealiseerd. Uitgangspunt is dat op een sokkel van een laag, van maximaal 4,5 meter, verticaal geleden bouwvlakken worden vormgegeven, bekroond door dakvolumes die deze verticaliteit versterken. Bij de gevelindeling en geleiding dient tekening te worden gehouden met de passage. Het hoekgebouw wordt onderdeel van het bouwblok van de nieuwe oostwand. Het hoekgebouw moet de toegankelijkheid van de Grote Markt waarborgen, heeft een bijzondere positie ten opzichte van de Oosterstraat en Poelestraat, moet de toegang naar de Nieuwe Markt versterken en moet de schaa sprong maken tussen de Grote Markt en de Poelestraat.

'Regels' voor de architectuur

Met nadruk wordt er op gewezen dat onderstaande criteria voor de architectuur op alle modellen van toepassing zijn, met uitzondering van het feit dat in model 2 en 3 een sokkel is toegestaan van slechts een laag. Daarnaast moet erop gewezen worden dat de referenties die in het oorspronkelijke beeldkwaliteitsplan zijn verzameld, van belang zijn voor de duiding van de criteria; voor nadere informatie wordt naar dit beeldkwaliteitsplan verwezen (Beeldkwaliteitsplan Grote Markt Oostwand van Thomas Müller Ivan Reimann Architecten, 13 juni 2014). De voorgevels aan de Grote Markt, Nieuwe Markt, Martinikerkhof en aan de nieuwe verbinding worden in

principe volgens dezelfde criteria vormgegeven. De panden kunnen van elkaar verschillen, maar de vormgeving valt binnen één idioom en ook de materiaalkeuze van de verschillende panden is met elkaar in samenhang. Binnen de spelregels krijgen de voorgevels aan de Grote Markt en het Martiniekerkhof een uitgesproken representatieve uitstraling. De voorgevels aan de Nieuwe Markt en in de nieuwe verbindingsstraat hebben een wat informeler karakter, omdat zij zich meer in de beslotenheid van het plangebied bevinden.

Context

- De korrelgrootte zoals bepaald in het bestemmingsplan Binnenstad is eveneens van toepassing op de nieuwe oostwand.

Gebouw

- De panden krijgen een heldere verticale geleding van sokkel, middenstuk en dak.

Sokkel

- De sokkel is duidelijk afleesbaar en bestaat uit een of twee verdiepingen;
- raampartijen zijn fors om het gebouw een open karakter te geven;
- de sokkel levert een belangrijke bijdrage aan de levendige uitstraling van de oostwand;
- afwisseling in materiaal of kleur in de sokkel is mogelijk;
- reclame wordt alleen bevestigd aan de sokkel, maar mag de sokkel niet overheersen en zeker niet detoneren met de vormgeving van het pand; voor reclame-uitingen zijn de regels van toepassing zoals die zijn vastgelegd in de gemeentelijke welstandsnota.

Middendeel

- Het middenstuk is duidelijk afleesbaar, als basis wordt een staand raamformaat gebruikt om de verticaliteit van de gevel te accentueren;
- de gevel presenteert zich als een massieve, solide gevel met openingen;
- het onderscheid tussen de verdiepingen (eventueel hiërarchie) is in de gevel afleesbaar.

Dakrand

- De dakrand als afsluiting van het pand is duidelijk afleesbaar en ondersteunt de verticale geleding van de gevel;
- de dakverdieping kan de vorm krijgen van een terugspringende verdieping of een schuin dak, de insprong is voor beide daktypen twee meter.
- dakkapellen zijn toegestaan, echter niet breder dan twee meter elk; de som van de dakkapel-openingen mag niet meer zijn dan de helft van het dakvlak.

Uitwerking

- Het materiaalgebruik van de voorgevel moet een solide indruk geven; de gevel bestaat voornamelijk uit baksteen en natuursteen, pleisterwerk kan in beperkte mate worden gebruikt;
- de raamopeningen van het middendeel kunnen een bijzondere detaillering krijgen, in overeenstemming met de voor Hollandse huizen typische, met wit pleister omrande vensters en deuren.

Beeldkwaliteitsplan 7. Meerstad (2011-2016)

Het stedenbouwkundig plan van Meerstad bestaat uit verschillende deelgebieden, met elk een eigen beeldkwaliteitsplan. Natuurlijk zijn de beeldkwaliteitsplannen voor de deelgebieden ontstaan vanuit een overkoepelende kwaliteitsbeeld voor het gebied, de Meerstadkwaliteit. Voorlopig zijn de volgende beeldkwaliteitsplannen vastgesteld: Meeroevers I (24 maart 2011), Meeroevers II/a (22 september 2011), Tijdelijke school Meeroevers (22 december 2011), Meeroevers II/b vlek 14 (1 november 2012), Meeroevers II/b vlek 15 & 16 (19 september 2013), Meeroevers III, 18 augustus 2014), Tersluis (16 februari 2016). Het beeldkwaliteitsplan van de tijdelijke school is buiten dit overzicht gelaten.

De basisgedachte voor de beeldkwaliteitsplannen voor Meerstad is enerzijds het zorgdragen voor de gewenste Meerstadkwaliteit door de verbinding van groen, water en bebouwing - het insceneren van het Meerstadlandschap - anderzijds de zoektocht naar het unieke Meerstaddetail in de vormgeving van architectuur en openbare ruimte. Een zorgvuldige afstemming van de deelgebieden en van de functie en inrichting van de openbare ruimte vormt dus de leidraad van de beeldkwaliteitsplannen. Het zoeken naar het Meerstaddetail vertaalt zich in het formuleren van een archetypische Meerstadwoning, eenduidig gematerialiseerd en met een aantal kenmerken die in alle woningen terugkomen, waarmee ze zich kortom onderscheiden.

Uitgangspunten voor de Meerstadwoningen zijn: eenheid in hoofdvorm, eenheid in materiaal en kleur, eenheid door Meerstaddetail (subtiel verschil tussen begane grondgevel en verdiepingsgevel), subtiele variatie in gevelindeling, subtiele variatie in geveltoevoegingen, alsmede eenheid in groene erfafscheidingen.

Meerstadkwaliteit algemeen

- Bebouwing moet op elkaar en op de functie en inrichting van de openbare ruimte worden afgestemd;
- kavels voor vrijstaande woningen worden voor maximaal 25% bebouwd; kavels voor twee onder een kap-woningen worden voor maximaal 45% bebouwd; kavels voor rijwoningen worden voor maximaal 55% bebouwd;
- de oppervlakte voor hoofdgebouwen bedraagt maximaal 200 m², voor bijgebouwen maximaal 100m².

De 'Meerstadwoning' heeft de volgende kenmerken:

- dwarskap van ten minste 50 graden of langskap van ten minste 40 graden;
- één materiaal voor alle gevels, één materiaal voor alle dakvlakken;
- toepassing van het Meerstaddetail;
- subtiele variaties in gevelindeling;
- subtiele variaties in geveltoevoegingen;
- groene erfafscheidingen;
- hoofdgebouw: nokhoogte maximaal 13 meter, goothoogte maximaal 7 meter;
- bijgebouw: nokhoogte maximaal 6 meter, goothoogte maximaal 3,5 meter;
- hoekwoningen hebben twee 'voorkanten'.
- bebouwing op zichtlocaties is van hoge architectonische kwaliteit;
- aan- en bijgebouwen passen bij de context;
- kozijnen, lijstwerk en dakranden zijn wit of worden uitgevoerd in grijs tinten; bewegende delen zijn wit, donkergroen, een grijs tint of hebben de kleur van de gevel.

Beeldkwaliteitsplan

7A. Meerrovers I

Meerrovers is de eerste fase van het woongebied Meerrovers. Het deelplan biedt een veelzijdig aanbod van wonen in de natuur: van een vrijstaande woning aan de groene Meeroverlaan tot een waterwoning met weids uitzicht over het nieuwe Woldmeer. Het beeldkwaliteitsplan is gebaseerd op het Stedenbouwkundig Ontwerp Meerrovers (27 november 2009). Naast het beeldkwaliteitsplan is het stedenbouwkundig plan ook uitgewerkt in het Ontwerp voor de Openbare Ruimte.

Stedenbouwkundige kenmerken

De stedenbouwkundige structuur van Meerrovers bestaat uit de volgende kenmerken:

1. Groene radialen die de verbinding vormen tussen de Hoofdweg en het Woldmeer;
2. Het Waterfront, dat samen met het bijbehorende Oeverpad de ruggengraat vormt;
3. De Meeroverslaan als hoofdontsluitingsweg van de wijk, die op twee plaatsen is verbonden met de Hoofdweg;
4. De Kwelvaart, voor de waterhuishouding en als ecologische verbinding;
5. Een compact centrum rond een kleine haven, waar een basisschool is voorzien.

Meerrovers I kent een grote variatie in woonmilieus. Vanaf het water gezien: waterwoningen aan de rand van het meer, ruime kavels voor vrijstaande woningen op de eilanden, een *eilandspecial* met ruimte voor een specifiek segment, waterfrontwoningen met afwisselend rijwoningen en half-vrijstaande woningen, laanbebouwing bestaande uit rijwoningen, alsmede kavels tussen Meeroverslaan en Kwelvaart voor vrijstaande woningen. Per woonmilieu gelden architectonische kenmerken, met bijbehorende criteria.

Architectonische kenmerken

Waterfront

Het waterfront vormt de verbindende cluster van Meerrovers I, II, III & IV en vervult dus de functie van decor. Het waterfront zal dus een ingetogen karakter moeten hebben. Als begeleiding van het Oeverpad moet het waterfront echter ook over voldoende afwisseling beschikken. Aan de voorzijde van de bebouwing aan het waterfront als geheel zal het beeld worden bepaald door het water, met boten en aanlegsteigers, als ook het Oeverpad met her en der een boom. Achter de bebouwing bepalen de bomen op het binnenterrein en langs de Meeroverslaan mede het beeld. Het front als geheel wordt bepaald door variatie in kavelbreedte en bebouwingshoogte, variatie in ruimte tussen de bebouwing en variatie door *specials*. Op het niveau van de bebouwing is de volgende balans tussen eenheid en variatie vastgelegd: eenheid in hoofdvorm, eenheid in materiaal en kleur, eenheid door het Meerstaddetail, variatie in breedte en hoogte, variatie in gevelindeling, variatie in geveltoevoegingen en eenheid in de overgang tussen de openbare ruimte en de privé-ruimte.

Meeroverslaan

De woningen aan de Meeroverslaan krijgen een brede groene laan als woonkwaliteit. Het openbaar groen zal het straatbeeld gaan domineren. De bomen langs de laan zijn van de eerste orde en hagen scheiden de voortuinen af van de brede, openbare grasstrook. Op het niveau van de bebouwing is de volgende balans tussen eenheid en variatie voorzien: eenheid in hoofdvorm, variatie in materiaal en kleur, eenheid door Meerstaddetail, variatie in geveltoevoegingen en eenheid door voordeur met voortuin.

Groene radiaal

De groene radiaal krijgt een natuurlijk inrichting, met doorzichten tussen de Hoofdweg en het Woldmeer. Evenals bij de Meeroverslaan voert het groen de boventoon. De bebouwing begeleidt het groen en dient in materiaalgebruik, kleur en vormgeving als overgang tussen het waterfront en de afwisselende bebouwing langs de Meeroverslaan.

Woldmeerweg

De Woldmeerweg is ook een van de groene radialen maar heeft een ander karakter van de Groene radiaal. De groene openbare ruimte langs de Woldmeerweg is verschillend van karakter, vorm en afmeting: soms slechts een groene dijk, dan weer een brede groene natuurruimte. Ook de bebouwing langs de Woldmeerweg is

afwisselend van karakter. De bebouwing dient in materiaalgebruik, kleur en vormgeving als overgang tussen het waterfront en de Meeroverslaan.

Dwarsstraatjes

De groene ruimte van de dwarsstraatjes hebben een intiem karakter en is gescheiden van de binnenterreinen. De bebouwing dient een duidelijke relatie met de openbare ruimte aan te gaan en vormt de overgang tussen het waterfront en de Meeroverslaan.

Kwelvaart

De kavels tussen de Meeroverslaan en de Kwelvaart variëren in grootte van 500-800 m². Vanwege het vele groen langs de Meeroverslaan is de regelgeving voor de vrijstaande kavels langs de Kwelvaart beperkt gehouden. De balans tussen eenheid variatie is als volgt: eenheid in hoofdvorm, afwisseling in positie, variatie in materiaal, kleur en rooilijn, eenheid in Meerstaddetail, de villa's hebben een individueel karakter en vormen met aan- en bijgebouwen een ensemble.

Kavels Rieteilanden

De eilanden krijgen een zo natuurlijk mogelijk aanzien, met brede rietkragen op de koppen. Voor de bebouwing wordt ingezet op rieten daken, zodat de natuurlijke uitstraling van de eilanden wordt versterkt. Voor de bebouwing is de balans tussen eenheid en variatie als volgt voorzien: eenheid in hoofdvorm, afwisseling in positie, hoofd- en bijbebouwing vormt een architectonisch ensemble.

Waterwoningen

De vormgeving, materialisatie en kleur van de waterwoningen moeten worden afgestemd op de natuurlijke situatie tussen rietkragen en de uitstraling van de Rieteilanden. Ook voor de waterwoningen is er gestreefd naar zo veel mogelijk vormgevingsvrijheid. De balans tussen eenheid en variatie is als volgt voorzien: eenheid in volume, de keuze van kapvorm is vrij op maximaal 5 meter ten opzichte van de waterlijn, eenheid in materiaal en kleur door beperkte keuze. De waterwoningen moeten samen een duidelijke familie van afwisselende woningen zijn, met variatie in terras, kapvorm, materiaal, kleur en verbijzonderingen op detailniveau.

Eilandspecial

De *Eilandspecial* moet een bijzondere architectonische opzet krijgen. De *special* wordt of een bijzondere clustering van losse wooneenheden, of de woningen worden samengevoegd tot één blok. De architectuur moet een relatie aangaan met de speciale ligging van het eiland.

Criteria Meeroevers I

Waterfront

- De bebouwing van de clusters dient een grote mate van eenheid te vertonen;
- de bebouwing moet een ingetogen dorpse uitstraling te krijgen, met voldoende afwisseling tussen bebouwing onderling;
- het waterfront vertoont variatie in kavelbreedte, bebouwingshoogte en ruimte tussen de bebouwing. De waterfrontwoning heeft de volgende kenmerken:
- eenheid in hoofdvorm: twee lagen met een dwarskap;
- eenheid in materiaal en kleur: alle woningen rode bakstenen gevels en matte rood-oranje of antraciete keramische dakpannen;
- eenheid door toepassing van het Meerstaddetail;
- variatie in breedte en hoogte van de woning;
- subtiele variatie in de plaatsing van de gevelopeningen;
- subtiele variaties in geveltoevoegingen;
- eenheid in de inrichting van de voorzone (met uitzonderingen de twee onder een kap-woningen);
- per cluster dient een *special* toegepast te worden.

Meeroeverslaan

- De bebouwing van de clusters dient een grote mate van eenheid te vertonen;
- de bebouwing kan een eenvoudige opzet krijgen, waarbij rijwoningen met langskappen blokken van verschillende afmetingen kunnen vormen;
- de bebouwing heeft twee bouwlagen met een kap;

- een blok bestaande uit meerder rijwoningen dient als één Meerstadwoningen te worden vormgegeven;
- materiaal gevel: rode baksteen, wit gekeimde steen, wit metselwerk van minstens vergelijkbare kwaliteit, of witte houten planken, zwarte baksteen, zwart gekeimde steen of zwarte houten planken;
- materiaal kap: rood-oranje of antraciete keramische dakpannen, of rietbedekking.
- per blok dient een andere gevelkleur en/of -materiaal gekozen te worden;
- blokken verschillen onderling van elkaar door subtiele variaties in de plaatsing van gevelopeningen en toevoegingen;

Groene radiaal

- Bebouwing dient in materiaal, kleur en vormgeving als overgang tussen de rode baksteenarchitectuur van het waterfront en de afwisselende materialen en kleuren van de laanwoningen.
- de bebouwing heeft twee bouwlagen met een kap, de voordeur op de groene radiaal gericht;

Woldmeerweg

- Bebouwing dient in materiaal, kleur en vormgeving als overgang tussen de rode baksteenarchitectuur van het waterfront en de afwisselende materialen en kleuren van de laanwoningen.
- de bebouwing heeft twee bouwlagen met een kap, de voordeur op de Woldweg gericht;

Dwarsstraatjes

- Bebouwing dient een duidelijk relatie met de openbare ruimte aan te gaan, als begeleiding van het zicht op het Woldmeer en als versterking van het intieme karakter;
- bebouwing dient in materiaal, kleur en vormgeving als overgang tussen de rode baksteenarchitectuur van het waterfront en de afwisselende materialen en kleuren van de laanwoningen.
- de bebouwing heeft twee bouwlagen met een kap, de voordeur aan de dwarsstraatjes.

Kwelvaart

- Voor de gevels van hoofd- en bijgebouwen dient één kleur te worden gekozen: zwart, wit of baksteenrood;
- gevelmateriaal: planken, baksteen, gekeimd metselwerk of stucwerk;
- dakvlakken: rood-oranje of antraciete keramisch dakpan, of rietbedekking.
- iedere woning moet een eigen karakter hebben;
- het beoogde karakter van de woning moet consequent en overtuigend worden doorgevoerd en uitgewerkt;
- de vormgeving van hoofd- en bijgebouwen moet op elkaar afgestemd zijn.

Rioteilanden

- De bebouwing van de Rioteilanden dient in harmonie met de natuurlijke omgeving van water en rietkragen te worden vormgegeven;
- bebouwing heeft een langs- of dwarskap met een helling van 50 graden of steiler;
- hoofdgebouw: nokhoogte maximaal 10 meter, goothoogte maximaal 3,5 meter;
- bijgebouw: nokhoogte maximaal 6 meter, goothoogte maximaal 3,5 meter;
- de dakvlakken moeten met riet bedekt worden;
- een alternatief voor de dakbedekking zijn matte, antraciete keramische pannen, in combinatie met een beperkte keuze in materiaal- en kleurgebruik van de gevels;
- de vormgeving van hoofd- en bijgebouwen moet op elkaar afgestemd zijn.

Waterwoningen

- Woning, parkeerplaats, steiger en terras vormen een integrale ontwerp-opgave;
- de vormgeving van de woningen moet afgestemd zijn op de natuurlijke context tussen de rietkragen, op de vormgeving van de woningen onderling en op de woningen van de eilanden;
- de waterwoningen dienen als een volume te worden vormgegeven;
- de kapvorm is vrij;
- de dakhoogte bedraagt maximaal 5 meter ten opzichte van de waterlijn;
- een dakterras op de onderverdeling is toegestaan;

- de berging is maximaal 2,5 meter hoog en heeft een mossedum-dak of een licht hellend dak van antraciete bitumen;
- gevels moeten worden uitgevoerd in houten planken of plaatmateriaal van vergelijkbare kwaliteit;
- grote vlakke beplatingsmaterialen zijn niet toegestaan;
- de kleur van de gevel dient beperkt te worden tot de aardkleuren; grijs in de middentonen kan, maar dan altijd in combinatie met een kleur;
- de woningen moeten met een mossedum-dak of met een dak van antraciete bitumen worden uitgevoerd;
- kozijnen zijn wit, een grijstint of worden uitgevoerd in de kleur van de gevel;
- de vormgeving van de berging sluit op de betreffende waterwoning, of alle bergingen worden op vergelijkbare wijze vormgegeven;
- de waterwoningen moeten familie van elkaar zijn, maar eveneens subtiel van elkaar verschillen, door variatie in grootte van het terras, de vorm van het dak, door variatie in kleur en materiaal en door verbijzonderingen op detailniveau.

Beeldkwaliteitsplan

7B. Meeroevers II/a

Het beeldkwaliteitsplan van Meeroevers II/a bouwt voort op het beeldkwaliteitsplan Meeroevers I. De stedenbouwkundige en architectonische kenmerken van de Meeroeverslaan zijn conform Meeroevers I. De stedenbouwkundige en architectonische kenmerken voor de kavels langs de Kwelvaart zijn conform Meeroevers I, met als verschil dat er ook twee onder één-kapwoningen mogelijk zijn. Ook voor de kavels aan het waterfront geldt dat de kenmerken zijn zoals omschreven in Meeroevers I. De Groene Radialen zijn conform de omschrijving van de Groene Radiaal van Meeroevers I. De woningen op het Talingeneiland zijn conform de woningen op de Rieteilanden, met als verschil dat er aan de zijde van de Driemerenweg twee onder één-kapwoningen mogelijk zijn.

Architectonische kenmerken

De Overtuinen

De kenmerken voor de kavels aan de overtuinen zijn grotendeels dezelfde als die voor de kavels langs de Kwelvaart. Opritten en parkeerplaatsen bevinden aan de achterzijde van de woningen, zodat het groene karakter van de overtuinen gehandhaafd wordt. De woningen hebben een dwars- of langskap en vertonen eenheid in het Meerstaddetail. De balans tussen eenheid en variatie is als volgt: gelijke hoofdvorm, met variatie in materiaal en kleur, in langs- en dwarskappen en in afstand van de voorgevel tot de Meeroeverslaan. Rijwoningen kunnen een eenvoudige opzet krijgen met hier en daar een verbijzondering.

Criteria Meeroevers II/a

Kwelvaart (aanvullend ten opzichte van Meeroevers I)

- Aan de voorzijde van de woning mag een veranda worden toegevoegd;
- de veranda dient in het totale woningontwerp te worden geïntegreerd;
- de diepte van de veranda is maximaal 3 meter en mag tot 1 meter uit de kavelgrens worden gebouwd;
- veranda's zijn van hout, hebben een open karakter (geen verticale beplanting) en zijn wit, grijs of de kleur van de gevel.

De Overtuinen (Meeroeverslaan)

- De woningen moeten een dwarskap hebben van 50 graden of steiler, of een langskap van 40 graden of steiler;
- hoofdgebouw: nokhoogte maximaal 13 meter, goothoogte maximaal 7 meter;
- bijgebouw: nokhoogte maximaal 6 meter, goothoogte maximaal 3,5 meter;
- toepassing van het Meerstaddetail;
- kleur gevel: zwart, wit of baksteenrood;
- materiaal gevel: planken, baksteen, gekeimd metselwerk of stucwerk;
- materiaal kap: rood-oranje of antraciete keramische dakpannen, of rietbedekking.
- rijwoningen kunnen een eenvoudige opzet krijgen, met hier en daar een verbijzondering;
- aan de voorzijde van de woning mag een veranda worden toegevoegd;
- de veranda dient in het totale woningontwerp te worden geïntegreerd;
- bij drie of meer aaneen gebouwde woningen worden alle woningen voorzien van een veranda;
- de diepte van de veranda is maximaal 3 meter en mag tot 1 meter uit de kavelgrens worden gebouwd;
- veranda's zijn van hout, hebben een open karakter (geen verticale beplanting) en zijn wit, grijs of de kleur van de gevel.

Waterfront (aanvullend ten opzichte van Meeroevers I)

- Dwarskap van 50 graden of steiler;
- hoofdgebouw: nokhoogte maximaal 13 meter, goothoogte 7 meter;
- bijgebouw: nokhoogte maximaal 6 meter, goothoogte 3,5 meter.

Beeldkwaliteitsplan

7C. Meeroevers II/b vlek 14

Ook het beeldkwaliteitsplan van Meeroevers II/b vlek 14 bouwt voort op het eerste beeldkwaliteitsplan van Meerstad, Meeroevers I. Vlek 14 ligt achter de woningen langs de Kwelvaart uit Meeroevers I, tussen de Kwelvaart en het historisch lint van de Hoofdweg. De bebouwing moet kortom goed worden afgestemd op de kwaliteit van de ruimtelijke context.

Stedenbouwkundige kenmerken

Het lint kenmerkt zich door laanbepplanting met verdichtingen verspreid over lint, bestaande uit bosjes, bossingels en solitaire bomen en bomengroepen op erven. De relatie tussen bebouwing en landschap uit zich in het contrast tussen de beslotenheid van het lint en de weidsheid van het achterliggende landschap. De bebouwing verspringt ten opzichte van de weg en is vaak schuin geplaatst, conform de oorspronkelijke karakteristieke waaivormige verkavelingsstructuur van het landschap.

Architectonische kenmerken

De bebouwing is gevarieerd in maatvoering en typologie, van boerderijen, arbeiderswoningen tot herenhuizen. De bebouwing heeft overwegend een bouwlaag met kap - ook de vorm van de kapper varieert. Ook het lint kan in de toekomst geleidelijk transformeren, waarbij het vertrekpunt is dat de ontwikkeling zich geleidelijk en niet seriematig voltrekt. Bebouwing moet een individueel karakter hebben, met respect voor het karakter van het lint.

Aan de hoven

De nieuwe woonbuurten liggen achter hagen, waardoor een intieme, geborgen woonsfeer ontstaat. De kavels volgen de structuur van het lint, zodat een zorgvuldige landschappelijke inpassing ontstaat. Er zijn zo'n 20 kavels rond twee hoven georganiseerd. De hoven vormen kleine groene buurten met een eigen karakter. Het landschappelijk karakter wordt versterkt door een afwisseling van woningen met langs- en dwarskappen in een verspringende rooilijn. De bebouwing wordt geïnspireerd op het Groninger boerderijen-type, met het hoofdgebouw inclusief alle aanbouwen onder één kap. Vormtaal, kleur en materiaalgebruik van het hoofdgebouw en de bijgebouwen zijn gelijk. Een goede balans tussen samenhang en diversiteit is van groot belang. De balans tussen eenheid en variatie is als volgt: eenheid in hoofdvorm, toepassing van het Meerstaddetail, individuele expressie van de woningen, variatie in natuurlijke materialen en kleuren.

Langs de erven

De kavels langs 'de erven' vormen de overgang van het lint en de Kwelvaart. Aan de zijde van de hoven hebben de kavels een beschermt karakter, aan de achterzijde is er vrij uitzicht op de Kwelvaart. De bebouwing sluit aan bij het landelijke karakter van het lint en de Kwelvaart, is vrijstaand of half-vrijstaand, verspringt ten opzichte van elkaar maar heeft een gelijke hoofdvorm met zadeldak. Het individuele karakter van de woningen wordt versterkt door verbijzonderingen. De regelgeving voor de bebouwing is beperkt. Een goede balans tussen samenhang en diversiteit is van belang; de balans is als volgt: eenheid in hoofdvorm, eenheid door Meerstaddetail, individuele expressie van de woningen, ruime keuze in materiaal en kleurgebruik.

Criteria Meeroevers II/b vlek 14

Aan de hoven

- Dwarskap van 50 graden of steiler, of een langskap van 40 graden of steiler;
- hoofdgebouw: nokhoogte maximaal 11 meter, goothoogte maximaal 5 meter;
- bijgebouw: nokhoogte maximaal 6 meter, goothoogte maximaal 3,5 meter;
- hoofdgebouw en aanbouwen moeten worden geplaatst onder hetzelfde dakvlak, een extensie van het dakvlak of een eigen dak met gelijke kapvorm en materialisatie als het hoofdgebouw;
- voor alle gevels moet één van de volgende materialen worden gekozen: houten planken, baksteen, gekeimd metselwerk of stucwerk;
- rode of grijs-bruine aardtinten zijn toegestaan;
- voor alle daken moet één van de volgende materialen worden gekozen: matte rood-oranje of antraciete gebakken dakpannen, of een natuurlijke rietbedekking;

- aan de voorzijde van de woning mag een veranda worden toegevoegd;
- de veranda dient in het totale woningontwerp te worden geïntegreerd;
- bij drie of meer aaneen gebouwde woningen worden alle woningen voorzien van een veranda;
- de diepte van de veranda is maximaal 3 meter en mag tot 1 meter uit de kavelgrens worden gebouwd;
- veranda's zijn van hout, hebben een open karakter (geen verticale beplanting) en zijn wit, grijs, de kleur van de gevel, of de tint van het materiaal zelf.

Langs de erven

- Dwarskap van 50 graden of steiler, of een langskap van 40 graden of steiler;
- hoofdgebouw: nokhoogte maximaal 13 meter, goothoogte maximaal 7 meter;
- bijgebouw: nokhoogte maximaal 6 meter, goothoogte maximaal 3,5 meter;
- voor alle gevels moet één van de volgende materialen worden gekozen: houten planken, baksteen, gekeimd metselwerk of stucwerk;
- rode of grijs-bruine aardtinten zijn toegestaan;
- voor alle daken moet één van de volgende materialen worden gekozen: matte rood-oranje of antraciete gebakken dakpannen, of een natuurlijke rietbedekking;
- aan de voorzijde van de woning mag een veranda worden toegevoegd;
- de veranda dient in het totale woningontwerp te worden geïntegreerd;
- bij drie of meer aaneen gebouwde woningen worden alle woningen voorzien van een veranda;
- de diepte van de veranda is maximaal 3 meter en mag tot 1 meter uit de kavelgrens worden gebouwd;
- veranda's zijn van hout, hebben een open karakter (geen verticale beplanting) en zijn wit, grijs, de kleur van de gevel, of de tint van het materiaal zelf.

Beeldkwaliteitsplan 7D. Meeroevers II/b vlek 15 & 16

Het beeldkwaliteitsplan Meeroevers II/b vlek 15 & 16 bouwt voort op die van Meeroevers II/b vlek 14. De locatie ligt tussen het historisch lint van de Hoofdweg en de Kwelvaart, aan 'Langs de erven'. Vlek 15 & 16 liggen kortom eveneens op de overgang van het historisch lint en het nieuwe woongebied Meeroevers. Langs de erven volgt de karakteristiek van de dorpslinten, met grote basiskavels, een gemengd en informeel woonmilieu en een grote variatie in bebouwing. Er kunnen rijwoningen (op twee vaste plekken), vrijstaande of half-vrijstaande woningen worden gebouwd.

Architectonische kenmerken

Langs de erven

Langs de erven heeft een intieme, geborgen woonsfeer. De context zorgt voor een groen, landelijk karakter. Het uitgangspunt voor de bebouwing is een diversiteit aan woningtypologieën op grote groene kavels. Een aantal algemene criteria van de Meerstadwoning is niet van toepassing: eenheid in hoofdvorm wat betreft dakhelling en eenheid in materiaal en kleur. Vanwege de groene inrichting van de kavels kan de regelgeving voor de bebouwing beperkt blijven. Een goede balans tussen samenhang en diversiteit is van belang. Langs de erven moet een aangename afwisseling van woningen met een gelijke hoofdvorm maar met variatie in uitwerking en detaillering. Er is eenheid in het Meerstaddetail, de individuele expressie van de woning verdient aandacht en de woningen kunnen worden uitgevoerd in natuurlijke materialen en tinten.

Criteria Meeroevers II/b vlek 15 & 16

Langs de erven

- Dwarskap van 30 graden of steiler, of een langskap van 40 graden of steiler;
- hoofdgebouw: nokhoogte maximaal 13 meter, goothoogte maximaal 6 meter;
- bijgebouw: nokhoogte maximaal 7 meter, goothoogte maximaal 4,5 meter;
- bijgebouw minder dan 3 meter uit de zijdelingse erfgrans: nokhoogte maximaal 6 meter, goothoogte maximaal 3 meter;
- het Meerstaddetail in alle naar de weg gekeerde gevels;
- voor de gevels moet een keuze worden gemaakt uit een of een combinatie van de volgende materialen: baksteen, gekeimd metselwerk, stucwerk of planken;
- rode, grijze en bruine aardetinten zijn toegestaan, net als witte tinten; hout- keim- of stucwerk mag ook in wit worden uitgevoerd;
- voor daken moet een keuze worden gemaakt uit een van de volgende materialen: matte rood-oranje of antraciete gebakken dakpannen, of een natuurlijke rietbedekking.

Beeldkwaliteitsplan 7E. Meeroevers III vlek 17, 18 & 19

Het beeldkwaliteitsplan van Meeroevers III bouwt voort op die van Meeroevers I en II. Vlek 17 volgt daarbij de principes van het Talingeneiland en de Rieteilanden, met als verschil dat een langskap minimaal 30 graden moet zijn en een dwarskap minimaal 50 graden. De waterfrontkavels volgen daarbij de criteria van de waterfrontkavels van Meeroevers II, met een aantal kleine variaties. De kavels aan het Penningkruid en de Oude Merenweg van vlek 18 volgen daarbij de principes van de Overtuinen van Meeroevers II/a, met als verschil dat een langskap minimaal 30 graden moet zijn. De kavels van Vederkruid volgen in grote lijnen die van Langs de erven, met enkele verschillen.

Criteria Meeroevers III vlek 17, 18 & 19

Waterfrontkavels vlek 18 (aanvullend ten opzichte van Meeroevers II/a)

- Vanaf het punt dat het profiel breder wordt, kunnen de gevels van de woning zwart, wit, baksteenrood en bruin-grijs worden uitgevoerd;
- de gevels kunnen worden uitgevoerd in planken, baksteen, gekeimd metselwerk of stucwerk.

Vederkruid en Oude Merenweg vlek 19

- Dwarskap van 50 graden of steiler, of een langskap van 30 graden of steiler;
- hoofdgebouw: nokhoogte maximaal 13 meter, goothoogte maximaal 7 meter;
- bijgebouw: nokhoogte maximaal 6 meter, goothoogte maximaal 3,5 meter;
- bijgebouw minder dan 2 meter uit de zijdelingse erfgrens: nokhoogte maximaal 6 meter, goothoogte maximaal 3 meter;
- aan de voorzijde van de woning mag een veranda worden toegevoegd;
- de veranda dient in het totale woningontwerp te worden geïntegreerd;
- bij twee of meer aaneen gebouwde woningen worden alle woningen voorzien van een veranda;
- de diepte van de veranda is maximaal 3 meter en mag tot 2 meter uit de kavelgrens worden gebouwd;
- veranda's zijn van hout, hebben een open karakter (geen verticale beplanting) en zijn wit, grijs of de kleur van de gevel;
- het Meerstaddetail in alle naar de weg gekeerde gevels;
- voor de gevels moet een keuze worden gemaakt uit een of een combinatie van de volgende materialen: baksteen, gekeimd metselwerk, stucwerk of planken;
- rode, grijze, bruine of witte tinten zijn toegestaan;
- voor alle daken moet één van de volgende materialen worden gekozen: matte rood-oranje of antraciete gebakken dakpannen, of een natuurlijke rietbedekking.

Beeldkwaliteitsplan

7F. Tersluis

Tersluis is het tweede deel, naast Meeroevers, in de ontwikkeling van Meerstad en biedt een veelzijdig aanbod van wonen in de natuur: van een rijwoning in een dorpse omgeving tot een waterwoning met weids uitzicht. Het beeldkwaliteitsplan Tersluis is gebaseerd op het Stedenbouwkundig Ontwerp Tersluis.

Stedenbouwkundige kenmerken

De kwaliteit van het nieuw aan te leggen landschap wordt de buurt ingetrokken door middel van groene lanen, de vaart en de wierde. De openbare ruimtes in de buurt zijn kleinschalig, iedere straat heeft een eigen karakter en er is contrast tussen geknikte en lange lijnen. Binnen Tersluis komen geen expliciete buurten; het is een samenhangende buurt waarin de woonsferen in elkaar overvloeien. De groene openbare ruimte is de drager.

Er zijn drie woonsferen: groen wonen langs de landschappelijke lijst aan de noordzijde, water-wonen op de eilanden en langs de vaart, alsmede dorps wonen in het hart van de wijk. De bebouwing krijgt een dorpse en informele uitstraling, waarbij gestuurd wordt op variatie in typen en eenheid in de bruin-rode baksteen.

Architectonische kenmerken

In Tersluis wordt een duidelijk herkenbaar karakter voor de gehele wijk nagestreefd. Er zijn daarom twee beeldbepalende regels voor de gehele wijk opgesteld: de materiaalkeuze is beperkt en voortuinen zijn diep en voorzien van een haag. Tersluis is een samenhangende wijk, waar variatie ontstaat omdat op sommige cruciale plekken en bij sommige profielen specifieke regels gelden. De balans tussen variatie en eenheid komt naast de twee basisregels tot uiting in: variatie in hoofdvorm, verschillen in kaprichting, verschillen in nok- en goothoogte, variatie in geveldetailering, verschillen in gevelindeling en subtiele verschillen in geveltoevoegingen. Een kakofonie van stijlen moet worden voorkomen, net als te veel monotonie door herhaling in woningtype, stijl of gevelindeling. Het straatbeeld wordt verder verlevendigd door afwisseling in woningtypen en -schakelingen, rooilijn-verspringingen en verschillen in kapvorm. Op een aantal plekken is meer eenheid en ensemble-werking van belang: bij de 'dijkwoningen', de 'wierde' en 'rond de sluis en haven'.

Tersluis kwaliteit algemeen

- De algemene criteria van het beeldkwaliteitsplan Tersluis volgen de Algemene Groninger Criteria, met als aanvulling dat de vormgeving en detaillering oorspronkelijk, tijdloos en niet modieus is;
- het straatbeeld wordt bepaald door een combinatie van vrijstaande woningen en korte rijen van 2-5 woningen;
- voorgevels verspringen ten minste 0,5 meter van elkaar;
- woningen staan parallel aan of haaks op de kavelrichting;
- de woning heeft een eenvoudige en heldere hoofdvorm en bestaat in de basis uit een rechthoekig volume met een plat dak of zadeldak;
- minsten de helft van de woningen heeft een dwarskap;
- bij een dwarskap is de helling ten minste 50 graden, bij een langskap ten minste 30 graden;
- goothoogte plat dak: maximaal 7 meter; goothoogte extra etage (maximaal 60% van hoofdvolume): maximaal 10,5 meter;
- bij dakterrassen is de borstwering van hetzelfde materiaal als de gevel;
- bijgebouw: nokhoogte 6 meter, goothoogte 3,5 meter;
- hoofd- en bijgebouwen vormen een architectonische ensemble;
- gevels worden opgetrokken in baksteen;
- het kleurgebruik is warm en terughoudend: aardkleuren;
- de gevel is rijk door subtiele kleurverschillen in de steenmix (niet bont), bijzondere steenformaten, metselverbanden of diep liggend voegwerk;
- de voeg is donkergrijs of de kleur van de steen;
- gevelopeningen, dakranden en andere geveldetails zijn wit of antraciet;
- zadeldaken zijn uitgevoerd in antraciete keramische dakpannen (geen hoogglans) of leisteen;
- zonnepanelen worden zorgvuldig geïntegreerd, bij platte daken zijn de panelen niet zichtbaar;
- materiaalgebruik, kleur en detaillering van hoofd- en bijgebouwen zijn goed op elkaar afgestemd.

Terluiskwaliteit specifiek

Groen wonen - breder materiaalpakket

- Er gelden ruimere regels voor het materiaalgebruik;
- gevels mogen naast baksteen ook in hout worden uitgevoerd (met uitzondering van de woningen langs de Duurswoldlaan);
- het hout heeft de natuurlijke kleur.

Dijkwoningen - gericht op het kanaal

Naast de criteria van 'Groen wonen' gelden hier de volgende criteria:

- de dijkwoningen hebben een 'dubbele' voorkant;
- het terras aan de dijkzijde heeft een geïntegreerde erfafscheiding, afgestemd op de woning;
- de vertrekken aan de dijkzijde liggen hoger dan het dijkniveau, zodat een hoge erfafscheiding achterwege kan blijven;
- de woning heeft een compact volume, zodat ruimte rondom kan worden vrijgehouden voor groen;
- alle woningen hebben een zadeldak;
- hoofdgebouw: nokhoogte 15 meter, goothoogte 9 meter;
- beide rijen dijkwoningen worden zorgvuldig vormgegeven ensembles, de detaillering is strak en minimaal, zonder goot (of met verholten goot).

De wierde - ensemble

Naast de criteria van 'Groen wonen' gelden hier de volgende criteria:

- de voorgevel van de woningen ligt aan de waterzijde;
- op de wierde staan woningen die duidelijk een ensemble vormen, woningen manifesteren zich als een familie;
- de detaillering is strak en minimaal, zonder goot (of met verholten goot).

Langs de Duurswoldlaan - extra gevelplastic en individualiteit

- Extra expressie en plastic in de voorgevel (erkers, extra diep verspringende rooilijnen, terugspringen van de bovenste etage, terug gelegen entree);
- extra aandacht voor individualiteit door per woning subtiel verschil te maken in geveltoevoegingen, gevelindeling en -detaillering.

Langs meer en vaarverbinding - kappen en individualiteit

- Alle woningen hebben een zadeldak;
- de nadruk ligt op de herkenbaarheid van de individuele woning, subtiel verschillen kunnen worden gezocht in verspringing van de voorgevel, geveltoevoegingen, gevelindeling en detaillering.

Rond de haven en sluis - kabelgrens is de rooilijn

Naast de criteria van 'Langs meer en vaarverbinding' gelden hier de volgende criteria:

- de woningen langs de sluis worden tegen elkaar aan gebouwd, eventueel met stegen;
- woningen staan met de woning direct op de erfgrans, of maximaal 1 meter terug in het geval van een Delftse stoep of een in de architectuur geïntegreerd terras;
- voor een aaneengesloten gevelbeeld mogen woningen langs de sluis ook tot op de zij-erfgrans worden gebouwd;
- woningen hebben een duidelijke oriëntatie op de publieke ruimte;
- een zorgvuldige ontworpen overgang tussen openbaar en privé is essentieel;
- hoofdgebouw: nokhoogte maximaal 14 meter, goothoogte maximaal 8 meter.

Eilandwonen - breder materiaalpalet gevel en dak

- Rieten kappen zijn toegestaan;
- gevels mogen worden opgetrokken in hout, met de natuurlijke kleur ervan;
- hoofdgebouw: nokhoogte maximaal 10 meter, goothoogte 3,5 meter;
- woningen met een plat dak mogen geen derde laag worden toegevoegd;

Drijvende woningen

- De drijvende woningen hebben een stoere en eigentijdse uitstraling en hebben een plat dak (behalve de betonnen bak waarop de woning drijft);
- gevels zijn van hout, in de natuurlijke kleur ervan;
- de woningen bestaan uit twee lagen waarvan de onderste voor de helft onder water;
- de maximale hoogte vanaf de waterlijn is 5 meter;
- op de koppen van de schiereilanden mag de woning drie lagen zijn, waarvan de bovenste laag maximaal 60% van de woning beslaat, met een maximale hoogte van 8 meter vanaf de waterlijn;
- de derde laag bestaat voor een lange en een korte gevel voor 70% uit glas;
- de buitenruimte is geïntegreerd in de architectuur;
- aan de waterzijde is mogelijk om een terras in het water aan te leggen, gelijk aan de lengte van de gevel; maximaal 3 meter diep, maximaal 18 m²; op de koppen van de schiereilanden is het terras maximaal 5 meter diep en 25 m²;
- het drijvende terras past bij de architectuur van de waterwoning, heeft geen opbouw, een eventuele railing is transparant;
- alle functies op de kade zijn in een compacte berging ondergebracht;
- deze bergingen zijn zo veel mogelijk geschakeld met de burens, hebben een plat dak en hetzelfde gevelmateriaal als de woning.

Appartementen

- Voor de appartementengebouwen gelden dezelfde regels als de grondgebonden woningen;
- de verschijningsvorm van de appartementengebouwen sluit aan bij het dorpse karakter, kleinschalig en zorgvuldig gedetailleerd;
- de plint zorgt voor levendigheid; de lobby bevindt zich aan de straatzijde en woningen op de begane grond hebben een entree aan de straat;
- hoofdgebouw zadeldak: nokhoogte maximaal 17 meter, goothoogte 11 meter;
- hoofdgebouw plat dak: maximaal 11 meter;
- borstwering voor dakterrassen zijn conform de gevels;
- er gelden afwijkende regels voor de hoofdvorm: bij toepassing van een zadeldak worden per appartementengebouw meerder dwarskappen toegepast; bij een plat dak zorgen *set-backs* voor een kleinschalig beeld; bij een derde bouwlaag met plak dak moet deze minimaal een meter terug liggen ten opzichte van de gevel eronder;

Specials

- Specials bestaan uit hoogwaardige en onderscheidende architectuur die bijzonder bijdragen aan de verlevendiging van het straatbeeld;
- ze gaan een relatie aan met de omgeving, zijn dienend, in plaats van dat ze aandacht trekken;
- ze maken een plek door een onderscheidende vorm, een sterke gerichtheid op de context of een extra groen karakter;
- er wordt gekozen voor architecten die onderscheidende architectuur maken en bijzonder gevoel hebben voor de stedenbouwkundige context;
- er wordt geprobeerd 4 specials te maken:
 1. Begin Duurswoldlaan: een woning met groene oase op dak of wintertuin; de gevel mag gedeeltelijk of geheel uit glas worden opgetrokken;
 2. levendige gebouwen aan de haven: een appartementengebouw met beeldbepalende balkons, grondgebonden woningen met een groot beeldbepalend raam;
 3. op de kruising in het hart van de wijk: een torengebouw dat fungeert als herkenningspunt;
 4. op de hoek Duurswoldlaan met de sluis: een levendig pand met overhoeks transparante gevel;

Deel 4. De versnelling: sneltoets-criteria

1. Dakkapellen
2. Dakopbouwen en afscheidingen rond dakterrassen
3. Dakramen en andere daglicht-voorzieningen in een dak
4. Zonnepanelen en –collectoren
5. Overige technische installaties
6. Kozijn- en gevelwijzigingen
7. Zonweringen
8. Rolhekken, luiken en rolluiken
9. Erf- en perceelafscheidings
10. Reclame (naar reclamenota)

Veel aanvragen betreffen kleine veranderingen of toevoegingen aan de bestaande bebouwing. Om er voor te zorgen dat deze ingrepen gemakkelijk kunnen worden afgehandeld *zonder* dat de kwaliteit van de bebouwing en het straatbeeld substantieel verandert, heeft de gemeente voor de meest voorkomende *kleine* bouwplannen een reeks specifieke regels opgesteld. Zeker in beschermde stadsgezichten of in wijken waar de bebouwing uniform is, blijft het immers van belang dat ook kleine ingrepen een bescheiden karakter hebben en het straatbeeld niet overmatig beïnvloeden.

De regels vormen als het ware ‘marges’: binnen deze marges kunnen aanvragen *in elk geval* voldoen aan redelijke eisen van welstand. Dat betekent dus niet dat aanvragen die *niet* aan de specifieke regels voldoen, per definitie niet aan redelijke eisen van welstand voldoen. Het is precies andersom: de regels zijn juist geformuleerd, om aanvragen die er binnen passen en die dus *automatisch* aan redelijke eisen van welstand voldoen, snel te kunnen afhandelen. De basisregels noemen we daarom ‘sneltoets-criteria’: het is geen verplichting om aan de criteria te voldoen, ze vormen daarentegen *hulpmiddelen* die aangeven in welke gevallen bouwwerken, op basis van het welstandsbeleid, geen bezwaar opleveren. Voor bouwwerken die niet aan de sneltoets-criteria voldoen geldt de legenda van de stad als hulpmiddel om aan het welstandsbeleid te voldoen.

De sneltoets-criteria richten zich op wijzigingen die een *bescheiden* en *ondergeschikte* invloed hebben op het uiterlijk van zowel bouwwerk als straatbeeld. Het gaat kortom om ingrepen die passen bij de oorspronkelijke uitstraling van een bouwwerk en het straatbeeld. Volgens de sneltoets-criteria moeten kleine bouwplannen en ingrepen aansluiten bij wat er al in de omgeving staat. De criteria bestaan daarom uit zo concreet mogelijk geformuleerde eisen, die iets zeggen over afmetingen en positie, maar ook over materiaalgebruik en detaillering.

Omdat aanvragen volgens de sneltoets-criteria altijd moeten passen bij de context waarin ze worden gerealiseerd, wordt een deel van de criteria beïnvloedt door de plek waar de ingreep plaatsvindt. Voor de meeste ingrepen waarvoor sneltoets-criteria zijn opgesteld, geldt dat het *aantal*, de *positie*, de *maatvoering* en de *hoofdvorm* van algemene aard zijn en van toepassing zijn op de hele stad, terwijl de *vormgeving*, het *materiaal-*, *kleurgebruik* en de *detaillering* gericht zijn op de specifieke context waarin ze worden gerealiseerd.

Vergunningsvrij bouwen

Naast sneltoets-criteria zoals die door de gemeente Groningen voor de meest voorkomende kleine bouwwerken zijn opgesteld, is er inmiddels door de rijksoverheid een reeks criteria opgesteld voor kleine ingrepen die zonder vergunning mogen worden uitgevoerd. Binnen de wettelijke kaders waarin vergunningsvrij kan worden gebouwd, wordt veel ruimte geboden voor aanpassingen en toevoegingen. Voor dit type aanvragen zijn er daarom geen aanvullende sneltoets-criteria opgesteld. Bouwwerken die niet vergunningsvrij mogen worden gebouwd, zijn tenslotte al zo substantieel dat ze niet meer als ondergeschikt zijn te benoemen. Met andere woorden: de criteria voor vergunningsvrij bouwen vormen in die gevallen ook de sneltoets-criteria.

Voordat de sneltoets-criteria als hulpmiddel voor een aanvraag worden ingezet, is het dus verstandig om goed na te gaan wat er vergunningsvrij gebouwd mag worden. Daarnaast is het van belang om te beseffen dat ingrepen niet altijd vergunningsvrij zijn als een bouwwerk in een beschermd stadsgezicht staat. Vergunningsvrij bouwen kan bovendien nooit als er sprake is van een beschermd monument. Voor bouwwerken in het beschermd stadsgezicht vormen de sneltoets-criteria een goed vertrekpunt, zolang de ingreep bescheiden is en past bij de beschermde 'karakteristiek' van het stadsgezicht, die vaak wordt bepaald door de samenhang tussen de bebouwing, straten, pleinen en parken. De sneltoets-criteria staan in deze gebieden dus nooit op zichzelf: het beschermd stadsgezicht levert een zo specifieke omgeving voor de criteria, dat vooral die voor *vormgeving*, het *materiaal-*, *kleurgebruik* en de *detaillering* rechtstreeks worden beïnvloedt door de vaak hoge kwaliteit en kenmerkende karakteristiek van de bestaande architectuur. In beschermde stadsgezichten is het aansluiten op deze kwaliteit dus essentieel.

Voor monumenten geldt dat de sneltoets-criteria eveneens een goed vertrekpunt vormen, maar dat de aanvraag door de beschermde waarden van het monument, mogelijk niet op basis van de sneltoets-criteria positief kan worden beoordeeld. Het monumentale karakter van het bouwwerk beïnvloedt immers eveneens de sneltoets-criteria. Naast het welstandsbeleid wordt een monument altijd getoetst aan de Monumentenwet (in het geval van een rijksmonument) of de gemeentelijke erfgoed-verordening (in het geval van een gemeentelijk monument).

Precedentwerking

Omdat het bij de sneltoets-criteria gaat om kleine ingrepen die passen bij het bouwwerk, het straatbeeld en de omgeving, streeft de gemeente in principe naar een herhaling van gelijksoortige plannen, afgestemd op het karakter van de straat en de gebouwen. Een vergelijkbaar plan in de buurt, gebouwd op hetzelfde (type) pand, op basis van een positief welstandsadvies als onderdeel van de vergunning, vormt dan een *precedent* voor de aanvraag. Kortom, een bouwplan van de buren kan in dat geval worden overgenomen. Als aanvragen overeenkomen met precedenten in de omgeving, kan *in elk geval* worden voldaan aan redelijke eisen van welstand. Wel kan het zo zijn dat in het verleden vergunde precedenten, te veel afwijken van het huidige beleid (dat natuurlijk in de tussentijd kan zijn aangepast): in dat geval vormt de bestaande situatie geen precedent. Als uitgangspunt geldt dat aanvragen *in elk geval* voldoen aan redelijke eisen van welstand, als bouwwerken voldoen aan de criteria van de welstandsnota (zoals als vastgelegd in deel 2 t/m 5); als bouwwerk bij vervanging wat plaatsing en vormgeving betreft *identiek* is aan het oorspronkelijke bouwwerk; of als het bouwwerk wat vormgeving en context betreft identiek is aan een eerder op basis van het welstandsbeleid positief beoordeeld bouwwerk.

De sneltoets-criteria:

1. Dakkapellen

Onder dakkapellen verstaan we *bescheiden* uitbouwen in de kap: een raamkozijn in een schuin dakvlak, voorzien van een eigen dak en zijwanden, met dakvlak rondom. Vooral dakkapellen aan de voorzijde van de bebouwing zijn zeer bepalend voor het straatbeeld. Als uitgangspunt voor dakkapellen geldt dat deze terughoudend en ondergeschikt ten opzichte van het bestaande dakvlak moeten zijn. Er moet dus voldoende dakvlak *rondom* de dakkapel aanwezig zijn. De positie en maatvoering van de dakkapel is erg bepalend. Dakkapellen dienen zo veel mogelijk aan de onderzijde van het dakvlak te worden geplaatst. Ook moet de uitstraling en vormgeving van de dakkapel zo veel mogelijk aansluiten op de vormgeving van de bebouwing. Essentieel is kortom dat de dakkapel een *ondergeschikte toevoeging* aan het dakvlak is, dat de *vorm* en het *karakter* van het dakvlak blijven behouden.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

- Bij meerdere dakkapellen op hetzelfde dakvlak is de dakkapel regelmatig gerangschikt op een horizontale lijn;
- de dakkapel is voorzien van een plat dak;
- per woning, één dakkapel per dakvlak;
- gemeten vanaf de voet is de dakkapel niet hoger dan 1,5 meter;
- de dakkapel staat minimaal 0,5 meter en maximaal 1 meter uit de dakvoet (gemeten in het verticale vlak);
- de dakkapel blijft aan de bovenzijde minimaal 1 meter uit de daknok (gemeten in het verticale vlak);
- de dakkapel blijft aan de zijkanten minimaal 1 meter van de zijkanten van of de woning-scheidende wand of gevel (afstand gemeten aan de bovenzijde van de dakkapel);
- de breedte van de dakkapel is maximaal 30% van de breedte van het dakvlak, met een maximum van 2,5 meter (afstand gemeten tussen de woning-scheidende wanden of gevels);
- op zijdakvlakken (dwars op de straat) is de dakkapel:
 - meer dan 3 meter achter de voorgevelrooilijn geplaatst;
 - meer dan 1 meter binnen de achtergevelrooilijn geplaatst;
- op een zadeldak of lessenaarsdak met een helling van minder dan 30 graden wordt geen dakkapel geplaatst;
- op een mansardedak wordt de dakkapel in het onderste deel van het dakvlak geplaatst, waarbij de bovenaansluiting van het dakvlak op de knik van het dakvlak ligt.

Vormgeving, materiaal, kleur en detaillering

- Het voorvlak van de dakkapel is transparant: gevuld met doorzichtig glas;
- materiaalgebruik, kleur en de detaillering zijn afgestemd op het hoofdgebouw.

De sneltoets-criteria: 2. Dakopbouwen en afscheidingen rond dakterrassen

Dakopbouwen zijn toevoegingen op een plat dak of een kap. Een dakterras is een buitenruimte op het dak of voor en achter een dakopbouw, die wordt begrensd door een afscheiding. Vooral aan de voorzijde kunnen dakopbouwen en afscheidingen rond dakterrassen zeer bepalend zijn voor het straatbeeld. Als uitgangspunt voor dakopbouwen en terrasafscheidingsen geldt dat bouwwerken wat betreft positie, maatvoering, vormgeving en kleurstelling *terughoudend* ten opzichte van de bestaande bebouwing wordt uitgevoerd. De contouren en het silhouet van de oorspronkelijke bebouwing dienen zichtbaar te blijven; de dakopbouwen mogen de hoofdvorm van de bebouwing nooit gaan overheersen. Dakopbouwen op bouwwerken met platte daken zijn van grotere invloed op de contour dan dakopbouwen op een kap. Laatstgenoemde dakopbouwen vormen een onderdeel van 'het daklandschap' en de afstemming op het kleur- en materiaalgebruik van de kap is van groot belang. Dakopbouwen moeten kortom altijd als *terughoudende toevoegingen* worden gezien.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

- de sneltoets-criteria zijn niet van toepassing op hoekpanden, omdat hierbij ook de zij- en achtergevel van invloed zijn op het openbare gebied;
- de dakopbouw bestaat uit één bouwlaag en is plat afgedekt;
- één dakopbouw per woning;
- dakopbouwen worden niet in combinatie met een (bestaande) dakkapel uitgevoerd;
- de bestaande gootlijn of dakrand dient behouden te blijven;
- de dakopbouw ligt:
 - meer dan 2 meter terug ten opzichte van de dakrand van de voorgevel;
 - meer dan 1 meter terug ten opzichte van de dakrand van de achtergevel;
- de dakopbouw is aan de voor- en achterzijde transparant: gevuld met doorzichtig glas;
- dakopbouwen aan de achterzijde, op bouwwerken met een kap:
 - blijven aan de bovenzijde meer dan 1 meter onder de daknok (gemeten in het verticale vlak);
 - blijven aan de zijkanten meer dan 1 meter van de woning-scheidende wand (afstand gemeten aan de bovenzijde van de dakopbouw);
- de afscheiding rond een dakterras is niet hoger dan de minimale eis uit het Bouwbesluit
- de afscheiding rond een dakterras:
 - is minimaal 1 keer de hoogte van de afscheiding teruggeplaatst ten opzichte van de dakrand van de voor- en achtergevel;
 - is in het geval van een dakterras bovenop een plat dak, minimaal 1 keer de hoogte van de afscheiding teruggeplaatst ten opzichte van de zijgevels;
 - is transparant: dit kan een glazen afscheiding zijn, maar ook een hekwerk met dunne spijlen, zodat er zicht *door* het hekwerk mogelijk is.

Vormgeving, materiaal, kleur en detaillering

- Materiaalgebruik, kleur en detaillering van dakopbouwen op een bouwwerk met een plat dak zijn afgestemd op het hoofdgebouw;
- materiaalgebruik, kleur en detaillering van dakopbouwen op een bouwwerk met een kap zijn afgestemd op de kap;
- het kleurgebruik van de afscheiding is ingetogen en afgestemd op het hoofdgebouw.

De sneltoets-criteria:

3. Daglicht-voorzieningen in een dak

Onder 'daglicht-voorzieningen' verstaan we dakramen, daklichten, lichtstraten en andere daglicht-voorzieningen in een dakvlak. Als uitgangspunt voor daglicht-voorzieningen geldt dat de *hoofdvorm* van het dakvlak behouden dient te blijven en dat er voldoende dakvlak *rondom* de dakramen en andere daglicht-voorzieningen aanwezig moet blijven. De daglicht-voorzieningen moeten overtuigend aansluiten op de *vorm* en het *karakter* van het dakvlak, of, wanneer het bouwwerk onderdeel is van een groter bouwblok of ensemble, op het *straatbeeld* als geheel. Daglicht-voorzieningen moeten kortom zo veel mogelijk *onderdeel* van het dakvlak worden, *bescheiden* zijn in uitstraling en *terughoudend* worden uitgevoerd.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

- Bij meerdere dakramen op hetzelfde dakvlak zijn deze regelmatig gerangschikt op een horizontale lijn;
- het dakraam steekt niet meer dan 0,1 meter boven het dakvlak uit (dakkoepels en lichtstraten uitgezonderd);
- er is minimaal 1 meter dakvlak rondom daglicht-voorzieningen, (gemeten in het dakvlak; dit geldt ook voor de afstand tot dakkapellen en andere daglicht-voorzieningen);
- daglicht-voorzieningen zijn maximaal 1,5 meter uit de dakvoet (gemeten in het dakvlak);
- dakramen of andere daglicht-voorzieningen zijn maximaal 2 m².

Vormgeving, materiaal, kleur en detaillering

- Het kleurgebruik is afgestemd op het dakvlak.

De sneltoets-criteria: 4. Zonnepanelen en –collectoren

Zonnepanelen en –collectoren worden vrijwel altijd aangebracht op daken en zijn vaak zichtbaar vanuit de openbare ruimte. Ze zijn kortom medebepalend voor de uitstraling van een bouwwerk en het straatbeeld. Als uitgangspunt voor zonnepanelen geldt dat het bouwplan in vormgeving *aansluit* op de kenmerken van het bestaande hoofdgebouw en het karakter van de omgeving, dat ze als onderdeel van het dakvlak ‘wegvallen’ in de omgeving en zo weinig mogelijk aandacht vragen. Vooral in gebieden waarvan de architectuur een grote samenhang vertoont met de stedenbouwkundige opzet, de ruimtelijke ensembles en het straatbeeld, is een optimale afstemming van zonnepanelen op de dakvlakken van essentieel belang. De zonnepanelen van één woning beïnvloeden tenslotte een bouwblok of staat als geheel. De zonnepanelen moeten in maatvoering en kleurstelling *terughoudend* ten opzichte van de bestaande bebouwing worden uitgevoerd. Zonnepanelen dienen zo veel mogelijk aan de onderzijde van het dakvlak geplaatst te worden. Zonnepanelen moeten kortom zo veel mogelijk *onderdeel* van het dakvlak worden, passend bij de richting en vorm van het dakvlak. Omdat het bij zonnepanelen door de hoeveelheid ervan nauwelijks nog om *ondergeschikte* toevoegingen gaat, gelden de sneltoets-criteria enkel voor regelmatige en eenduidige dakvlakken. Bijzondere bebouwing met onregelmatige dakvlakken, stedenbouwkundig opvallend en voornamelijk gesitueerd en met een architectonisch ontwerp en vormgeving daarop afgestemd, verdienen extra ontwerp-aandacht en kunnen niet op basis van de sneltoets-criteria worden beoordeeld.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

- Bij meerdere zonnepanelen op hetzelfde bouwblok zijn deze regelmatig geordend in een rechthoekig blok zonder verspringingen;
- de zonnepanelen worden verticaal geplaatst en vanuit het midden aan de onderzijde van het dakvlak geordend;
- indien zonnepanelen niet één geheel vormen met de installatie, wordt de installatie aan de binnenzijde van het bouwwerk geplaatst;
- op een schuin dak:
 - worden zonnepanelen op een horizontale of in lijn met overige elementen op het dak geplaatst (afhankelijk van de karakteristiek van het dakvlak en het straatbeeld);
 - liggen zonnepanelen in of direct op het dakvlak;
 - is er minimaal 1 meter dakvlak aan de bovenzijde van de zonnepanelen;
 - is er minimaal 0,5 meter aan weerszijden van de zonnepanelen (dit geldt ook voor de afstand tot dakkapellen en daglicht-voorzieningen);
 - is er aan de onderzijde 0,5 meter tot de dakvoet;
 - is de hellingshoek van de zonnepanelen gelijk aan de hellingshoek van het dakvlak;
 - dwars op de straat (zijdakvlak), is er minimaal 0,5 meter dakvlak aan rondom de zonnepanelen (gemeten vanuit de noklengte);
 - dwars op de straat (zijdakvlak), worden de zonnepanelen vanaf de achterzijde geordend;
- op een plat dak:
 - is de afstand van de zonnepanelen tot de zijkanten van het dak minimaal 1,5 keer de hoogte van de panelen.
 - worden de zonnepanelen vanaf de achterzijde geordend.

Vormgeving, materiaal, kleur en detaillering

- Het kleurgebruik is donker of afgestemd op het dakvlak.

De sneltoets-criteria: 5. Technische installaties

Het begrip 'technische installaties' is een verzamelterm voor afvoerpijpen, airco- en luchtbehandeling-units en andere functionele apparatuur op daken. Installaties zijn zelden een verrijking van het straatbeeld. Vooral aan de voorzijde kunnen technische installaties van negatieve invloed zijn op het straatbeeld. Het uitgangspunt voor technische installaties is dat ze, als ze zich functioneel niet aan de buitenzijde van een bouwwerk hoeven te bevinden, aan de *binnenzijde* van een bouwwerk worden geplaatst. Installaties die wel aan de buitenzijde worden geplaatst, moeten onderdeel van het *ontwerp* van het bouwwerk worden. Dit betekent bijvoorbeeld dat installaties op het dak zich achter een vanuit de gevel doorgetrokken borstwering of dakrand bevinden. Installaties moeten in positie, maatvoering, vormgeving en kleurstelling zeer *terughoudend* ten opzichte van de bestaande bebouwing worden uitgevoerd. De contouren en het silhouet van de oorspronkelijke bebouwing moeten zichtbaar blijven. Installaties moeten *onderdeel* worden van 'het daklandschap', afstemming op de maat en schaal, als ook materiaalgebruik, kleur en detaillering van het daklandschap is van groot belang.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

- Installaties bevinden zich niet op de gevels;
- op een plat dak worden airco/luchtbehandeling-units:
 - meer dan 1,5 keer de hoogte van de installaties vanaf alle zijdes van het dak geplaatst;
 - gegroepeerd als er meerdere airco/luchtbehandeling-units worden geplaatst;
 - voorzien van een nette, bij de bebouwing passende afwerking (bijvoorbeeld in de vorm van een kast of een overtuigende aankleding met groen), als ze zichtbaar zijn vanuit omliggende woningen of bedrijfsruimtes;
- op een plat dak zijn afvoerpijpen niet hoger dan 1,5 meter;
- op een schuine kap steken afvoerpijpen maximaal 1 meter boven de nok uit;
- op zijdakvlakken zijn afvoerpijpen:
 - meer dan 3 meter achter de voorgevelrooilijn geplaatst;
 - meer dan 1 meter binnen de achtergevelrooilijn geplaatst;

Vormgeving, materiaal, kleur en detaillering

- Materiaalgebruik, kleur en detaillering van de installaties zijn afgestemd op het kleur- en materiaalgebruik van het dak.

De sneltoets-criteria: 6. Kozijn- en gevelwijzigingen

We spreken van 'kozijn- of gevelwijzigingen' als is sprake is van het veranderen of verplaatsen van een kozijn, kozijn-invulling, luik of gevelpaneel. Kozijn- en gevelwijzigingen aan de voorzijde zijn zeer bepalend zijn voor de uitstraling van zowel de bebouwing als het straatbeeld. Als uitgangspunt voor kozijn- en gevelwijzigingen geldt dat het bouwplan *overeenkomt* met en past bij de bestaande situatie. Het behoud van de *samenhang* in het gevelbeeld van de bebouwing als ook in het straatbeeld als geheel, is van belang. De vormgeving van gevels en kozijnen vormen immers de meest *kenmerkende* eigenschappen van bebouwing. Wijzigingen dienen zorgvuldig te worden ontworpen, met oog voor de vormgeving van profilering en detaillering van kozijnen, de gevelcompositie, -indeling en -geleding, als ook het straatbeeld als geheel. Essentieel aan kozijn- en gevelwijzigingen is kortom dat ze zo *weinig* mogelijk als wijzigingen te herkennen zijn.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

- De verticale en/of horizontale hoofdindeling van de gevel blijft gehandhaafd;
- de verticale en/of horizontale hoofdindeling van het kozijn blijft gehandhaafd;
- in het geval van nieuwe gevelvlakken, kozijnen, panelen en luiken:
 - is de maatvoering en vormgeving overeenkomstig de bestaande gevel;
 - is de profilering en negge-diepte overeenkomstig de oorspronkelijke kozijnen en/of overige kozijnen in de gevel;
- de voorkant van ventilatieroosters en suskasten steekt niet uit vóór de voorkant van het kozijn;
- in beschermde stadsgezichten worden geen (zichtbare) ventilatierooster en suskasten aan de voorzijde;
- gevelopeningen worden niet geblindeerd met panelen, (ondoorzichtig) folie of schilderwerk.

Vormgeving, materiaal, kleur en detaillering

- Materiaalgebruik, kleur en detaillering zijn afgestemd op de bestaande gevelvlakken, kozijnen, panelen en luiken van de gevel;
- bij het vervangen van houten kozijnen door kunststoffen kozijnen dient de nieuwe detaillering, profilering en vormgeving afgestemd te zijn op de oorspronkelijke situatie;
- ventilatieroosters en suskasten hebben een donkergrijze kleur (zodat ze onderdeel worden van het glasvlak en niet van de kozijnen).

De sneltoets-criteria: 7. Zonweringen

Onder 'zonweringen' verstaan we voorzieningen die worden aangebracht ter wering van het zonlicht, zoals een markies, een valscherp, een knikscherp of een schuivende zonwering in het vlak van het kozijn. Vooral aan de voorzijde is zonwering zeer bepalend voor het straatbeeld. Het karakter van de straat, de kenmerkende eigenschappen van de bebouwing en de gevelindeling zorgen voor de *context* voor de ingreep. Als uitgangspunt voor zonweringen geldt dat de vormgeving van het plan moet *aansluiten* op de bestaande bebouwing, de zonwering gericht moet zijn op de gevelopeningen en dat het ontwerp van de zonwering het karakter van gevel en straatbeeld moet *ondersteunen*. In positie, maatvoering en kleurstelling worden zonweringen terughoudend ten opzichte van de bestaande bebouwing uitgevoerd. Zonweringen vormen kortom *bescheiden toevoegingen* aan de *openingen* van de gevel.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

- Het type zonwering is afgestemd op de architectuurstijl van het hoofdgebouw;
- zonweringen worden op het kozijn bevestigd (en niet op de gevel; zonweringen zijn kortom onderdeel van de gevelopeningen).

Vormgeving, materiaal, kleur en detaillering

- Het kleurgebruik is afgestemd op de gevel;
- als sprake is van meerdere zonweringen is de kleur, de vorm en het materiaal van de zonweringen gelijk.

De sneltoets-criteria: 8. Rolhekken, luiken en rolluiken

'Rolhekken, luiken en rolluiken' zijn voorzieningen om gevelopeningen tegen inbraak en vandalisme te beschermen. Vooral aan de voorzijde kunnen rolhekken, luiken en rolluiken zeer bepalend zijn voor het straatbeeld. De kwaliteit van de gevel en het straatbeeld vormen de *context* voor de ingreep. Als uitgangspunt voor rolhekken, luiken en rolluiken geldt dat de vormgeving van het bouwplan moet *aansluiten* op de bestaande bebouwing, de transparantie van de gevel en het karakter van de omgeving. In positie, maatvoering en kleurstelling moet het bouwplan zeer *terughoudend* ten opzichte van de bestaande bebouwing worden uitgevoerd. Voorkomen moet worden dat rolhekken, luiken en rolluiken de bebouwing visueel en ruimtelijk volledig afsluiten.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

- Rolhekken en - luiken worden aan de binnenzijde van de gevel geplaatst;
- rolhekken en - luiken worden voor ten minste 90% voorzien van glasheldere doorkijkopeningen;
- historische luiken worden alleen toegepast bij gebouwen waar deze oorspronkelijk aanwezig waren.

Vormgeving, materiaal, kleur en detaillering

- Het kleurgebruik is ingetogen en afgestemd op de gevel.

De sneltoets-criteria: 9. Erf- en perceelafscheidings

'Erf- en perceelafscheidings' zijn fysieke begrenzingen van een erf of perceel. Erfafscheidings grenzend aan openbaar toegankelijk gebied zijn vanwege hun formaat vaak van grote invloed op het straatbeeld, ze dragen bij aan de openbare ruimte en moeten als zodanig, net als de bebouwing, van voldoende kwaliteit zijn. Ten opzichte van hekwerken en gebouwde afscheidings hebben begroeide hekwerken en beplantingen een zachte en vriendelijke uitstraling. Als uitgangspunt voor erf- en perceelafscheidings geldt dat de vormgeving van het bouwplan *aansluit* op de kwaliteit van de bebouwing en op het karakter van de omgeving. In maatvoering en kleurstelling moeten de afscheidings *terughoudend* ten opzichte van de bebouwing worden uitgevoerd. Erf- en perceelafscheidings moeten kortom een fysieke begrenzing creëren, zonder dat de *visuele* en *ruimtelijke* relatie tussen bebouwing, straten en andere aangrenzende ruimtes verloren gaat.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

- Het type erfafdeling is afgestemd op de bebouwing en het karakter van de omgeving;
- afscheidings zijn eenduidig vormgegeven (geen combinatie van verschillende vormen en materialen);
- afscheidings worden in één lijn geplaatst;
- op voorerven zijn afscheidings maximaal 1 meter;
- achter de voorgevelrooilijn zijn afscheidings maximaal 2 meter.

Vormgeving, materiaal, kleur en detaillering

- Materiaalgebruik, kleur en detaillering zijn ingetogen en afgestemd op de bebouwing en de omgeving.

De sneltoets-criteria: 10. Reclame

De sneltoets-criteria voor reclame komen voort uit de reclamenota. Voor een uitgebreide toelichting en gebiedsbeschrijving wordt daarom verwezen naar de reclamenota, hier wordt volstaan met de hoofdlijnen en de voor de welstandstoets relevante criteria. Voor de sneltoets-criteria van reclame-uitingen worden verschillende *gebieden* onderscheiden: de binnenstad, wijkwinkelcentra en woongebieden, bedrijventerrein, kantoorgebieden en 'buitengebied, groen, recreatie, sport en water'. Ook zijn er verschillende *typen* reclame, zoals gevelreclame en buitenreclame. Uiteraard verschillen de sneltoets-criteria voor verschillende typen reclame-uitingen per gebied. In beschermde stadsgezichten dient reclame optimaal afgestemd te zijn op het stadsbeeld en de architectuur van individuele panden. Voor deze gebieden zijn de sneltoets-criteria kortom gericht op reclame-uitingen die een (aan de gevel) *ondergeschikte* toevoeging vormen. In de overige delen van de stad, vooral die van bedrijventerrein en kantoorgebieden gelden ruimere normen; de criteria voor afmetingen, maar ook die ten aanzien van aantal en verschijningsvorm zijn er 'ruimer'.

Daarnaast geldt voor reclame-uitingen een algemeen criterium, dat de achterliggende overweging van de sneltoets-criteria voor reclame-uitingen verklaart: reclame-uitingen moeten het gebouw in *architectonische* zin respecteren. In algemene zin kan worden gesteld dat de reclame geen onderdeel van de gevel moet worden, het gebouw en de gevelopeningen niet mag afsluiten, maar als een *losse* (en ondergeschikte) toevoeging moet worden gezien, *afgestemd* op de gevelcompositie en -indeling en passend bij de opbouw van de gevel of de plint. Dit betekent dat, zeker in de binnenstad, waarin de architectuur divers is en bijna geen gevel dezelfde, elk pand in principe een andere context voor de reclame vormt. De sneltoets-criteria zijn zo opgesteld, dat zij voor een breed scala aan verschillende panden, zo veel mogelijk vergelijkbare mogelijkheden creëren. Per pand kunnen er echter verschillen ontstaan, doorgaans vooral in de positie van de reclame ten opzichte van de gevel.

[Toevoegen: plattegrond met reclame-gebieden]

Binnenstad en beschermde stadsgezichten - uitgangspunten

- Er is een goede balans tussen de dynamiek van het centrum en de kwaliteit van de reclame-uitingen aan de gevels;
- ondanks de reclame-uitingen is er sprake van een rustig, niet schreeuwerig straatbeeld;
- er heerst een hoogwaardig woon- en leefklimaat;
- voor een uitnodigende en hoogwaardige plint blijven de raamdelen transparant en zijn ze voorzien van een etalage;
- de gevels blijven zo veel mogelijk zichtbaar;
- gevelreclame wordt op één horizontale lijn geplaatst;
- het aantal toegestane reclame-uitingen geldt per gevel, hoekpanden bestaan uit twee gevels.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

Pand-gebonden gevelreclame binnenstad en beschermde stadsgezichten

Op ten minste 2,2 meter vanaf maaiveld en onder de dorpel van de ramen van de eerste verdieping worden:

- in winkelstraten, pleinen en brede straten maximaal 3 van de 5 onderstaande reclame-uitingen geplaatst;
- in het overig beschermd stadsgezicht 2 van de 5 onderstaande reclame-uitingen geplaatst.

Samengevoegde panden worden als één bedrijf gezien en mogen één extra gevelreclame toepassen. Bij extra lange of grote panden is maatwerk vereist. Voor raamstickers en (led)schermen geldt de eis van 2,20 m vanaf maaiveld niet.

Belettering

- de reclame bestaat uit horizontale tekst, plat op de voorgevel geplaatst, uitgevoerd in los op de gevel aangebrachte letters, eventueel aangevuld met een logo;
- de maximale hoogte van de reclame is 0,45 meter;
- de maximale breedte van de reclame is 75% van de gevelbreedte.

Haaks op de gevel

- De (licht)reclame wordt dubbelzijdig uitgevoerd;
- de maximale afmeting van de reclame is 0,9 x 0,9 meter;
- positie: de reclame bevindt zich op dezelfde hoogte als de losse belettering.

Markies/uitvalscherf

- De maximale breedte van de reclame is 75% van de breedte van de zonwering, als sprake is van reclame op één zonwering;
- de maximale breedte is 50% van de breedte van de zonwering, als sprake is van reclame op meerdere zonweringen;
- de maximale hoogte van de reclame is 0,45 meter.

Raamstickers

- Per kozijn is maximale grootte van de reclame 25% van het glasoppervlak;
- als raamstickers uit letters of vergelijkbare ('open') elementen bestaan is de maximale grootte 50% van het glasoppervlak;
- ramen mogen niet volledig worden dichtgeplakt: als reclame ter grootte van de pui is gewenst, moet de pui als een etalage worden benaderd en dient de reclame op minimaal 0,3 meter achter het glasoppervlak te worden geplaatst, met minimaal 0,3 meter rondom, zodat zicht op de winkel mogelijk blijft.

(LED)schermen

- Led-schermen worden aan binnenzijde geplaatst, op minimaal 0,3 meter achter het glasoppervlak;
- per kozijn is de maximale grootte van de reclame 25% van het glasoppervlak.

Wijkwinkelcentra en woongebieden - uitgangspunten

- Meer dan in de binnenstad ligt hier de nadruk op het wonen; het woonklimaat wordt te allen tijde gerespecteerd bij de gevoerde reclame;
- gevelreclame wordt op de plint van het pand aangebracht; bij gebouwen met platte daken is het mogelijk gevelreclame op de dakrand aan te brengen;
- gevelreclame wordt in één horizontale lijn geplaatst;
- voor een uitnodigende en hoogwaardige plint blijven de raamdelen transparant en zijn ze voorzien van een etalage.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

Pand-gebonden gevelreclame wijkwinkelcentra en woongebieden

- Reclame bevindt zich op minimaal 2,2 meter van het maaiveld;
- de reclame bestaat uit plat op de voorgevel aangebrachte enkelzijdige reclame in de vorm van belettering, lichtbakken of borden;
- de maximale hoogte van de reclame is 0,65 meter;
- de maximale breedte van de reclame is 75% van de gevelbreedte, met een maximum lengte van 15 meter.

Haaks op de gevel

- De (licht)reclame wordt dubbelzijdig uitgevoerd;
- de maximale afmeting van de reclame is 0,9 x 0,9 meter;
- positie: de reclame bevindt zich op dezelfde hoogte als de losse belettering.

Op de dakrand

- de reclame wordt enkelzijdig uitgevoerd, op de dakrand van een plat dak, boven de voorgevel;
- de reclame bestaat uit losse letters, eventueel aangevuld met een logo;
- de maximale hoogte van de reclame is 0,65 meter.

Raamstickers

- Per kozijn is maximale grootte van de reclame 25% van het glasoppervlak;

- als raamstickers uit letters of vergelijkbare ('open') elementen bestaan is de maximale grootte 50% van het glasoppervlak;
- ramen mogen niet volledig worden dichtgeplakt: als reclame ter grootte van de pui is gewenst, moet de pui als een etalage worden benaderd en dient de reclame op minimaal 0,3 meter achter het glasoppervlak te worden geplaatst, met minimaal 0,3 meter rondom, zodat zicht op de winkel mogelijk blijft.

(LED)schermen

- Led-schermen worden aan binnenzijde geplaatst, op minimaal 0,3 meter achter het glasoppervlak;
- per kozijn is de maximale grootte van de reclame 25% van het glasoppervlak.

Bedrijventerreinen - uitgangspunten

- Gevelreclame op gebouwen aan het hoofdverkeersnetwerk is representatief, hoogwaardig en terughoudend vormgegeven;
- gevelreclame op bedrijfsverzamelgebouwen is op elkaar afgestemd en terughoudend;
- gevelreclame wordt in één horizontale lijn geplaatst;
- reclame op het eigen terrein is terughoudend.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

Pand-gebonden gevelreclame of buitenreclame bedrijventerreinen

Gevelreclame aan het hoofdnetwerk

Op de gevel

- De reclame bestaat uit horizontale tekst, plat op de voorgevel geplaatst, uitgevoerd in los op de gevel aangebrachte letters, eventueel aangevuld met een logo;
- de maximale hoogte van de reclame is 0,65 meter;
- de maximale breedte van de reclame is 75% van de gevelbreedte, met een maximum van 15 meter;
- de reclame is enkelzijdig en bevindt zich op naar de openbare weg gekeerde gevels, met per reclame-uiting een maximale oppervlakte van 20% van de oppervlakte van de gevel;
- spanframes met 'onzichtbaar' frame zijn toegestaan.

Op de dakrand

- de reclame bestaat uit enkelzijdige, losse letters met een maximale hoogte van 20% van de gevelhoogte;
- de maximale breedte van de reclame is 50% van de gevelbreedte.

Op bedrijfsverzamelgebouwen

- Reclame op bedrijfsverzamelgebouwen is onderdeel van een totaalontwerp voor reclame; de reclame-uitingen zijn op elkaar afgestemd.

Buitenreclame

Reclamezuilen

- Per bedrijf is maximaal één naambord toegestaan, met uitzondering van hoeksituaties;
- bij gebouwen tot 5 meter hoog:
 - is de maximale hoogte van het bord 2,5 meter;
 - is de maximale breedte/diepte van het bord 0,65 meter;
- bij gebouwen van 5 tot 10 m hoog:
 - is de maximale hoogte van het bord 4 meter;
 - maximale breedte/diepte van het bord 1 meter;
- bij gebouwen hoger dan 10 meter:
 - is de maximale hoogte van het bord 5 meter;
 - is de maximale breedte/diepte van het bord 1,5 meter.

Vlaggenmasten

- Per perceel worden maximaal drie vlaggenmasten van gelijke hoogte geplaatst, in een rechte lijn en op gelijke afstand van elkaar.

Kantoorgebieden - uitgangspunten

- Gevelreclame op gebouwen is representatief, hoogwaardig en terughoudend vormgegeven;
- gevelreclame op bedrijfsverzamelgebouwen is op elkaar afgestemd en terughoudend;
- gevelreclame wordt in één horizontale lijn geplaatst;
- reclame op het eigen terrein is terughoudend.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

Pand-gebonden gevelreclame kantoorgebieden

Op de gevel

- De reclame bestaat uit horizontale tekst, plat op de voorgevel geplaatst, uitgevoerd in los op de gevel aangebrachte letters, eventueel aangevuld met een logo;
- de maximale hoogte van de reclame is 0,65 meter;
- de maximale breedte van de reclame is 75% van de gevelbreedte, met een maximum van 15 meter;
- op sport- en evenementen-gebouwen zijn spanframes met 'onzichtbaar' frame toegestaan, met een maximale oppervlakte van 15% van de gevel.

Op de dakrand

- de reclame bestaat uit enkelzijdige, losse letters met een maximale hoogte van 20% van de gevelhoogte;
- de maximale breedte van de reclame is 50% van de gevelbreedte.

Op bedrijfsverzamelgebouwen

- Reclame op bedrijfsverzamelgebouwen is onderdeel van een totaalontwerp voor reclame; de reclame-uitingen zijn op elkaar afgestemd.

(LED)schermen

- Led-schermen worden aan binnenzijde geplaatst, op minimaal 0,3 meter achter het glasoppervlak;
- per kozijn is de maximale grootte van de reclame 25% van het glasoppervlak.

Buitenreclame kantoorgebieden

Reclamezuilen

- Per bedrijf is maximaal één naambord toegestaan, met uitzondering van hoeksituaties;
- bij gebouwen tot 5 meter hoog:
 - is de maximale hoogte van het bord 2,5 meter;
 - is de maximale breedte/diepte van het bord 0,65 meter;
- bij gebouwen van 5 tot 10 m hoog:
 - is de maximale hoogte van het bord 4 meter;
 - maximale breedte/diepte van het bord 1 meter;
- bij gebouwen hoger dan 10 meter:
 - is de maximale hoogte van het bord 5 meter;
 - is de maximale breedte/diepte van het bord 1,5 meter.

Buitengebied, groen, recreatie, sport, water - uitgangspunten

- In groene gebieden gaan we zeer terughoudend om met het plaatsen van reclame;
- gevelreclame wordt in één horizontale lijn geplaatst.
- gevelreclame wordt niet op woningen of woongebouwen aangebracht;
- gevelreclame wordt vanuit zichzelf belicht in plaats van extern aangelicht;
- reclame op het eigen terrein is terughoudend.

Aantal, positie, maatvoering en hoofdvorm

Pand-gebonden gevelreclame of buitenreclame kantoorgebieden

Gevelreclame

Op de gevel

- de reclame bestaat uit enkelzijdige, plat op de voorgevel aangebrachte reclame in de vorm van belettering, lichtbakken of borden;
- de maximale hoogte van de reclame is 0,65 meter;
- de maximale breedte van de reclame is 75% van de gevelbreedte.

Op de dakrand

- de reclame bestaat uit enkelzijdige, losse letters;
- de maximale hoogte van de reclame is 0,65 meter.
- de maximale breedte van de reclame is 75% van de gevelbreedte.

Buitenreclame

Reclamezuilen

- Per bedrijf is maximaal één naambord toegestaan;
 - is de maximale hoogte van het bord 2 meter;
 - is de maximale breedte/diepte van het bord 0,5 meter.

Vlaggenmasten

- Per perceel is maximaal één vlaggenmast toegestaan.

Deel 5. De rem: excessen-regeling

De gemeente ziet er op toe dat het welstandsbeleid wordt uitgevoerd, als basis voor de welstandstoets wordt gebruik en uiteindelijk wordt gehandhaafd. Ook voor aanvragen die vergunningsvrij kunnen worden gebouwd, geldt echter dat de gemeente vaststelt of deze voldoen aan de meest basale kwaliteitsprincipes, of ze de omgeving niet schaden. Van vergunningsvrije aanvragen mag dus eveneens worden verwacht dat ze rekening houden met de omgeving waarin ze worden gerealiseerd. Bouwwerken overstijgen immers altijd het individuele belang, de kwaliteit ervan moet altijd als onderdeel van het algemeen belang worden gewaarborgd. De excessen-regeling is van toepassing als vergunningsvrije bouwwerken toch ernstig in strijd zijn met redelijke eisen van welstand. Dat is het geval wanneer iedereen kan zien, dat het uiterlijk of de positie van een bouwwerk buitensporig afwijkt van de context en grote afbreuk doet aan de ruimtelijke samenhang, kwaliteit en eigenheid van een plek. De repressieve criteria vormen zodoende de absolute ondergrens van redelijke eisen van welstand vormen.

- Bouwwerken worden zodanig fysiek of visueel van de omgeving afgesloten, dat de relatie tussen de bebouwing en de context ernstig wordt verstoord of opgeheven;
- architectonische bijzonderheden worden bij aanpassing van een bouwwerk ontkent of vernietigd;
- het materiaalgebruik van bouwwerken is armoedig;
- het kleurgebruik van bouwwerken heeft een sterk negatieve invloed op het karakter van zowel de bebouwing als de omgeving;
- wijzigingen in de detaillering van kozijnen, deuren en gevelgeleding vormen een te grote aantasting van de oorspronkelijke gevelkarakteristiek;
- reclame is zeer opvallend, op een plek die daarvoor niet is aangewezen;
- bouwwerken vertonen zeer grote afwijkingen van de legenda van de stad (gebiedsgerichte criteria, beschermde stadsgezichten en beeldkwaliteitsplannen), met negatieve gevolgen voor de bebouwing en de omgeving.